

ΔΕΡΤΙΟΝ ΒΙΒΛΙΚΩΝ ΜΕΛΕΤΩΝ

ΤΟΜΟΣ 4ος

ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ 1976

ΤΕΥΧΟΣ 2ον

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Α. Π. ΧΑΣΤΟΥΠΗ : Ή εν τοις κουμπανικοῖς χειρογράφοις «Τάξις τῆς 'Ομηρύρεως»	Σελ. 147 - 160
Γ. ΡΗΓΟΠΟΥΛΟΥ : Ἰησοῦς Χριστός «ἢ Ἀμπελὸς ἢ Ἀληθινή» (Ἰω. 15, 1-17)	» 161 - 180
Γ. ΠΑΠΑΤΖΑΝΑΚΗ : Οι Χριστολογικοί θμοί τῆς Κ.Δ.	» 181 - 189
ΧΡΟΝΙΚΑ : XXXI Studiorum Novi Testamenti Societas (Σ. 'Αγου- ρίδης). VI Colloquium Paulinum (Σ. 'Αγουρίδης)	» 190 - 196
 ΒΙΒΛΙΟΚΡΙΣΙΕΣ : Ph. Vielhauer, <i>Geschichte der urchristlichen Literatur</i> (Β. Στοιχιάννος). Γ. Παπακυριακοπούλου, <i>Tὸ κατὰ Ματθαῖον Εὐαγγέλιον</i> (Σ. 'Αγουρίδης). F. Christ, <i>Je- sus Sophia</i> (Σ. 'Αγουρίδης). J.A.T. Robinson, <i>Reda- ing the N.T.</i> (Β. 'Εγγλεζάκης). O. Cullmann, <i>The Johannine Circle</i> (Β. 'Εγγλεζάκης). L. Goppelt, <i>Theo- logie des N.T.</i> (Κ. Β. Καλλίνικος)	» 197 - 213
ΝΕΚΡΟΛΟΓΙΑ : Rudolf Bultmann (Ι. Καραβιδόπουλος)	» 214 - 215
ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ 4ου ΤΟΜΟΥ	» 216

ΕΚΔΟΣΕΙΣ
"ΑΡΤΟΣ ΖΩΗΣ"
ΑΘΗΝΑΙ

ΔΕΛΤΙΟΝ ΒΙΒΛΙΚΩΝ ΜΕΛΕΤΩΝ

Έξαμηνιαία έκδοσης έρευνης Παλαιᾶς και Καινῆς Διαθήκης

*Εκδότης : Ίδρυμα «"Αρτος Ζωής»

(Λεωφ. Κηφισίας, Στάσις Παράδειπος, Χαλάνδριου, 'Αθηνών)

Διοικητικὸν Συμβούλιον: Σ. Ἀγουρίδης, πρόεδρος, Ν. Ράλλης, "Αγγ. Καλόβουλος, Φ. Βίτσας, Γ. Κωσταράς, Ἄλ. Κανοκεφαλός, π.ο. Μ. Καρδαμάκης.

** Υπείθυνος. *Εκδόστης: Καθηγ. Σ. Αγωνιάδης. Ελευσίνος 12. *Αριθμ. 502.*

* Υπερβολικός Οἰκονομικῶν : "Αγγ. Καλόβουλος, «Άρτος Ζεῦς», Λεωφ. Κηφισίας,
Στάσις Παράδεισος, Χαλανδρίου, Αθήναι.

"Αρθρα, μελέται, ἀνακοινώσεις, βιβλιοκρισία, βαθμία, περιοδικά, ως και ἄλλαγε διευθύνσεων ἀποτέλλονται πρός : Πέτρον Βασιλειάδην, «Ἄρτος Ζεῦ», Λεωφ. Κηφισίας, Στάσις Παράδεισος, Χαλάνδριον, 'Αθήναι.

Τὰ ἀποτελλόμενα χειρόγραφα δέον νὰ είναι δικτυογραφημένα καὶ νὰ μή ὑπερβαίνουν τὸ ἐν τυπογραφικὸν φύλλον (16 σελίδες). Οἱ συγγραφεῖς φέρουν ἀκεραιάς τὴν εὐθύνην τῶν ἀπόγενών των.

Εις τούς συνεργάτας τὸ Περιοδικὸν χορηγεῖ δωρεάν 100 ἀνάτυπα τῆς μελέτης αὐτῶν, ἐφ' ὃσαν ζητήσουν τοῦτο γραπτόν.

*Απαγορεύεται η μετάφρασις, άναδημοσίευσης ή φωτομηχανική ανατύπωσης οιουδήποτε κειμένου των περιοδικών ή μειούμενός τους.

Αἱ συνδρομαὶ ἀπόστελλονται δι' ἐπιταγῆς εἰς τὸν οἰκονομικὸν ὑπεύθυνον τοῦ Περιοδικοῦ, κ. Ἀγγελὸν Καλόβουλον.

Έτησία συνδρομή : έσωτερικού (προαιρετική) Δργ. 150

БЕШТЕРІКСОО

Τιμὴ τεύχους Αρχ. 75

Copyright (c) «АРТОΣ ΖΩΗΣ»

ΔΕΛΤΙΟΝ ΒΙΒΛΙΚΩΝ ΜΕΛΕΤΩΝ

Έξαμηνιαία ἔκδοση ἐρεύνης Παλαιᾶς καὶ Καινῆς Διαθήκης
Τόμος 40ος, Ἐτος 6ον, Τεῦχος 2ον, Δεκέμβριος 1976

H
ΕΝ ΤΟΙΣ ΚΟΥΜΡΑΝΙΚΟΙΣ ΧΕΙΡΟΓΡΑΦΟΙΣ

ΤΑΞΙΣ ΤΗΣ ΟΜΗΓΥΡΕΩΣ

ὑ π ὁ

*Αθανασίου Π. Χαστούπη
Καθηγητοῦ ἐν τῷ Παν/μίῳ Ἀθηνῶν

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Τὰ τεμάχια διφθέρας, ἅτινα ἀντιστοίχως ἐν ἔνδεκα, δύο και πέντε στήλαις περιέχουν τὴν Τάξιν τῆς κοινότητος (1QS), τὴν Τάξιν τῆς ὁμηγύρεως (1QSa) και τὰς Εὐλογίας (1QSb), ἀρχικῶς ἀπετέλουν κατὰ τὴν σειράν ταύτην ἔνιαίον χειρόγραφον τοῦ ἐν ἑτεῖ 1947 ἀνακαλυφθέντος Ιου κουμρανικοῦ σπηλαίου. Τῷ 1950 τὰ τεμάχια 1QSa και 1QSb και τὸ ἀρχικῶς εἰς τὴν πρώτην στήλην τοῦ ἔνιαίου χειρογράφου συνερραμμένον τεμαχίδιον, φέρον τὸν τίτλον [...] μωὶ πρῶτη ἡρσ Τάξις τῆς κοινότητος καὶ ... (προφανῶς ἐν συνεχείᾳ κατωνομάζοντο αἱ εἰρημέναι δύο ἄλλαι συλλογαὶ)¹, ἐπωλήθησαν ὑπὸ βηθλεεμίτου ἐμπόρου ἀρχαιοτήτων εἰς τὸ ἐν Ἱερουσαλήμ Παλαιστίνιον ἀρχαιολογικὸν μουσεῖον.

Ο τίτλος τῶν σφιζομένων δύο στήλων τῆς δευτέρας συλλογῆς (1QSa) λαμβάνεται (βλ. Barthélemy) ἐκ τῆς ἀρχικῆς φράσεως λικὴ ἡρση πηο λαζωὺ πηγ. Και αὗτη (εἶναι) ἡ τάξις δι' ὅλην τὴν ὁμηγυριν τοῦ Ἰσραὴλ και ἔχει ὥσπατως ὑπὲρ αὐτοῦ τὸ διτι ὁ δρος πηγ ὁ μή γυρις ἀπαντῷ 19 φοράς ἐν τῷ 1QSa, ἐνῷ δὲν ἀναφαίνεται εἰ μὴ μόνον δύο φοράς ἐν τῷ 1QS, ἐνθα γίνεται συχνὴ χρῆσις τοῦ πηγ κοινότης.

Η Τάξις τῆς ὁμηγύρεως εἶναι ἀπλῆ σύνθεσις διατάξεων διαφόρου περιεχομένου, διό και στερεῖται αὐστηρᾶς φιλολογικῆς ἐνότητος. Δύναται δὲ κατὰ τὸ περιεχόμενον τῶν διατάξεων τῆς νῦ διαιρεθῆ ώς κάτωθι.

Προοίμιον, 1, 1 ἔξ.

Διδασκαλία τῶν συναγομένων, 1, 4 ἔξ.

Ἐκπαίδευσις τῶν νέων και προώθησις αὐτῶν εἰς τὰς διαφόρους ὑπηρεσίας, 1, 6 ἔξ.

1. Bld. Barthélemy and Milik, Qumran Cave I, σ. 107 και Plate XXII, 28.

Ἐνασχόλησις τῶν ἡλικιωμένων, 1, 19a.

Διάταξις περὶ ἀφρόνων, 1, 19β ἔξ.

Ἐργον τῶν λευτῶν, 1, 22β ἔξ.

Τριήμερος καθιέρωσις ἐν τρισὶ περιπτώσεσιν, 1, 25β ἔξ.

Σύνθεσις τῆς βουλῆς τῆς κοινότητος, 1, 27β ἔξ.

Πρόσωπα ἀποκλειόμενα τῆς δημηγύρεως, 2, 3β ἔξ.

Προβάδισμα ἐν τῇ βουλῇ τῆς κοινότητος, 2, 11β ἔξ.

Ίερὸν δεῖπνον, 2, 17β ἔξ.

Ἐκτὸς τῶν πολλῶν σημείων συναφείας τῆς Τάξεως τῆς δημηγύρεως πρὸς τὴν Τάξιν τῆς κοινότητος, παρατηροῦνται μεταξὺ τούτων καὶ τινες διαφοραί. Οὕτω, ἐνῷ ἐν τῇ Τάξει τῆς δημηγύρεως (1, 4) γίνεται λόγος περὶ ἔγγαμων μελῶν τῆς κοινότητος καὶ περὶ τῶν οἰκογενειῶν των, ἐν τῇ Τάξει τῆς κοινότητος δὲν ὑπάρχει διάταξις ἀφορῶσα εἰς τὸν οἰκογενειακὸν βίον, διὸ καὶ ἡ ὑπὸ τοῦ Brownlee, τοῦ Bardtke κ.ἄ. πλήρωσις τῶν ἐν τῷ ἀρχικῷ στίχῳ τοῦ 1QS κενῶν ἐπὶ τῇ βάσει ἀσχέτων ηδη θεωρουμένων τεμαχιδίων δὲν γίνεται νῦν δεκτῆ. Όσαντως δὲ πολεμικὸς χαρακτήρ τῆς δημηγύρεως (Τάξ. ὁμ. 1, 21 ἐν τῷ πολέμῳ πρὸς τὸν ὄποτα ξινὸν τῷ νῷ θεωρούμενον) εἶναι ἀντίθετος πρὸς τὴν ἐκ μέρους τῆς κοινότητος ἀποφυγὴν βίας (Τάξ. κοιν. 10, 17 ἔξ.).

Ως δὲ καταφαίνεται ἐκ τῆς ἀρχῆς (Τάξ. ὁμ. 1, 1) καὶ ίδιᾳ ἐκ τοῦ χωρίου 2, 11β — 22, ἡ Τάξις τῆς δημηγύρεως ἀφορᾷ εἰς τὸν ἐν ταῖς ἐσχάταις ἡμέραις βίον τῆς δημηγύρεως τοῦ Ἰσραὴλ. "Οθεν ἡ ὡς παράτημα τῆς Τάξεως τῆς κοινότητος ἐμφανίζομένη Τάξις τῆς δημηγύρεως δὲν εἶναι «κανονισμὸς τῆς κοινότητος» ἀλλ᾽ ὑποτύπωσις τῆς ἐν τῷ τέλει τῷ τῶν ἡμερῶν (Τάξ. ὁμ. 1,1) ἀνασυγκροτήσεως ὀλοκλήρου τοῦ Ἰσραὴλ μέσφε τῆς κοινότητος. "Η περὶ ἡς δὲ λόγος ὑποτύπωσις εἶναι οὐαὶ καὶ ἡ ἐν τοῖς κεφ. 1 - 5 τοῦ βιβλίου τοῦ Πολέμου (1QM) καὶ, ὥσπερ καὶ αὗτη, βασίζεται ἐπὶ τῆς ἐκ τῆς Π. Διαθήκης γνωστῆς ιερατικῆς περιγραφῆς τῆς δημηγύρεως.

Λαμβάνων τις ὑπὸψιν διτὶ στοιχεία τῆς ίδιοτυπίας τῆς «κοινότητος» ἔχουν ἐν τῷ 1QSa στενῶς συνδεθῆ πρὸς τὴν ὑποτύπωσιν τῆς «δημηγύρεως» καὶ διτὶ τὸ 1QSa ἀποσκοπεῖ, ὡς ηδη ἐλέχθη, εἰς τὴν μέσφε τῆς κοινότητος ἀνασυγκρότησιν ὀλοκλήρου τοῦ Ἰσραὴλ ἐν τῷ τέλει τῷ τῶν ἡμερῶν, δύναται νῦν δεχθῆ διτὶ τὸ 1QSa συνετάχθη ἐν τῇ κοινότητι τοῦ 1QS. "Υπὸ τὰς προϋποθέσεις ταύτας ἡ εἰκασία τοῦ Barthélémy, διτὶ ἡ Τάξις τῆς δημηγύρεως κατάγεται ἐκ τῶν χασιδίμ τῶν προγενεστέρων μακκαβαϊκῶν χρόνων καὶ κατ' ἀκολουθίαν διτὶ εἶναι ἀρχαιοτέρα τῆς Τάξεως τῆς κοινότητος, δὲν φαίνεται πιθανή. "Εκ τῶν χρόνων ἐκείνων, ὡς ὀρθῶς παρατηρεῖ ὁ Maier, κατάγεται μᾶλλον ἡ Σαδωκικὴ ἡ Δαμασκηνὴ συλλογὴ (CD = Cairo Document), ἡτις κατ' ἀναλογίαν πρὸς τὴν ὀνομασίαν τῶν δημοιογενῶν τῆς συλλογῆς 1QS καὶ 1QSa καλείται ὑπὸ ἐμοῦ Τάξις τῆς Δαμασκοῦ.

ΤΑΞΙΣ ΤΗΣ ΟΜΗΓΥΡΕΩΣ

Προοίμιον.

1. 1 Καὶ αὕτη (εἶναι) ἡ τάξις δι' ἀπασαν τὴν ὁμήγυριν τοῦ Ἰσραὴλ ἐν τῷ τάλει τῶν ἡμερῶν, ὅταν οὗτοι συνάγωνται [ὅμοι, διὰ νά πορεύ] 2 εντασι | συμφώνως πρὸς τὴν κρίσιν τῶν οὐρανῶν τοῦ Σαδὼκ, τῶν Ἱερέων, καὶ τῶν ἀνδρῶν τῆς διαθῆκης τῶν, οἵτινες ἀπέστη[σαν τοῦ πορεύε- 3 σθιαν ἐν] τῇ ὁδῷ | τοῦ λαοῦ. Οὗτοι (εἶναι) οἱ ἄνδρες τῆς βουλῆς Του, οἵτινες ἔχουν τηρήσει τὴν διαθῆκην Του ἐν μέσῳ τῆς ἀσεβείας, διὰ νά [ι]λάσκωνται ὑπὲρ τῆς χώρας]. |

Διδασκαλία τῶν συναγομένων.

4 "Οταν αὐτοὶ ἔρχονται, θὰ συναθροίζουν πάντας τοὺς ἔρχομένους, ἀπὸ παιδίων μέχρι γυναικῶν, καὶ θὰ ἀναγινώσκουν εἰς τὰ φῖτα αὐ-

1. Η τάξις ἔργον · πρβ. Τάξ. κοιν. 5,1.6,8. — δι' ἀπασαν τὴν ὁμήγυριν τῆς λύτρης λογίου · πρβ. Πολ. 2,5. Τὸ 1QSa προθισθέτει διτὶ η κοινότης ἔλπιζει εἰς τὴν δι' αὐτῆς καθοδήγησιν τοῦ ἐν ταῖς ἐσχάταις ἡμέραις συναχθησομένου Ἰσραὴλ. Λαμβανομένης δ' ὅτι τῆς πρὸς τὸ 1QM σχέσεως τοῦ 1QSa, δύναται νά λεχθῇ διτὶ τοῦτο (βλ. Ιδίᾳ 1,17,21) ἀποβλέπει εἰς τὴν πρὸ τοῦ ἐσχατολογικοῦ πολέμου ἐποχὴν, ἐνδεχομένως δὲ καὶ εἰς τὰ σαρβατικά ἐτη, καθ' ἂ δὲν δεσήγεται πόλεμος (Πολ. 2,5-10). Διὰ τοῦ ἐσχατολογικοῦ πολέμου θὰ ἀφανισθοῦν τὰ ζῶντα (Υμν. 4,26) καὶ οἱ «ἀσεβοῦντες πρὸς τὴν διαθῆκην» (Πολ. 1,2), ητοι οἱ ἐκτὸς τῆς διαθῆρεως Ἰσραὴλίται. — ο ν τοι τ.ε. οι τὴν ὁμηγυριν τοῦ Ἰσραὴλ συγκροτοῦντες Ἰσραὴλίται. — δ μ ο ου ή ἐπὶ τὸ αὐτό. — [ὅμοι, διὰ νά πορεύ]νται. 'Η πλήρωσις τῶν ἐν τῷ 1QSa κενῶν δρεῖται εἰς κριτικὴν εἰκασίαν τοῦ Barthélemy.

2. τῶν Ἱερέων, καὶ τῶν ἀνδρῶν τῆς διαθῆκης τῶν πρβ. Τάξ. κοιν. 6,19 ἐνθα ώστε τῶν διαιτέρω μηματικῶν προσδιδέται εἰς τοὺς Ἱερές. — ἀ πέστη [σαν τοῦ πορεύεσθαι ἐν] τῇ ὁδῷ πρβ. Τάξ. Δαμ. 8,16,19,29.

3. τῆς βουλῆς Του... τὴν διαθῆκην Του πρβ. Ἡσ. 46,11. Οὕτω μετά τοῦ Dupont-Sommer, τοῦ Maier κ.ά. Κατ' ἄλλους ἐν οἷς καὶ ὁ Lohse τῆς βουλῆς του... τὴν διαθῆκην του... ἐν μέσῳ τῆς ἀσεβείας τ.ε. κατά τὴν χρονικὴν περίοδον ἐπικρατήσεως τῶν ἀσεβῶν. — διὰ νά [ι]λάσκωνται ὑπὲρ τῆς χώρας]. Ή κοινότης τάλει τὴν ἔξιλαστιν μακράν τοῦ βεβηλωμένου ναοῦ. 'Ἐν ταῖς ἐσχάταις ἡμέραις ὁ ναὸς θὰ εὑρεθῇ καὶ πάλιν ὑπὸ νόμιμων ἔξουσιαν (Πολ. 2,1 ἐξ.).

4. Ἀνάγν. ΜΝΗΜΒ · Οταν αὐτοὶ ἔρχονται (βλ. Barthélemy) ἀντί μνημβοῦ δταν ἔρχομένοι. — θὰ συναθροίζουν πάντας τοὺς ἔρχομένους πρβ. Δευτ. 31,11 ἐξ. — θὰ συναθροίζουν... καὶ θὰ ἀναγινώσκουν. Τὸ ὑποκείμενον τῶν ὥρημάτων τούτων εἶναι αἱ ἐκ τοῦ στ. 2 ἐννοούμεναι φράσεις οἱ νιοὶ τοῦ Σαδὼκ καὶ οἱ ἄνδρες τῆς διαθῆκης τῶν. — ἀπὸ παιδίων μέχρι γυναικῶν. 'Ενταῦθα γίνεται λόγος περὶ ἐγγάμων μελάν τῆς διαθῆρεως.

5 τῶν] | [πά]σας τὰς διατάξεις τῆς διαθήκης καὶ θὰ διδάσκουν αὐτοὺς ἐν πάσαις ταῖς ἐντολαῖς τούτων, ἵνα μὴ πλανῶνται ἐν ταῖς π[λάναις τω]ν.]

Ἐκ παίδευσις τῶν νέων καὶ προώθησις αὐτῶν εἰς τὰς διαφόρους ὑπηρεσίας.

6 Καὶ αὕτη (εἶναι) ἡ τάξις διὰ πάσας τὰς ὁμάδας τῆς ὀμηγύρεως, διὰ πάντα αὐτόχθονα ἐν Ἰσραὴλ. Καὶ ἀπὸ τῆς νεότητος αὐτοῦ] | 7 [θὰ διδάσκῃ (τις) αὐτὸν ἐν τῷ βιβλίῳ τοῦ Χαγ. Καὶ ἀναλόγως πρὸς τὴν ἡλικίαν αὐτοῦ θὰ νουθετῇ (τις) αὐτὸν ἐν ταῖς διατάξεσι τῆς διαθῆκης καὶ θὰ ἀνα[λαμβάνῃ τὴν] | [παῖδευσιν αὐτοῦ ἐν ταῖς ἐντολαῖς τούτων (διὰ) δέκα ἔτη. [Ἐάν] προχωρῇ καλῶς καὶ (φθάνη) [εἰς ἡλικίαν] εἰκοσιν ἔτῶν θὰ περνᾷ] | [εἰς] τοὺς ἀπογραφομένους, διὰ νὰ εἰσέρχηται εἰς τὸν κλῆρον ἐν μέσῳ τῆς οἰκογενεῖας του, ὅπου εὐνάηκη εἰς τὴν ὁμήγυριν] τῆς ἀγιότητος. Καὶ δὲν θὰ [πλησιάζῃ] γυναικί, διὰ νὰ γινώσκῃ αὐτὴν ἐν συγκοιμήσει, ἐκτὸς ἐὰν αὐτὸς ἔχῃ

ρεως καὶ περὶ τῶν οἰκογενειῶν των. Καὶ ἐν τῇ Τάξει τῆς Δαμασκοῦ γίνεται κατ' ἐπανάληψιν λόγος περὶ μελῶν τῆς κοινότητος ἐγγάμων καὶ ἐντέκνων.

5. ἐν ταῖς π[λάναις τω]ν οὐτω μετά τοῦ Barthélemy. Κατὰ τὸν Richardson δταν κα[ταφρούοντ] τὸν νόμον τοῦ Μωϋσέω] τας.

6. διὰ πάντα αὐτόχθονα ἐν Ἰσραὴλ· πρβ. Λευΐτ. 23, 42.—Καὶ ἀπὸ τῆς νεότητος αὐτοῦ] βλ. Barthélemy.

7. [θὰ διδάσκῃ (τις) αὐτὸν] βλ. Barthélemy.—ἐν τῷ βιβλίῳ τοῦ Χαγ. Περὶ τοῦ τί πρέπει νὰ νοηθῇ ὑπὸ τῷ βιβλίον τοῦ Χαγ., οὐ γίνεται μνεία καὶ ἐν τῇ Τάξει τῆς Δαμασκοῦ (10, 6, 13, 2) οὐδὲν μετά βεβαιότητος δύναται νὰ λεχθῇ. Ο Dupont - Sommer μεταφράζει οὖν τῷ Βιβλίῳ μελέτης καὶ εἰκάζει διὰ οὗτον ἐκαλεῖτο ἡ Τάξις τῆς κοινότητος. Πάντως δύναται νὰ νοῆται εἴτε ἡ Τάξις τῆς κοινότητος εἴτε ἄγνωστόν τι ἄλλο βιβλίον.—τὴν ἡλικίαν αὐτοῦ κυριολ. τὰς ἡμέρας αὐτοῦ.—θὰ νουθετῇ (τις) αὐτὸν κυριολ. θὰ νουθετοῦν αὐτὸν.

8. καὶ (φθάνη) [εἰς ἡλικίαν] εἰκοσιν ἔτῶν[ν] κυριολ. καὶ [υἱός] εἰκοσιν ἔτῶν[ν.—εἰς ἡλικίαν] εἰκοσιν ἔτῶν[ν θὰ περνῇ][εἰς] τοὺς ἀπογραφομένους πρβ. Ἔξ. 30,14.38,26. Ἡ φράσις περνῇ εἰς τοὺς ἀπογραφομένους ἀπαντᾷ καὶ ἐν Τάξ. Δαμ. 15,6.10,1. Τὰ εἰκοσιν ἔτη είναι ἡλικία ὑποχρεωτικῆς θητείας ('Ἄριθμ. 1,26) καὶ ώριμότητος διὰ πλήρη συμμετοχῆς εἰς τὴν λατρείαν ('Ἔξ. 30,14. 'Ιωβηλ. 49,17. Τάξ. Δαμ. 10,2).

9. διὰ νὰ εἰσέρχηται εἰς τὸν κλῆρον τ.ξ. διὰ νὰ ἔχῃ μερίδα.—εἰς τὴν ὁμήγυριν τῆς ἀγιότητος τ.ξ. εἰς τὴν ἀγίαν ὁμήγυριν. Πρβ. Τάξ. Κοιν. 5,20. Τάξ. Δαμ. 20,2.

10 ἔξ. γυναικί κυριολ. πρὸς γυναικα. —ἐν συγκοιμήσει εἰς τὴν συνουσία. Κυριολ. εἰς κατάκλισιν μετ' ἄρρενος.—'Ανάγν. ΜΝ ΙΝΙ ἐκτὸς ἐὰν (βλ. Lohse. Πρβ. Barthélemy) ἀντί ΜΝΙΚ.—'Ανάγν. ΙΛ ΤΑΛΛ (ὑπάρχη) πληρότης αὐτῷ η ἔχῃ συμπληρώσει (βλ. Lohse) ἀντί

- 11 συμπληρώσει είκο[σι]ν ἔτη, δταν αὐτὸς γινώσκῃ [ἀγαθὸν] | καὶ κακόν.
 Kai ἔπειτα θὰ ἀναλαμβάνῃ νὰ ἐπιμαρτύρηται ἐπ' αὐτὸν τὰς ἐντολὰς
 12 τοῦ νόμου, ἵνα καταλαμβάνῃ θέσιν ἐν τῇ ἀκροάσει τῶν ἐντολῶν. | Kai
 δταν αὐτὸς τελειώνῃ καὶ (εἶναι) ἡλικίας πέντε καὶ είκοσιν ἔτῶν, θὰ
 13 ἔρχηται νὰ καταλαμβάνῃ] θέσιν ἐν ταῖς κρηπίσι τῆς δμηγύρεως | τῆς
 ἀγιότητος, διὰ νὰ τελῇ τὴν ὑπηρεσίαν τῆς δμηγύρεως. Kai (δταν εἶναι)
 14 ἡλικίας τριάκοντα ἔτῶν, θὰ προσέρχηται νὰ διεξάγῃ δίκην | καὶ (νὰ
 ἐκφέρῃ) κρίσιν καὶ νὰ καταλαμβάνῃ θέσιν ἐν τοῖς ἀρχηγοῖς τῶν χι-
 λιάδων τοῦ Ἰσραὴλ, παρὰ τοῖς ἥγεταις τῶν ἑκατοντάδων, τοῖς ἥγε-
 15 ταις τῶν πεντηκοντάδων, | [τοῖς ἥγεταις] τῶν δεκάδων, τοῖς κριταῖς
 καὶ τοῖς ἐπάρχοις κατὰ τὰς φυλὰς τῶν ἐν πάσαις ταῖς οἰκογενείαις
 16 τῶν, [κατὰ τὴν ἐπίταγήν τῶν υἱῶν | τοῦ Ἀαρὼν, τῶν ἱερέων, καὶ

17 ΤΙΑΚΛΗΣ.—εἰκοσιν ἔτη· πρβ. Πίρκ. ἀριθμ. 5,27 «...ό δεκακταετῆς διά γάμον...».—
 δταν αὐτὸς γινώσκῃ [ἀγαθὸν] καὶ κακόν τ.ε. δταν εἶναι ἵκενδος νὰ δια-
 μορφώνῃ ίδιαν γνώμην. Πρβ. Δευτ. 1,39. Ἡσ. 7,15 ἐξ. 'Η δλη πρότασις πρέπει νὰ νο-
 θῇ ὡς παρένθετις, χρησιμεύουσα εἰς ἐγγύτερον προσδιορισμὸν τῆς ἡλικίας τῶν εἰκοσιν
 ἔτῶν. Εἰρήθω δ' δτι ή ὑπὸ ἔξετασιν φράσις παρέσχεν εἰς τινὰς ἔρευνητὰς (Buchanan,
 Reicke, Gordis, Krieger, Stern, Hoenig κ.ἄ.) αἰτιάν νέας ἔξετάσεως τοῦ χωρίου Γεν. 3,5.
 'Ἐκ τούτων δ Gordis ἔχαιρε τὴν στεξουαλικὴν ἔννοιαν τῆς περὶ ής ὁ λόγος φράσεως,
 ἐνῷ δ Stern δικιάς υποστηρίζει δτι αντη δηλοῖ ἀπλῶς τὴν διὰ προσωπικῆν εἰδύνην
 ωριμότητα (βλ. Maier).

11. Θὰ ἀναλαμβάνῃ **λεπρόν** · ἐνν. ἡ δμηγύρις. Οὕτω μετὰ τοῦ Lohec. Κατά
 τὸν Barthélemy, τὸν Richardson, τὸν Dupont-Sommer, τὸν Bardtke κ.ἄ. ὑποκείμενον
 εἶναι ή ἐκ τοῦ προηγουμένου στίχου ἔννοουμένη γνῶμη. 'Ο Baumgarten, πρὸς δν συμφω-
 νοῦν δ Maier κ.ἄ., ἀντιγνώσκει **λεπρόν** γίνεται δεκτός. — τοῦ νόμου

ἌΓΙΟΠΟΥ = ΓΡΥΠΑΓΩ

12 ἐξ. Kai δταν αὐτὸς τελειώνῃ κυριολ. Kai δταν πληρῶται
 ἐν αὐτῷ. — πέντε καὶ είκοσιν ἔτῶν πρβ. Πολ. 7,2 ἐξ., ἐνθα λέγεται δτι
 οἱ διανύοντες ἡλικίαν 25 - 30 ἔτῶν θὰ ἐξακολουθοῦν χρησιμοποιούμενοι ἐν βοηθητικαῖς
 ὑπηρεσίαις. — ἐν ταῖς κρηπίσι **τιττίσιψῳ** · τ.ε. ἐν τοῖς βασικοῖς συλλογικοῖς
 σώμασιν. 'Ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν κοινότητα (πρβ. Τάξ. κοιν. 7,17,18) ἡ δμηγύρις προε-
 βλέπετο συγκροτουμένη ἐκ πολλῶν διμίων (πρβ. Maier). — τῇ ή δ μη γόρεως τῇ ή
 ἀγιότητος βλ. στ. 9.

13. τριάκοντα... δίκην. Κατά τὴν Tάξιν τῆς Δαμασκοῦ ἡ ἡλικία τοῦ κρι-
 τοῦ πρέπει νὰ κυμαίνηται μεταξὺ 25 καὶ 60 ἔτῶν (10,6 ἐξ.), τοῦ ἐπόπτου μεταξὺ 30 καὶ 60
 ἔτῶν (14,6 ἐξ.) καὶ τοῦ ἐπόπτου διλον τῶν στρατοπέδων μεταξὺ 30 καὶ 50 ἔτῶν (14,8 ἐξ.).
 Πρβ. καὶ Πολ. 6,14 — 7,3, ἐνθα καθορίζεται ἡ δι' ωρισμένας θέσεις ἡλικία.

14. ἐν τοῖς ἀρχηγοῖς κυριολ. ἐν ταῖς κεφαλαῖς.

16. τῶν ἱερέων, καὶ πάντων τῶν ἀρχηγῶν. Κατά τὸν Gaster, τὸν
 Burrows κ.ἄ. τῶν ἱερέων. Καὶ πάντες οἱ ἀρχηγοί... 'Ο Dupont-Sommer
 θέτει τελείων στιγμὴν μετά τὸ δμηγύρεως. Παρατηρητέον δμος δτι οἱ ἱερεῖς καὶ οἱ ἀρχηγοὶ¹
 τῶν πατριῶν συχνάκις ἀναφέρονται δμοι (βλ. στ. 23 καὶ 25. Πρβ. Πολ. 2,1,3,7,3,4). —

πάντων τῶν ἀρχηγῶν τῶν πατριῶν τῆς ὁμηρείας, (εἰς) οὓς πίπτει
17 ὁ κλήρος νῦν κατέχουν θέσιν ἐν ταῖς (ἱεραῖς) ὑπηρεσίαις | [καὶ νῦν
ἔξερχονται καὶ νῦν εἰσέρχονται ἔμπροσθεν τῆς ὁμηρείας. Καὶ συμ-
φώνως πρὸς τὴν σύνεσιν αὐτοῦ ὡς καὶ τὴν τελείωσιν τῆς ὁδοῦ αὐ-
18 τοῦ θύ περιζώνη τὴν ὁσφύν διὰ τὴν στάσιν του, διὰ νῦν ἐκτε]λῇ | τὴν
ὑπηρεσίαν τοῦ ἔργου του ἐν μέσῳ τῶν ἀδελφῶν του. [Εἴ]τε πολὺ εἴτε
δλίγον (εἶναι) [δὲ εἰς ὑπέρ] τὸν ἄλλον, θύ τιμοδυν ἄνδρα (τινὰ) πλέον
ἢ τὸν σύντροφον τούτου. |

*Ἐνασχόλησις τῷ νήλικι ωμένῳ.

19 Καὶ ἐάν (εἶναι) πολλά τὰ ἔτη ἄνδρος (τινος), ἀναλόγως πρὸς τὴν δύ-
ναμίν του θὰ ἀναθέτουν τὸ ἔργον του ἐν τῇ [ὑπηρε]σίᾳ τῆς ὁμηρείας.

Διάταξις περὶ ἀφρόνων.

20 Ἀλλὰ πᾶς ἀνήρ ἄφρων | ἃς μὴ περιλαμβάνηται ἐν τῷ κλήρῳ, διὰ
νῦν καταλαμβάνη θέσιν ἐπὶ τὴν κοινότητα τοῦ Ἰσραὴλ, νῦν διεξάγῃ

τῶν ἀρχηγῶν τῶν πατριῶν τῆς ὁμηρείας. Βλ. τὴν αὐτὴν φράσιν
ἐν Ἀριθμ. 31,26. 'Ἐν τῷ ὑπὸ ἔξετασιν στίχῳ τοῦ χειρογράφου τὸ γῆρας τῷ ἀρχηγῷ
(βλ. στ. 14) είναι διόρθωσις τοῦ γῆρας τῷ ἀρχηγῷ τῷ γετεῖν. — (εἰς) οὓς πίπτει κυ-
ριολ. (δι') οὓς ἔξερχεται. — (εἰς) οὓς πίπτει ὁ κλήρος. Συνήθης βι-
βλική ἔκφρασις ἀπαντώσα καὶ ἐν Τάξ. κοιν. 5,3,6,16,18. Τάξ. Δαμ. 13,4. Κατύ τὸν Maier
κ.α. (ἄρ') ὃν ἔξερχεται· ὑπὸ τὸ ὅν κατ' αὐτοὺς νοεῖται «τῶν ἱερέων, δεδομένου
δι τούτοις προίστανται τῶν ἀρχηγῶν τῶν πατριῶν, οἵτινες πάλιν προίστανται τῶν λευκτῶν.

17. [καὶ νῦν ἔξερχων] ταὶ καὶ νῦν εἰσέρχωνταὶ ἔμπροσθεν.
Ἡ στρατιωτική προελεύσεως ιδιωματικὴ φράσις αὐτῇ δηλοὶ ἐν γένει ἡγετικὴν πρετο-
βουλίαν, οἷαν ἐπί παραδείγματος είχεν ὁ Ἰησος τοῦ Ναοῦ ὡς ἀρχηγός νομάδων ('Ἀριθμ.
27,17) ἢ ὁ Δαβὶδ ὡς ἀρχηγός ἐπιδρομέων (Α' Σαμ. 18,16) βλ. Barthélémy. — συμφώ-
νως πρὸς τὴν σύνεσιν αὐτοῦ πρ. Τάξ. κοιν. 5,21,23 ἔξ. 6,18. — ὡς καὶ
τὴν τελείωσιν κυριολ. μετά τῆς τελειότητος. — τὴν τελείωσιν
τῆς ὁδοῦ αὐτοῦ πρ. Τάξ. κοιν. 1,13,5,24,11,2,11. — διὰ τὴν στάσιν του,
διὰ νῦν ἐκτε]λῇ πρ. 'Ἀριθμ. 4,35 ἔξ. 8,24 ἔξ.

18. τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ ἔργου του. 'Ἐκ τῶν δύο τούτων, ἀρχικῶς λα-
τρευτικῶν, δρεν δὲ μὲν πρώτος ἔχει γενικωτέραν ἐννοιαν, ὃ δὲ δεύτερος δηλοὶ τὸ συγ-
κεκριμένον ἔργον. — [Εἴ]τε... εἴτε κυριολ. μεταξύ... καὶ. — [Εἴ]τε πολὺ^ν
εἴτε δλίγον πρ. Τάξ. κοιν. 4,16. — [Εἴ]τε πολὺ... τὸν σύντροφον
τούτον. 'Ἡ δηλη πρότασις δηλοὶ αὐστηράν τήρησιν τῆς ἱεραρχίας (πρ. Τάξ. κοιν.
2,19 - 23,5,21 - 24), ητὶς ἀλλως τε προϋποτίθεται ἐν Τάξ. δημ. 2,14 ἔξ., 16,21.

19. Θὰ ἀναθέτουν κυριολ. Θὰ δίδουν. — 'Ανάγν. **Πτησία** ἀφρων (βλ.
Lohse) ἀντὶ **Πτησία** εἰσέρχομενος (βλ. Barthélémy).

20. νῦν διεξάγ[ησιν] κρι]σιν βλ. στ. 14.

21 κρίσιν καὶ νὰ ἀναλαμβάνῃ ἔργον τῆς ὁμηγύρεως | καὶ νὰ καταλαμβάνῃ θέσιν ἐν τῷ πολέμῳ πρὸς ὑπόταξιν τῶν ἔθνων. Μόνον ἐν τῇ τάξι 22 ξει τοῦ στρατεύματος θὰ ἐγγράφῃ τὴν οἰκογένειάν του. | Καὶ ἐν τῇ ὑποχρεωτικῇ ὑπηρεσίᾳ θὰ ἐκτελῇ τὴν ὑπηρεσίαν του συμφώνως πρὸς τὸ ἔργον του.

Ἐργον τῶν λευτῶν.

23 Οἱ δὲ λευτοὶ θὰ ἴστανται ἕκαστος ἐν τῇ θέσει του | κατ' ἐπιταγὴν τῶν υἱῶν τοῦ Ἀαρὼν, διὰ νὰ εἰσάγουν καὶ ἔξαγουν ἄπασαν τὴν ὁμηγύριν, ἕκαστον κατὰ τὴν τάξιν αὐτοῦ, κατὰ τὴν σειράν τῶν ἄρχηγῶν | [τῶν πατέριδων τῆς κοινότητος, ὡς ἡγετῶν καὶ ὡς κριτῶν καὶ ὡς ἐπάρχων κατά τὸν ἀριθμὸν πασῶν τῶν ὄμάδων των, κατ' ἐπιταγὴν 24 τῶν υἱῶν τοῦ Σαδώκ, τῶν Ἱερέων, | [καὶ πάντων τῶν ἀρχηγῶν τῶν πατριῶν τῆς κοινότητος.

Τριήμερος καθιέρωσις ἐν τρισὶ περιπτώσεσιν.

Καὶ ἐάν κλῆσίς (τις) γίνηται δι᾽ δλην τὴν συνέλευσιν εἰς κρίσιν 26 ἥ | εἰς βουλὴν τῆς ὁμηγύρεως ἥ εἰς κήρυξιν πολέμου, θὰ καθιεροῦν 27 αὐτοὺς (ἐπὶ) τρεῖς ημέρας, διὰ νὰ εἰναι πᾶς ὁ ἐρχόμενος | ἔτοιμος πρός] ταῦτα.

21. ἐν τῷ πολέμῳ τ.ξ. ἐν τῷ ἐσχατολογικῷ πολέμῳ, εἰς δν ἀφορῷ τὸ βιβλίον τοῦ Πολέμου τῶν υἱῶν τοῦ φωτὸς πρὸς τοὺς υἱούς τοῦ σκόπους. Ἡ Τάξις τῆς ὁμηγύρεως ἀφορᾷ εἰς τοὺς ἀμέσως πρὸ τοῦ ἐσχατολογικοῦ πολέμου χρόνους. — ἐν τῇ τάξει τοῦ στρατεύματος: τ.ξ. ἐν τῷ στρατιωτικῷ καταλόγῳ. Πρβ. Τάξ. κοιν. 6,22.

22. Καὶ ἐν τῇ ὑποχρεωτικῇ ὑπηρεσίᾳ κυριολ. Καὶ ἐν τῷ ὑπηρεσίᾳ ἀναγκαστικοῦ ἔργου. — Οἱ δὲ λευτοὶ κυριολ.. Καὶ οἱ υἱοὶ τοῦ Λευτ.

23. κατὰ τὴν σειράν ἥ κατὰ τὴν διάταξιν (πρβ. Α' Χρον. 25,2). Κατὰ τὸν Maier κ.ἄ. ὑπὸ τὸν Ἑλεγχον (πρβ. Β' Χρον. 26,11,13).

24. καὶ ὡς ἐπάρχων. 'Ἐν τῷ ἔβρ. χειρογράφῳ ἡ ἀντίστοιχος φράσις ἔχει προστεθῆ ὑπεράνω τοῦ στίχου.

25 ἔξ. κατ' ἐπιταγὴν... τῆς κοινότητος. Οἱ λευτοὶ, οἵτινες ἔχουν τὴν εἰδύνην τηρήσεως τῆς τάξεως, ὑπόκεινται τοῖς ἀρχηγοῖς τῶν πατριῶν τῆς κοινότητος καὶ οὗτοι πάλιν ὑπόκεινται τοῖς Ἱερεσίν.

26. ἥ εἰς κήρυξιν πολέμου. 'Ἐνταῦθα νοεῖται προστοιμασία τῆς ὁμηγύρεως εἰς λεπόν (ἐσχατολογικὸν) πόλεμον πρβ. Πολ., 7,1-6. — θὰ καθιεροῦν αὐτοὺς (ἐπὶ) τρεῖς ημέρας. 'Υπὸ συνθήκας, οἷαί μνημονεύμεναι ἐν τῷ παρόντι στίχῳ, ἥ ὁμηγύρις δλου τοῦ Ἰσραὴλ δὲν θὰ δύναται νὰ διάτη, ὡς ἡ κοινότης, ἐν σταθερῷ τελετουργικῷ καθαρότητι (βλ. Τάξ. κοιν. 1,1), διὸ καὶ θὰ ἀρκήσαι εἰς τριήμερον ἔξαγνισμὸν (πρβ. 'Εξ. 19,14 ἔξ. 'Ἐσθρα 10,8 ἔξ.).

27. εἰς τὴν βουλὴν τῆς κοινότητος. Αὕτη εἶναι ἡ βουλὴ τῆς κοινό-

Σύνθεσις τῆς βουλῆς τῆς κοινότητος.

Οὗτοι (είναι) οἱ ἄνδρες οἱ καλούμενοι εἰς τὴν βουλὴν τῆς κοινότητος ἀπὸ ἡλικίας εἴκοσιν] (ἔτῶν)· πάντες | οἱ σο[φοὶ] τῆς δημηγύρεως καὶ οἱ συνετοὶ καὶ οἱ εἰδήμονες, οἵτινες ἔχουν τέλειον τὸν βίον, 29 καὶ οἱ ἄνδρες ἴσχυος μετά | [τῶν ἡγετῶν τῶν φυλῶν καὶ πάντες οἱ κριταὶ αὐτῶν καὶ οἱ ἐπαρχοὶ τῶν καὶ οἱ ἡγέται τῶν χιλιάδων καὶ οἱ 2, 1 ἡγέται [τῶν ἑκατοντάδων] καὶ τῶν πεντηκοντάδων καὶ τῶν δεκάδων καὶ οἱ λευῖται, (Ἑκαστος) ἐν μέσῳ τοῦ τομέως τῆς ὑπηρεσίας 2 τοῦ. Οὗτοι (είναι) | οἱ ἄνδρες τοῦ ὄντος, οἱ καλούμενοι (εἰς) συν-

τητος (τ.ξ. τῆς ἐνότητος) τῆς δημηγύρεως, ἀποτελουμένη ἐξ ἐπιλέκτων καὶ ταυτιζομένη, ὡς φαίνεται ἐκ τοῦ Ὑπομν. εἰς Ψαλμ. 37 2,5, πρὸς τὴν κουμπανικήν κοινότητα τῆς ἐσχατολογικῆς ἐποχῆς. — ἀπὸ ἡλικίας εἴκοσιν] ἐτῶν κυριολ. ἀπὸ νίοις εἰκοσιν] (ἔτων).

28. οἱ σο[φοὶ] τῆς δημηγύρεως καὶ οἱ συνετοὶ καὶ οἱ εἰδήμονες. Οὗτοι κατάγονται ἐκ τοῦ Δευτ. 1,13 καὶ, ὥσπερ οἱ ἡγέται τῶν διαφόρων ὄμάδων, δὲν ἔμφανται ὡς ἀξιωματοδοχοὶ τῆς κουμπανικῆς κοινότητος βλ.. Maier. Πρβ. καὶ Ἔκκλ. 9,11 ἐνθα ἀπαντοῦν οἱ αὐτοὶ δροὶ «...οὔτε καὶ διά τοὺς σφοροὺς ὁ δρός, οὔτε καὶ διά τοὺς συνετοὺς ὁ πλοῦτος, οὔτε καὶ διά τοὺς εἰδήμονας ἡ εῖδος». — Οἵτινες ἔχουν τέλειον τὸν βίον κυριολ. τέλειοι τῆς ὁδοῦ. Πρβ. Τάξ. κοιν. 4,22,8,1,10,18,21 κ.ά. — καὶ οἱ ἄνδρες ἵσχυος. Κατὰ τὸν Bardtke, τὸν Maier κ.ά. καὶ οἱ οτρατιωτικοὶ ἡγέται. Κατὰ τὸν Dupont - Sommer καὶ (είναι) ἄνδρες κύρους. — μετά Σ. Κατὰ τὸν Dupont - Sommer ως καὶ ι. "Οθεν ἡ βουλὴ τῆς ἐν ἐνότητι συγκροτηθησομένης δημηγύρεως θύ απαρτίζηται (στ. 28 ἐξ) ἐκ τῶν «σοφῶν», τῶν λαϊκῶν ἡγετῶν, τῶν λευῖτῶν καὶ, ως είναι εὐνόητον, τῶν λεπέων, καθ' δοσον τῇ παρουσίᾳ τούτων ἐπιτυγχάνεται ἡ ἐνότης τῶν λοιπῶν βλ.. Dupont - Sommer.

29. [τῶν ἡγετῶν τῶν φυλῶν] βλ.. Barthélemy. Πρβ. Α' Χρον. 27,16,22,28, 1,29,6.

2, 2. οἱ ἄνδρες τοῦ ὄντος Σ. Ι. Σ. Βλ.. τὴν αὐτήν φράσιν ἐν στ. 8,11,13. Πολ. 2,6,3,3 ἐξ. Πρβ. Τάξ. κοιν. 6,27. Τάξ. Δαμ. 2,11,13,4,4,20,19,34. Ἐπι τῇ βάσει παρατηρήσεώς μου, γενομένης βραχύ τι μετά τὸ 1967, διτε ὁ ἀσίμηνηστος καθηγητής Β. Βέλλας δι' ἀνακοινώσεως του ἐν τῇ 'Ακαδημίᾳ 'Αθηνῶν ὑπεστήριξε τὴν ἐκ τοῦ 'εξ(Σ.) π.ο.ρ. ἐπιμολογίαν τοῦ ὄντος ἐσταύοι ή ἐστηνοί (εἶχοντος κατ' αὐτὸν τὴν σημασίαν «φροτεινοί» τὴν σημασίαν δημος τοῦ φωτός δὲν ἔχει τὸ Σ. ἀλλά τὸ Ζ., πρβ. τὴν ἐν τοῖς κουμπανικοῖς χειρογράφοις συχνήν προσωνυμίαν «οὗσιοι τοῦ φωτός») καὶ διακριτωθείστης ἔπειτα διά τῆς εἰς τὴν Τάξιν τῆς δημηγύρεως (IQSa) στραφείστης προσοχῆς μου, ἔχει τὴν γνώμην, ἀνακοινωθεῖσαν ἡδη ἐν συνεδρίᾳ τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου 'Αθηνῶν (17 - 9 - 1976), διτε ή ὑπὸ ἔξετασιν φράσις είναι αὐτὸν τοῦτο τὸ δυναμα ἐστηνοί ή ἐσταύοι καὶ κατ' ἀκολουθίαν διτε ἐντεύθεν καθίσταται φανερά ἡ ἐπιμολογία τούτου.

"Ἀλλαὶς λέξεισιν, παρά τὸ ἄχρι τοῦδε ὑπὸ τῶν ἐρευνητῶν κατηγορηματικῶς λεγόμενον διτε τὸ δυναμα ἐστηνοί ή ἐσταύοι δὲν ἀπαντῇ ἐν τοῖς κουμπανικοῖς χειρογράφοις, ὑποστηρίζω διτε οἱ ἐστηνοί (οὕτω ως ἐπὶ τὸ πολὺ παρ' 'Ιεστήπορ) ή ἐσταύοι (οὕτω ἐνίστε παρ' 'Ιεστήπορ καὶ σταθερῶς παρά Φίλων) είναι «οἱ ἄνδρες τοῦ ὄντος» καὶ, κατὰ παρά-

άθροιστιν, οἱ συνερχόμενοι εἰς τὴν βουλὴν τῆς κοινότητος ἐν Ἰσρα-
3 ἡλ | ἐμπροσθεν τῶν υἱῶν τοῦ Σαδώκ, τῶν ἵερέων.

λειψιν τοῦ ἀνδρεῖς, «οἱ τοῦ ὄντος». Προφανῶς ἐκλήθησαν οὗτοι ἐκ τῆς πλήρους ἀφοσιώσεώς των εἰς τὸν Θεόν (πρβ. Ἱερᾶς Ιουδ. ἀρχ. 18,5 «Ἐσσηνοῖς δὲ ἐπὶ μὲν θεῷ καταλείπειν φιλεῖ τὰ πάντα τὸ λόγος...») ἢ τὸ δνομα (**מַנְחָה** = **עֹלֶה**), ὃς ἐν τῷ Ιουδαισμῷ ἀντονομάζεται ὁ Θεός, ἀποφευγομένου οὗτοι τὸ τετραγραμμάτου ὄντος **יְהֻדָּה** ἢ εὐλαβείας πρβ. Τάξ. κοιν. 6,27,8,14 (ἐν τῷ πρετοτύπῳ τὸ δνομα τοῦ Θεοῦ δηλοῦντα διά τεσσάρων στιγμῶν, ὧς καὶ ἐν 1QJesa 40,7 καὶ 42,6). Τάξ. Δαμ. 15,1 ἔξ. Πιρ-καὶ ἀβώθ 1,11,2,2,3,3,4,5,5,11. Πρβ. θωσύτως Δευτ. 28,58 **תְּבַקְבִּשׁ מַנְחָה** Ο' «τὸ δνομα τὸ ἔντιμον». Ιακ. 2,7 «οὐκ αὐτοὶ βλασφημοῦσι τὸ καλὸν δνομα τὸ ἐπικληθὲν ἐφ' ὑμᾶς;» κ.ἄ.

Οὗτοι δι' ἀλφαριθμητικῆς ὄνομασίας τῶν γραμμάτων τοῦ συντετμημένου **עֹלֶה** (ζεδίν= «εστην»), ἐκφράζοντος ἡμέρης τοῦ νῦν ηζημένην εἰλάτειαν ἐν τῇ Ιουδαϊκῇ του χρήσται, λαμβάνεται τὸ δνομα ἑστηνὸς (= ὁ τοῦ ὄντος), πληθ. ἑστηνοὶ (= οἱ τοῦ ὄντος). Δι' ἀλφαριθμητικῆς δὲ ὄνομασίας τοῦ πρώτου καὶ συμφωνικῆς προφορᾶς τοῦ δευτέρου τῶν γραμμάτων τοῦ **עֹלֶה** (ζεδίν = «εστ») λαμβάνεται τὸ δνομα ἑστειος (= ὁ τοῦ ὄντος), πληθ. ἑστειοι (= οἱ τοῦ ὄντος). Εἰρήσθω δ' διὰ τὸ δύο σὲ ἀμφοτέραις ταῖς μορφαῖς τοῦ ὄντος δξηγοῦνται ἐκ τῆς διπλάσεως τοῦ **עֹלֶה**.

Ἐνῷ δὲ κατ' ἀρχὰς ἡ περὶ ἡς ὁ λόγος ὄνομασία ἐδήλου ἀνδρας τοῦ (θείου) ὄντος (πρβ. Φίλωνος Περὶ τοῦ πάντα σπουδαίον ἐλεύθερον εἶναι 12,75 «θεραπευταὶ Θεοῖν», ἐκεῖτα, ὡς φαίνεται, ἐνοήθη κατὰ τὴν ἐν τῇ Π. Διαθήκη μαρτυρουμένην ἐπέραν αὐτῆς σπουδαίον «οἱ δνομαστοὶ ἀνδρεῖ», «οἱ εὐποδληπτοί», «οἱ εἰσχήμονες» πρβ. Ἀριθμ. 16,2 «Καὶ ἡγέρθησαν ἐναντίον τοῦ Μωάθεων μετ' ἀνδρῶν ἐκ τῶν υἱῶν Ἰσραὴλ πεντήκοντα καὶ διακοσίων, ἀρχηγῶν τῆς δημηγύρεως (**הַנְּצָרִים יִשְׂרָאֵל**), καλουμένων (εἰς) συνάθροισιν (**צָבָא יִשְׂרָאֵל**), ἀνδρῶν δνομαστῶν (**מַשְׁנָגָן**).

Ἐάν δ' ἡ δευτέρᾳ αὖτη σημασίᾳ δὲν εἶναι ἀσχετος πρὸς τὸ χωρίον Μάρκ. 15,43 (αἰλούρων Ἰωσῆς ὁ ἀπό **Ἀριμαθείας** εἰσχήμενος βουλευτής, δος καὶ αὐτὸς ἡν προσδεχόμενος τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ, τολμήσας εἰσῆλθε πρὸς τὸν Πιλάτον καὶ ἥτησετο τὸ σῶμα τοῦ Ἰησοῦν), δύναται τις νῦν ποθέσθαι διὰ τὸ δνομα ἑστειος ὑποδηλοῦνται διά τοῦ «εἰσχήματον» (= **מַנְחָה עֹלֶה** ἀνὴρ δνομαστός, ἀνὴρ εὐποδληπτος) τοῦ χωρίου τούτου καὶ διὰ παρά τὴν περὶ τοῦ ἀντιθέτου κρατοῦσαν ἀντιληψιν, δὲν εἶναι κατ' οὐσίαν ἀγνωστον ἐν τῇ Κ. Διαθήκῃ.

Εἰρήσθω δ' θωσύτως διὰ καὶ πλήρες τὸ **עֹלֶה** ίσως ἀναφαίνεται ἐν τῇ παρ' Ἐπιφανίῳ μνείᾳ τῶν σαμψαίων (κατὰ αἱρέσεων 19,1 «... τῇ προειρημένῃ αἱρέσει τῇ τῶν ὄστιών καλουμένῃ, ἡς ἔτι λείψανα καὶ δευτρὸν ὑπάρχει ἐν τῇ Ναζατείνῃ γῇ τῇ καὶ Περαιῇ πρὸς τῇ Μωαβίτιδι· ὅπερ γένος νυνὶ σαμψαίων καλεῖται). Φαίνεται δ' διὰ ἡ ἀρχικὴ μορφὴ τοῦ ὄντος τούτου, ὅπερ ὑπὸ τοῦ Ἐπιφανίου (Κατὰ αἱρέσεων 53,2) δξηγεῖται διά τοῦ «εἵλιακοῦ» (ἐκ τοῦ **עֲלֹמֶשׁ** ἥλιος), ἥτοι σαμψαίοις ἡ σαμψαίοις καὶ διὰ παραφθορᾶς (πρβ. τὸ μ πρὸς τὸ υ) ἡ διά συσχετισμοῦ πρὸς τὸν ναζιραῖον Σαμψάων (Κριτ. 13,5) ἐγένετο σαμψαίοις. — Ἀνάγν. **יִשְׂרָאֵל** οἱ καλούμενοι (βλ. Lohse) ἀντὶ **יִκְרָם**. — οἱ καλούμενοι εἰς συνάθροισιν κυριολ. οἱ κλητοὶ συναθροι-σεως.

Πρόσωπα ἀποκλειόμενα τῆς ὁμηγύρεως.

Kai πᾶς ἀνήρ, πεπληγμένος διά τίνος ἐξ ὅλων τῶν ἀκαθαρσιῶν | 4 τοῦ ἀνθρώπου, ἃς μὴ εἰσέρχηται εἰς τὴν συνέλευσιν τοῦ Θεοῦ. Kai πᾶς ἀνήρ, πεπληγμένος διά τούτων (τῶν ἀκαθαρσιῶν), δὲν δύναται | 5 νὰ κατέχῃ θέσιν ἐν μέσῳ τῆς ὁμηγύρεως. Kai πᾶς πεπληγμένος ἐν 6 τῇ σαρκὶ αὐτοῦ, βεβλαμμένος τοὺς πόδας ἢ | τὰς χεῖρας, χωλὸς ἢ τυφλὸς ἢ κωφὸς ἢ ἄλλαλος ἢ (διά τίνος) μώμου πεπληγμένος ἐν τῷ 7 σαρκὶ αὐτοῦ, (μώμου) δρατοῦ (διά τῶν) ὄφθαλμῶν, ἢ ἀνήρ πρεσβύτης κλονιζόμενος, ὥστε νὰ μὴ δύναται νὰ χρησιμοποιῇ τὴν δύναμίν (τοῦ) ἐν μέσῳ τῆς ὁμηγύρεως, | ἃς μὴ ἔρχω[νται] οὗτοι διὰ νὰ καταλαμβάνουν θέσιν [ἐν] μέσῳ τῆς ὁμηγύρεως τῶν ἀνδρῶν τοῦ δινόματος, διότι οἱ ἄγγελοι | τῆς ἀγιότητος (εἰναι) [ἐν τῇ ὁμηγύρῳ] εἰς αὐτῶν. Kai ἐάν [εἰς ἑξ] αὐτῶν ἔχῃ τι διὰ νὰ εἶπῃ πρὸς τὴν βουλὴν 10 τῆς ἀγιότητος, | ἐρωτῶντες θὰ μανθάνουν τοῦτο] παρ' αὐτοῦ, ἀλλ' εἰς τὸ μέσον [τῆς ὁμηγύρεως δ]έν θὰ ἔρχηται ὁ ἀνήρ, διότι (εἰναι) πε- 11 πληγμένος | [οὖ]τος.

Προβάδισμα ἐν τῇ βουλῇ τῆς κοινότητος.

[Αὕτη (εἰναι) ἡ (κατά σειράν) κάθισις τῶν ἀνδρῶν τοῦ ὀνόμα-

4. Ἀνάγν. **λ** τοῦ Θεοῦ (βλ. Barthélemy. Πρβ. Δευτ. 23,2 ἐξ. **πορτα** **ληρώ**) ἀντὶ **τλλλ**, ὅπερ ὑπὸ τοῦ Maier κ.ἄ. προτιμᾶται ἀναγινωσκόμενον ὡς πληθυντικὸς δεικτικῆς ἀντανυμίας.

5. Πρὸς τὰ ἐν στ. 5 ἐξ. πρβ. τὰς ἐν Πολ. 7,1 ἐξ. διατάξεις. — βεβλαμμένος. Πρβ. Β' Σαμ. 4,4,9,3. (**תַּחֲנוּן**=**הִנֵּן**)

6. χωλὸς ἢ τυφλὸς: πρβ. Β' Σαμ. 5,8.

7. κλονιζόμενος: ἢ τρέμων. — ὥστε νὰ μὴ δύναται νὰ χρησιμοποιῇ τὴν δύναμίν (τοῦ) καὶ ὡς ἐκ τούτου νὰ μὴ δύναται νὰ στεθῇ δρθιος.

8. ἐξ. τῶν ἀνδρῶν τοῦ ὀνόματος βλ. στ. 2. — διότι οἱ ἄγγελοι | τῆς ἀγιότητος (εἰναι) [ἐν τῇ ὁμηγύρῳ] εἰς αὐτῶν. Πρβ. Α' Κορ. 11,10 «διά τοῦτο ὄφειται ἡ γυνὴ ἔξουσιαν ἔχειν ἐπὶ τῆς κεφαλῆς διὰ τοὺς ἄγγέλους», ἐνθα πιθανῶς προβοτίθεται ἡ αὐτὴ ισοδική ἰδέα περὶ τῆς ἐν λατρευτικαῖς συνάξεσι παρουσίας τῶν ἄγγέλων καὶ θεωρεται ἀνάλογος πρὸς σωματικὸν μώμον ἢ ἀκάλυπτος κεφαλὴ τῆς γυναικός. Ή λέξις «ἔξουσία» ἀνάγεται ὑπὸ τοῦ Fitzmyer (NTS 1957, σ. 48 ἐξ.) εἰς παρανοηθεῖσαν ἀραμαϊκὴν **הַנְּטָלֶשׁ** «κάλυψμα κεφαλῆς γυναικός» βλ. Maier.

9. Kai ἐάν [εἰς ἑξ] αὐτῶν ἔχῃ τις κυριολ. καὶ ἐάν ὑπάρχῃ τις [εἴνι ἑξ] αὐτῶν. Πρβ. Τάξ. κοιν. 6,12 ἐξ.

10. ἐρωτῶντες θὰ μανθάνουν τοῦτο]: **שְׁמֻרָה** «ἐρεστῶν μανθάνω τι». — παρ' αὐτοῦ κυριολ. ἐκ τοῦ στόματος αὐτοῦ. — διότις **אַיִלָּה** = **ἴλ**.

11. ἡ (κατά σειράν) κάθισις: καὶ κατ' ἀκολουθίαν ἡ θέσις. — τῶν

τος, [τῶν καλουμένων] εἰς συνάθροισιν διὰ τὴν βουλὴν τῆς κοινό-
12 τητος, ἐάν γεννήσῃ | [ό Θεὸς] τὸν μεσσίαν ἐν αὐτοῖς. "Ἄς εἰσέρχη-
ται [ό ιερεὺς] (ἐπι) κεφαλῆς δλῆς τῆς δμηγύρεως τοῦ Ἰσραὴλ και
13 πάντες | οἱ ἀδε[λφοί του], οἱ υἱοί τοῦ Ἀαρὼν, οἱ ιερεῖς, [οἱ καλού-
μενοι] εἰς συνάθροισιν, οἱ ἄνδρες τοῦ δνόματος. Καὶ θά κάθηνται |
14 ἔμπροσθεν αὐτοῦ, ἔκαστος] κατὰ τὸ ἀξιωμά του. Καὶ ἔπειτα ἄς κά-
θηται ὁ μεσσίας τοῦ Ἰσραὴλ. Καὶ θά κάθηνται ἔμπροσθεν αὐτοῦ
15 οἱ ἀρχηγοί | τῶν χιλιάδων τοῦ Ἰσραὴλ, ἔκαστος κατὰ τὸ ἀξιωμα
αὐτοῦ, ἀναλόγως πρὸς τὴν θέσιν αὐτοῦ] ἐν τοῖς στρατοπέδοις αὐτῶν
16 καὶ ἀναλόγως πρὸς τοὺς σταθμοὺς αὐτῶν. Καὶ πάντες | οἱ ἀρχηγοί
τῶν πατριῶν τῆς δμηγύρεως μετὰ τῶν σοφῶν τῆς δμηγύρεως τῆς
17 ἀγιότητος] θά κάθηνται ἔμπροσθεν αὐτῶν, ἔκαστος κατὰ | τὸ ἀξιωμα
αὐτοῦ.

ἀνδρῶν τοῦ δνόματος βλ. στ. 2.—[τῶν καλουμένων] εἰς συν-
άθροισιν βλ. στ. 2.—διὰ τὴν βουλὴν τῆς κοινότητος βλ. στ. 2.—
ἐάν γεννήσῃ [ό Θεὸς] τὸν μεσσίαν (γιγινέτη [τ]αξ [λ]αζ διλίο μα).

ητοι ἐάν ὁ Θεὸς ἐπιτρέψῃ τὴν γέννησιν τοῦ μεσσίαν ή ἐάν ὁ Θεὸς κάμη τὸ μεσσίαν
νά γεννηθῇ. Οθώ μετά τοῦ Lohse κ.ἄ. Περὶ τῆς τοιωτῆς σημασίας τοῦ ρ. τῇ Ἰ-
φειλ πρβ. 'Ησ. 66,9. Κατὰ τὸν Burrows «ὅταν ὁ Θεὸς γεννήσῃ τὸν μεσσίαν. Μετ' αὐτῶν
θά ἔλθῃ ὁ ιερεὺς εἰς...». 'Ο Dupont - Sommer μεταφράζει «ὅταν [ό Κύριος] γεννήσῃ τὸν
μεσσίαν καὶ παραπέμπει εἰς Φαρὲλ. 2, 7. Εἰρίσθω δὲν παρόδη δτι πρὸς κατανόησιν τοῦ
ψαλμικοῦ τούτου στίχου πρέπει νά ληφθῇ ὑπ' ὅψιν δτι κατ' ἀρχαίαν ἀντιλη-
ψιν ό βασιλεὺς ἐθεωρείτο υἱός τοῦ θεοῦ καὶ κατ' ἀκολουθίαν ή ημέρα τῆς εἰς τὸν θρό-
νον ἀναρρήσεως αὐτοῦ ἐτιμάτο ως ημέρα τῆς ἐκ τοῦ θεοῦ γεννήσεώς του. 'Ο Maier με-
ταφράζει «έάν... γεννηθῇ (τῇ) δ μεσσίας, μετ' αὐτῶν θά ἔρχωνται οἱ ιερεὺς, ή] κε-
φαλῆ δλῆς τῆς δμηγύρεως τοῦ Ἰσραὴλ καὶ πάντες...», φρονῶν δτι ή φράστις «ή] κεφαλῆ
δλῆς τῆς δμηγύρεως τοῦ Ἰσραὴλ» είναι τίτλος τοῦ Ιερέως, ἀνταποκρινόμενος πλήρως
εἰς τὴν ἔνεντι τοῦ δαβιδίδου μεσσίου ὑπεροχήν τοῦ ἀπαρνίδου μεσσίου. Barthélémy
& Milik: «έάν [ό Θεὸς] πάμψῃ (τῇ) τὸν μεσσίαν».

12. τοῦ μεσσίου. Ἐνταῦθι προφανῶς νοεῖται δ μεσσίας τοῦ Ἰσραὴλ. (πρβ.
στ. 14). Περὶ τῆς μεσσιακῆς προσδοκίας τῆς κουμπανικῆς κοινότητος, ήτις ἀνέμενεν
ἔνα βασιλικὸν καὶ ἔνα ιερατικὸν μεσσίαν βλ. Τάξ. κοιν. 9,11.—[ό ιερεὺς] τ.ξ. δ ἀα-
ρωνίδης μεσσίας.—έν αὐτοῖς κυριολ. μετ' αὐτῶν.

13. [οἱ καλούμενοι] εἰς συνάθροισιν, οἱ ἄνδρες τοῦ δνό-
ματος πρβ. στ. 2.

15. οἱ ἀρχηγοί κυριολ. αἱ κεφαλαι. — τοὺς σταθμούς αὐτῶν
πρβ. τὰ ἐκ τῆς ιερατικῆς παραδόσεως χωρία 'Αριθμ. 2,1 - 31,10,14 - 27.

16. [τῆς δμηγύρεως τῆς ἀγιότητος] βλ. 1,9.

17 έξ. Πρβ. Τάξ. κοιν. 6,4-5.—διὰ τράπεζαν κοινότητος τ.ξ. διά
κοινήν τράπεζαν ή δι' (ιερὸν) σύνδεσιν. Κατὰ τὸν Dupont - Sommer, τὸν Allegro κ.ἄ.
τὸ περὶ οὐ δ λόγος δείπνον είναι μεσσιακόν. Είναι «δεῖπνον ιδεᾶδες, οἷον θά τελεσθῇ
ἐν ταῖς ἐσχάταις ημέραις, δταν οἱ δύο μεσσίαι θά είναι ἐκεῖ». 'Αλλά μέχρις ἐκείνης τῆς

'Ιερὸν δεῖπνον.

Kai [έάν διά τράπεζαν κοινότητος συνέρχωνται ἡ διὰ νὰ πλι-
18 νουν τὸ γλεῦκος καὶ (εἶναι) παρεσκευασμένη ἡ τράπεζα | τῆς κοι-
νότητος [καὶ (εἶναι) κεκραμένον τό] γλεῦκος πρὸς πόσιν, [ἄς μὴ ἐκ-
19 τείνῃ] τις τὴν χειρά του εἰς τὴν πρώτην μερίδα | τοῦ ἄρτου καὶ [τοῦ
γλεύκους] πρὸ τοῦ ἵερος, διότι [οὗτος θὰ εὐ]λογῇ τὴν πρώτην μερί-
20 δα τοῦ ἄρτου | καὶ τοῦ γλεύκους καὶ θὰ ἐκτείνῃ] τὴν χειρά του εἰς
τὸν ἄρτον κατ' ἀρχὰς καὶ ἔπειτα θὰ ἐκτείνῃ διαστίας τοῦ Ἰσ-
21 ραῆλ τὴν χειρά του | εἰς τὸν ἄρτον. [Καὶ ἔπειτα θὰ εὐλογηθῶ δλη
ἡ ὁμήγυρις τῆς κοινότητος, ἔκαστος κατὰ] τὸ ἀξιωμα αὐτοῦ. Καὶ
22 συμφώνως πρὸς τὴν διάταξιν ταύτην θὰ πράττουσι | κατὰ πᾶσαν ἑ-
τοιμασίαν, ὅταν συνέρχωνται τοῦλάχιστον δέκα ἄνδρες].

ῳδας τὸ δεῖπνον, τὸ ὅποιον τελεῖται καθ' ἐκάστην ἡμέραν τῇ ἐν ἐκάστῃ κοινότητι συμ-
μετοχῇ τοῦλάχιστον δέκα μελῶν (πρβ. Τάξ. κοιν. 6,3-4) καὶ τοῦ δοκίου προστατεῖται δὲ
ἐπὶ κεφαλῆς τῆς τοιαύτης ὁμάδος ἱερέως, ἐμπνέεται ὥπο τῆς ἰδεῶδους ταύτης λειτουργί-
ας, ὥπο τοῦ μεστιακοῦ τούτου δεῖπνου, οὐτίνος εἶναι ἀντανάκλασις καὶ προσδοκίαν
Dupont - Sommer, σ. 123, ὑποσ. 3. Κατὰ τὸν Rost, τὸν Maier κ.ἄ. ἐνταῦθα δὲν πρόκειται
περὶ μεστιακοῦ δεῖπνου ἀλλὰ περὶ τοῦ ἐναντίου τοῦ δαμιδίου μεστίου καθορισμοῦ τοῦ
πρωτείου τοῦ ἀρωνίδου μεστίου. Κατ' αὐτοὺς τὸ κουμπρανικὸν δεῖπνον δὲν παρουσιά-
ζει ἀσχατολογικὸν χαρακτήρα καὶ ὡς ἐν τούτῳ εἶναι προέκτασις τοῦ ἐν τῷ ναῷ τελου-
μένου ἱερατικοῦ συνδεῖπνου. Κατὰ τὸν Ploeg δὲν πρόκειται πεοὶ ἱεροῦ ἀλλὰ περὶ συνή-
θους δεῖπνου, συνδεομένου πρὸς τελειουργικήν καθαρότητα. Κατὰ τὸν Milik τὸ περὶ
οὐ δὲ λόγος δεῖπνον σχετίζεται πρὸς τὴν παροδόσιαν κοινότητα ἀλλ' ἐν ἀποκαλυπτικῇ
προοπτικῇ. Κατὰ τὸν Cross οἱ σχετικοὶ στίχοι δὲν ἀφοροῦν εἰς μελλοντικὸν μεστιακὸν
δεῖπνον ἀλλ' εἰς δεῖπνον δι' οὗ ἡ κοινότης προσεδόκα λειτουργικῶς τὸ μελλοντικὸν δεῖ-
πνον. (σ. 65. «The common meal of the Essenes is hereby set forth as a liturgical anti-
cipation of the Messianic banquet»). Βλ. Burrows, σ. 300 ἔξ.

19. πρὸ τοῦ ἱερέως· τ.ε. πρὶν λάβῃ ταύτην διά ἱερέως.

20. Θὰ ἐκτείνῃ] τὴν χειρά του εἰς τὸν ἄρτον κατ' ἀρχὰς·
τ.ε. θὰ ἐκτείνῃ τὴν χειρά του εἰς τὸν ἄρτον πρῶτος.

21 ἔξ. 'Η ἐν τοῖς οιτίοις τούτοις διάταξις σχετίζεται ὠσαύτως πρὸς τὸ ἱερόν δεῖ-
πνον.

22. κατά πᾶσαν ἐτοιμασίαν ἐνν. τοῦ δεῖπνου. Πρὸς τὸ ἐνταῦθα περι-
γραφόμενον ἱερόν δεῖπνον τῆς ὁμηγύρεως πρβ. τὴν ἐν Τάξ. κοιν. 6,4-5 διάταξιν περὶ
ἱεροῦ δεῖπνου τῆς κοινότητος. — δέκα· **אַרְשָׁע = παρθενος**. — τοῦλάχιστον δέ-
κα καριολ. μέχρι δέκα. — ὅταν συνέρχωνται τοῦλάχιστον δέκα
ἀνδρ[ες]: πρβ. Τάξ. κοιν. 6,3,6.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ (κατ' ἐκλογὴν)

Κείμενον

- Barthélemy, D. & Milik, J. T. Discoveries in the Judaean Desert I : Qumran Cave I. Oxford 1955, σ. 108 έξ.
- Boccaccio, P. & Berardi, G. Regula congregationis. Fano 1956.
- Habermann, A. M. The Scrolls from the Judaean Desert (Megilloth midbar yehudah), Jerusalem 1959, σ. 59 έξ. (ἐστιγμένον ἔβραϊκὸν κείμενον).
- Lohse, E. Die Texte aus Qumran. München 1964.

Μεταφράστες

- Bardtke, H. Die Handschriftenfunde am Toten Meer. I Berlin 1953 ². II Berlin 1961 ².
- Burrows, M. More Light on the Dead Sea Scrolls. New York 1958. Καὶ γερμανιστι· Mehr Klarheit über die Schriftrollen. München 1958.
- Carmignac, J. & Guibert, P. Les Textes de Qumran traduits et annotés. Paris 1961.
- Dupont-Sommer, A. Les écrits esséniens découverts près de la Mer Morte. Paris 1959, 1960 ². Καὶ γερμανιστι· Die essenischen Schriften vom Toten Meer. Tübingen 1960.
- Gaster, Th. H. The Dead Sea Scriptures. New York 1956.
- Lohse, E. Mv. έ.
- Maier, J. Die Texte vom Toten Meer. München/Basel 1960 (τόμ. I μετάφρασις, τόμ. II σχόλια).
- Vermes, G. Les manuscrits du Désert de Juda. Tournai 1953, 1954 ². Καὶ ἀγγλιστι· The Dead Sea Scrolls in English. Harmondsworth 1962.

Σχόλια

- Βδ. μνημονεύθεντα ἔργα καὶ ἰδίᾳ Barthélémy & Milik, Dupont - Sommer, Maier II, σ. 154 έξ. καὶ Lohse, σ. 282, έπι. δὲ καὶ τὴν κατωτέρω μνημονεύθεντην κριτικὴν μελέτην τοῦ Richardson.

***Αλλα βοηθήματα**

- Buchanan, G. «The Old Testament Meaning of Good and Evil» ἐν JBL 75 (1956), σ. 114 έξ.
- Burrows, M. «The Messiahs of Aaron and Israel» ἐν ATR 34 (1952), σ. 203 έξ.
- Cross, F. M. The Ancient Library of Qumran and Modern Biblical Studies, New York 1958.
- Eiss, W. «Qumran und die Anfänge der christlichen Gemeinde». Stuttgart 1959 (Calverhefte 23).
- Gordis, R. «The 'Begotten' Messiah in the Qumran Scrolls» ἐν VT 7 (1957), σ. 191 έξ.
- Toū αὐτοῦ. «The Knowledge of Good and Evil in the O.T. and in the Qumran Scrolls» ἐν JBL 76 (1957), σ. 123 έξ.
- Higgins, A. J. B. «Priest and Messiah» ἐν VT 3 (1953), σ. 321 έξ.
- Hoenig, S. B. «On the Age of Mature Responsibility in 1QSap» ἐν JQR 48 (1958), σ. 371 έξ.

- Tοῦ ἀριθμοῦ. «The Age of Twenty in Biblical Tradition and in 1QSαν ἢν JQR 49 (1958/9), σ. 209 έξ.
- Krieger, N. «Zu Gen. 1 und Gen. 2 - 3 twb wr'» ἢν ZAW 70 (1958), σ. 266 έξ.
- Kuhn, K. G. «Über den ursprünglichen Sinn des Abendmahls und sein Verhältnis zu den Gemeinschaftsmahlen der Sektenschriften» ἢν ETH 1951, σ. 508 έξ.
- Tοῦ ἀριθμοῦ. «Die beiden Messiasse Aarons und Israels» ἢν NTS 1 (1954/5), σ. 168 έξ.
- Marcus, R. «Philo, Josephus and the Dead Sea YAHAD» ἢν JBL 71 (1952), σ. 207 έξ.
- Milik, J. T. Dix ans de découvertes dans le Désert de Juda. Paris 1957. Καὶ δέκατη: Ten Years of Discovery in the Wilderness of Judaea. London 1958.
- Moore, J. C. d.e. «Lexical Remarks concerning Tahad and Tahdaw» ἢν VT 7 (1957), σ. 350 έξ.
- North, R. «Qumran 'Serek a' and related Fragments» ἢν Orientalia 25 (1956), σ. 90 έξ.
- Ploeg J. van der «The Meals of the Essenes» JSS II (1957), σ. 163. έξ.
- Reicke, B. «The Knowledge Hidden in the Tree of Paradise» ἢν JSS 1 (1956), σ. 193 έξ.
- Richardson, H. N. «Some Notes on 1QSαν ἢν JBL 76 (1957), σ. 108 έξ.
- Rost, L. «Die Anhänge der Ordensregel 1QSα - 1QSβ» ἢν ThLZ 82 (1957), σ. 667 έξ.
- Siedl, S. H. Qumran: eine Mönchsgemeinde im Alten Testament. Roma 1963.
- Smith, M. «God's Begetting the Messiah in 1QSαν ἢν NTS 5 (1959), σ. 218 έξ.
- Stendahl, Kr. The Scrolls and the New Testament. New York 1957.
- Stern, H. S. «The Knowledge of Good and Evil» ἢν VT 8 (1958), σ. 405 έξ.
- Woude, A. S. van der. Die messianischen Vorstellungen der Gemeinde von Qumran. Assen 1957. Βδ. καὶ τὴν ὑπὸ G. Molin κριτικὴν τοῦ ἔργου τούτου ἐν RQ 1 (1958/9), σ. 433 έξ. καὶ λίστῃ τὴν ἐν σ. 435 σχετικὴν πρὸς τὸ 1QSα παράγραφον.

ΙΗΣΟΥΣ ΧΡΙΣΤΟΣ

«Η ΑΜΠΕΛΟΣ Η ΑΛΗΘΙΝΗ»

(Ιωάν. 15,1 - 17)

ν π ὁ

Γεωργίου Χρ. Ρηγοπούλου Δ.Θ.

‘Η ἀλληγορία τῆς «ἀμπέλου τῆς ἀληθινῆς», ἡ διαλαμβανομένη εἰς τὴν ἀποχαιρετιστήριον ὄμιλίαν τοῦ Κυρίου πρὸς τοὺς Μαθητάς Του (Ιωάν. 13,31-17), ἀνέκαθεν προεκάλεσε τὸ ἔντονον ἐνδιαφέρον τῶν ἐρευνητῶν, λόγῳ τοῦ χριστολογικοῦ καὶ ἐκκλησιολογικοῦ περιεχομένου τῆς.

Ἐκ πρώτης δημοσίεως, ὁ Ἰησοῦς δὲν πρωτοτυποῦ χρησιμοποιῶν τὴν εἰκόνα τῆς ἀμπέλου, διότι κατ’ ἐπανάληψιν ἀπαντᾶται αὐτῇ εἰς τὴν Π.Δ. καὶ κυρίως εἰς τὰ προφητικά βιβλία αὐτῆς, λόγῳ τῆς σημασίας τὴν ὅποιαν ἔχει διά τὴν ζωὴν τοῦ ἀνθρώπου ἡ χρῆσις τοῦ οἴνου.

Εἰς τὴν Π.Δ. ἄλλοτε χρησιμοποιεῖται ὁ δρός GFN (ἀμπελος), ἄλλοτε δὲ ὁ δρός KRM (ἀμπελών). «Ἀμπελος», κυριολεκτικῶς, εἰς τὴν ἀρχαίαν Ἑλληνικὴν γραμματείαν, σημαίνει «τὸ κλῆμα τὸ φέρον σταφυλάς»¹ καὶ εἰς τὴν Κοινὴν τὸν «ἀμπελῶνα»². Οσάκις οἱ δροὶ οὗτοι χρησιμοποιοῦνται, τόσον εἰς τὸ ἔβραϊκὸν κείμενον δσον καὶ τὴν μετάφρασιν τῶν Ο’ πρὸς ἀποκάλυψιν ἀληθείας θρησκευτικῆς, δὲν παρουσιάζουν οὐσιώδη ἐννοιολογικὴν διαφοράν.

Εἰδικότερον, κατὰ τὴν Π.Δ., ἡ ὑπαρξίας ἀμπέλου, εἶναι δεῖγμα εὐφορίας (Ἀριθ. 6,4 : 20,5 : Ψαλμ. 127 (128),3). Είναι χαρακτηριστικὸν τὸ διτι, οἱ κατασκοπεύσαντες τὴν γῆν τῆς ἐπαγγελίας, πρὸ τῆς εἰσόδου τοῦ λαοῦ Ἰσραὴλ εἰς αὐτήν, «ἔκοψαν ἐκεῖθεν κλῆμα καὶ βότρυν σταφυλῆς καὶ ἤραν αὐτὸν ἐπ’ ἀναφορεῦσι» (Ἀριθ. 13,24). ‘Η ἀνάπαυσις ὑπὸ τὴν σκιὰν τῆς ἀμπέλου εἶναι ἀπόδειξις εἰρήνης καὶ εὐτυχίας (Ζαχ. 3,10 : Μιχ. 4,4), ἡ δόποια θὰ τελειωθῇ κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Μεσσίου, ὁ δόποιος «δεσμεύσει πρὸς ἀμπελον τὸν πῶλον αὐτοῦ καὶ τῇ Ἐλικὶ τὸν πῶλον τοῦ δόνου αὐτοῦ πλυνεῖ ἐν οἴνῳ τὴν στολὴν αὐτοῦ καὶ ἐν αἵματι σταφυλῆς τὴν περιβολὴν αὐτοῦ» (Γεν. 49,11). ‘Η καταστροφὴ τῆς ἀμπέλου εἶναι ἀπόδειξις τῆς ὑπὸ τοῦ Θεοῦ τιμωρίας τοῦ λαοῦ (Ιωάλ. 1,7.12 : Ὁσ. 2,14 : Ἡσ. 7,23), ἐνῶ ἔνδειξις τῆς ὑπὸ τοῦ Θεοῦ συγχωρήσεως καὶ ἀπαρχὴ μιᾶς νέας περιόδου εἰς τὴν

1. Όμήρου, ‘Οδύσσεια 1,110. Πινδάρου, ‘Ολυμπιονίκαι, 7,2. Θεοφράστου, Περὶ φυτῶν ‘Ιστορίαι 4,4,11.

2. Κλαυδίου Αἰλιανοῦ, Περὶ Ζώων ‘Ιδιότητος, 10,39. Αισχύνη, 2,156.

ιστορίαν τοῦ περιουσίου λαοῦ, εἶναι ἡ ἐκ νέου καρποφορία αὐτῆς ('Ωσ. 4,8 : Ἀγγ. 1,9).

'Ο Ισραὴλ, κατά τὴν περίοδον τῆς εὐημερίας καὶ τῆς ὑπακοῆς του εἰς τὸ θεῖον θέλημα, δύνομάζεται «ἀμπελος εὐκλήματοῦσα, ὁ καρπὸς αὐτῆς εὐθυνῶν» ('Ωσ. 10,1 : πρβλ. Ψαλμ. 1,3 : 36 (37),35 : 127(128),3). Οἱ προφῆται, διὰ νῦ δεῖξουν παραστατικῶς τὴν σχέσιν τοῦ Θεοῦ μὲν τὸν Ισραὴλ, δύνομάζουν αὐτὸν «σύζυγον»³, «μνηστήν»⁴ καὶ «τέκνον» ('Ωσ. 11,1 ἔξ.). Χρησιμοποιοῦν δμως τὴν εἰκόνα τῆς ἀμπέλου πρὸς δήλωσιν τοῦ λαοῦ Ισραὴλ, παρ' ὅτι, τόσον ὁ κορμὸς ὅσον καὶ οἱ κλάδοι της, δὲν προσφέρονται διὰ τὴν κατασκευὴν χρησίμου τινὸς ἀντικειμένου, ἀλλ᾽ ἡ ἀξία της ἔξαρταται μόνον ἐκ τοῦ καρποῦ της (πρβλ. Ἱεζ. 15,1-3). Προφανῶς διὰ τῆς εἰκόνος ταύτης ηθελαν νῦ δεῖξουν τὸ μέγεθος τῆς θείας φιλανθρωπίας, ἡ ὁποία ἐκλέγει λαὸν μὲν πλείστας ἀδυναμίας διὰ νῦ τὸν ἀναδείξῃ «ἄλαὸν περιούσιον», μὴ ἀποβλέπουσα εἰς τὴν ἀτελῆ ἀνθρωπίνην φύσιν, ἀλλ' εἰς τὴν δυνατότητα νῦ φέρη καρπόν, ὁ ὁποῖος θὰ καταξιώνῃ τὴν ὑπαρξίν του καὶ θὰ δικαιώνῃ τὴν ἐκλογήν του.

Δύο κείμενα τῆς Π.Δ. ἔχουν ίδιαιτέραν σημασίαν ἐπὶ τοῦ προκειμένου : τὸ πρῶτον εἶναι τὸ ἐν Ἡσ. 5,1-7 ἀλληγορικὸν ἄσμα τοῦ ἀμπελῶνος, δηποὺ περιγράφεται ἡ φροντὶς τοῦ Θεοῦ διὰ τὴν ἀμπελον (τὸν Ισραὴλ) (φύτευσις, περιφραξίς, ἀνάπτυξις), ἀλλὰ καὶ προφητεύεται ἡ ἐπικειμένη τιμωρία ταύτης ἐξ αἰτίας τῶν κακῶν γεωργῶν της, οἵτινες συνετέλεσαν εἰς τὴν ἀκαρπίαν της. Τὸ χωρίον τοῦτο, παρατηρεῖ ὁ Ed. Jacob, δὲν εἶναι παρὰ μία θρησκευτικὴ διασκευὴ ἐνός ἄσματος ἀγάπης. 'Ο ἀμπελῶν ἐκφράζει τὴν ἐλπίδα τοῦ Θεοῦ διὰ τὴν ὑπακοήν, τὴν ὁποίαν δικαιώς ἀναμένει. Προϋπόθεσις τῆς ἐλπίδος αὐτῆς εἶναι ἡ ἀγάπη τοῦ Θεοῦ, ἡ ὁποία ἐκδηλοῦνται δι' ὑπομονῆς. 'Αλλ' ὅταν ἡ ὑπομονὴ ἔχει τηληθῆ, μετατρέπεται εἰς τιμωρίαν, διότι ἀμπελῶν ὁ ὁποῖος δὲν καρποφορεῖ, πρέπει νῦ ἐκριζωθῆ⁵.

Κατά τὸ δεύτερον χωρίον (Ψαλμ. 79(80),9-19), ὁ ποιητὴς ζῆται τὴν τραγικότητα τῶν ιστορικῶν στιγμῶν τῆς καταστροφῆς τῆς χώρας ὑπὸ τῶν Ἀσσυρίων⁶, δταν ἡ «ἀμπελος» ἡ φυτευθεῖσα ὑπὸ τοῦ Θεοῦ κατεστράφη ὑπὸ τῶν ἐπιδρομέων. Τὸ σημαντικὸν κατά τὰ ὡς ἄνω χωρία εἶναι δτι, «ἡ ἀμπελος» δὲν ἔχει τὴν δύναμιν νῦ ἀναβλαστήσῃ, ἐκτὸς ἐάν τὸ Θεός τῶν δυνά-

3. 'Ωσ. 2,4-18 : Ἱερ. 3,12,22 : Ἱεζ. 16,60 : Ἡσ. 54,6 : 61,10 : 62,4-5.

4. 'Ωσ. 2,21,22,25 : Ἱερ. 2,2.

5. Theologie de l'Ancien Testament, Neuchâtel 1955 σ. 165. πρβλ. G. von Rad, Theologie de l'Ancien Testament τομ. 2 Genève 1965 σ. 155.

6. Πρβλ. τὴν ἐπικεφαλίδα τοῦ ψαλμοῦ τούτου.

μεων ἐκ νέου καλλιεργήση αὐτήν, ἔλπιζων πάντοτε εἰς τὴν ἀπόδοσιν καλῶν καρπῶν, ἢτοι τῆς κρίσεως καὶ τῆς δικαιοσύνης⁷.

Γενικῶς, οἱ κακοὶ καρποὶ τοῦ ἄμπελῶνος, κατὰ τὴν προφητικὴν ἀντίληψιν, ἔρχονται εἰς ἀντίθεσιν πρὸς τοὺς «καλοὺς καρποὺς» τοὺς ὅποιους παρῆγεν ὁ «ἄμπελόν» - Ἰσραὴλ κατὰ τὴν πορείαν του διὰ τῆς ἑρήμου⁸. Ἡ εὐθύνη διὰ τοὺς «κακοὺς καρπούς» βαρύνει τοὺς «γεωργούς» αὐτοῦ (πρβλ. Ἡσ. 3,14-15 : Ἱερ. 12, 10).

Τὸ χωρίον Ἱερ. 2,21, κατὰ τὸ ὅποιον ὁ Θεὸς «ἐφύτευσεν ἄμπελον καρποφόρον πᾶσαν ἀληθινὴν» εἶναι χαρακτηριστικόν, λόγῳ τῆς ὑπὸ τοῦ προφήτου χρησιμοποιήσεως τοῦ ἐπιθέτου «ἀληθινή», τὸ ὅποιον ὑπενθυμίζει τὸ Ἰωάν. 15,1. Ἀλλ᾽ ἡ ἄμπελος, περὶ τῆς ὅποιας γράφει ὁ Ἱερεμίας, παρ' ὅτι ἐφυτεύθη ὑπὸ τοῦ Θεοῦ, «ἐστράφη εἰς πικρίαν» καταστᾶσα ἄμπελος ἀλλοτρία⁹ ἀποδάσασα κακοὺς καρπούς. Εἰς τὴν προκειμένην περίπτωσιν, σημασίαν ἔχει τὸ γεγονός τῆς ἀλλοτριώσεως τῆς φύσεως τῆς ἄμπελου, ἡ ὅποια ἐφυτεύθη ὑπὸ τοῦ Θεοῦ δχι μόνον «καρποφόρος» ἀλλὰ κυρίως «ἀληθινή»¹⁰. Ὁ Ἱεζεκιήλ, ἀντιμετωπίζων τὴν κατάπτωσιν τοῦ Ἰσραὴλ, προλέγει τὴν σκληράν τιμωρίαν τῆς «κακῆς ἄμπελου», ἀποκαλύπτων τὴν πρόθεσιν τοῦ Θεοῦ ὁ ὅποιος, δπως καίονται τὰ ξύλα τῆς ἄμπελου, οὕτω θά κατακαύσῃ καὶ θά ἔξαφανίσῃ τὸν Ἰσραὴλ. (15,1-8).

Τέλος, ἡ ἐπιθυμία τοῦ Θεοῦ διὰ νὰ ἴδῃ ἔστω καὶ ἐλάχιστον καρπὸν ἐκ τῆς «ἄμπελου» - Ἰσραὴλ, παραστατικώτατα ἐκφράζεται ἐν Ἱερ. 6,9 : ὁ Θεὸς προτρέπει τὸν προφήτην νὰ μὴν ἀπογοητευθῇ ἀπὸ τὴν ἀκαρπίαν τῆς «ἄμπελου». ἀλλὰ νὰ εἰσέλθῃ εἰς αὐτὴν ἀκόμη μίαν φορὰν καὶ μὲν προσχήν καὶ ὑπομονὴν νὰ ἀναζητήσῃ κάποιον καρπόν, ἀνεξαρτήτως μεγέθους, δο ὅποιος κρύπτεται ὑπὸ τὰ φυλλώματα. «Ο προφήτης εἶναι ὁ ἀναζητητὴς ἐκάστης ψυχῆς»¹¹, ἀλλ' ὁ ἀναζητῶν διὰ τοῦ προφήτου εἶναι αὐτὸς ὁ Θεός. Εἶναι σημαντικὸν τὸ ὅτι, κατὰ τὸ ἐν λόγῳ χωρίον, δὲν ἀποδίδεται πρωτεύουσα σημασία εἰς τοὺς πολλοὺς καρπούς, ἀλλ' ἡ θεία φιλανθρωπία ἀποβλέπει εἰς τὴν ἀπόδοσιν ἔστω καὶ δλίγων, ἀλλὰ καλῶν καρπῶν. Τὸ χωρίον τοῦτο τοῦ Ἱερεμίου, συνεξεταζόμενον μετά τῶν Ἡσ. 5,1-7 καὶ Ψαλμ. 79(80),9-17, ἀποκαλύπτει τὴν φροντίδα τοῦ Θεοῦ δχι μόνον διὰ τὸ σύνολον

7. Πρβλ. Π. Μπρατσιώτου, 'Ο Προφήτης 'Ησαΐας, ἐν Ἀθήναις 1956 σ. 82 ἔξ. Π. Τρεμπέλα, 'Υπόμνημα εἰς τὸν Προφήτην 'Ησαΐαν, 'Αθῆναι 1968 σ. 68 ἔξ. Ed. Jacob, μν. Ἑργ. σ. 165. G. von Rad, Ἑνθ' ἀντ. σ. 155.

8. 'Ωσ. 9,10 : πρβλ. B. Βέλλα, 'Ωσηέ, 'Αθῆναι 1947 σ. 95 - 96.

9. 'Ωσ. 10,1. B. Βέλλα, αὐτόθι σ. 100. 'Η εἰκὼν αὗτη παραβάλλεται πρὸς τὴν ἀπίστιαν τῆς συζύγου - Ἰσραὴλ ἔναντι τοῦ Θεοῦ. Ἱερ. 3,1 ἔξ. Ἱεζ. 16,23.

10. B. Βέλλα, Θρησκευτικοὶ Προσωπικότητες τῆς Π.Δ. : 'Ο Προφήτης 'Ιερεμίας. 'Ἐν Ἀθήναις 1940 σ. 292.

τῆς ἀμπέλου, ἀλλὰ καὶ διὰ ἔνα ἔκαστον τῶν «κλημάτων», μετὰ τοῦ ὁποίου ἔρχεται εἰς διαπροσωπικήν σχέσιν.

Ο δρός «ἀμπελών» ἀπαντᾶται καὶ εἰς τὸ Ἀσμα 'Ασμάτων¹¹. Ο Γρηγόριος Νύσσης, ἀλληγορικῶς ἐρμηνεύων τοῦτον, γράφει : «ἀμπελών ὁ ἡμέτερος, ἡ ἀνθρωπίνη φύσις καὶ τὴν τῶν βιοτρών φορὰν διὰ τοῦ ἄνθους τῆς ἐναρέτου πολιτείας παρομοιάζεται»¹². Εἰδικότερον, ἐρμηνεύων τὸ χωρίον "Ασμ. 1,6 γράφει : «'Αμπελών ἐστιν ἡ ἀθανασία· ἀμπελών ἡ ἀπάθεια καὶ ἡ πρὸς τὸν Θεὸν δομοίσις, καὶ ἡ παντὸς κακοῦ ἀλλοτρίωσις. Τούτου τοῦ ἀμπελῶνος καρπὸς ἡ καθαρότης, δὲ λαμπρὸς οὗτος καὶ ώριμος βότρυς, δὲ ιδιάζων τῷ εἶδει καὶ καταγλυκαίνων ἐν ἀγνείᾳ τὰ τῆς ψυχῆς αἰσθητήρια. Ἐλιξ δὲ τοῦ ἀμπελῶνος, ἡ πρὸς τὴν ἀίδιον ζωὴν περιπλοκὴ καὶ συμφυτακλήματα δὲ αὐξανόμενα, τὰ τῶν ἀρετῶν ἐστὶν ὑψώματα πρὸς τὸ ὑψος τῶν ἀγγέλων ἀναδενδρούμενα· φύλλα δὲ τεθηλότα καὶ τῷ ἡρεμαίφ πνεύματι γλαφυρῶς τοῖς κλάδοις ἐπισειόμενα, δὲ πολυειδῆς τῶν θειῶν ἀρετῶν κόσμος ἐστί, τῶν συναναθαλλόντων τῷ πνεύματι»¹³.

Ο Μιχαὴλ Ψελλὸς ἐρμηνεύων χριστολογικῶς τὸν δρόν, θεωρεῖ «ἀμπελῶνα» τὸ «κατ' εἰκόναν» τοῦ Χριστοῦ τὸ ὅποιον ἐδόθη εἰς τὸν ἄνθρωπον, καθ' δι τοῦ αὐτὸς δὲ Ιησοῦς ἀπεκάλυψεν : «ἐγώ εἰμι ἡ ἀμπελὸς ἡ ἀληθινή». 'Αλλ' δὲ ἀμαρτήσας ἀνθρωπὸς δὲν ἐφύλαξεν τὸν «ἀμπελῶνα» του¹⁴.

Παραλλήλως πρὸς τὴν χρησιμοποίησιν τῆς εἰκόνος τῆς ἀμπέλου πρὸς συμβολισμὸν τοῦ 'Ισραὴλ, δὲ Ωσηὴ (14,6-7) ὀνομάζει τὸν λαὸν τοῦτον «κρίνον», «λεύκην», καὶ «ἔλαιαν», τῶν ὅποιων ἡ ὥραιότης ὀφείλεται εἰς τὴν «δρόσον», τὸν Θεόν.

Εἰς Σ. Σειράχ 24,12-21 ἡ εἰκὼν τῆς ἀμπέλου, εὐωδῶν δένδρων καὶ ἄλλων φυτῶν, δὲν χρησιμοποιεῖται πρὸς συμβολισμὸν τοῦ 'Ισραὴλ ἀλλὰ τῆς Σοφίας. Οὕτως, ἡ Σοφία παρίσταται ἐρριζωμένη ἐν τῷ 'Ισραὴλ ὡς «κέδρος», «κυπάρισσος», «φοίνιξ», «φυτὸν ρόδου», «ἔλαια», «πλάτανος», «κιννάμωμον», «ἀσπάλαθος», «τερέμινθος», κυρίως δμως ὡς «ἀμπελὸς», τῆς ὅποιας τὰ ἄνθη δίδουν καρπὸν δόξης καὶ πλούτου. Οἱ ἀνθρωποι καλοῦνται νὰ πλησθοῦν ἐκ τῶν καρπῶν της, τοῦτο δὲ θὰ συντελέσῃ εἰς τὴν ἐπαύξησιν τῆς ἐπιθυμίας των καὶ δχι τὸν κορεσμὸν των. 'Εφ' δύσον ἡ Σοφία προέρχεται «ἀπὸ στόματος 'Υψίστου» (στ. 3), δὲ οὐπακούων εἰς αὐτὴν «οὐκ αἰσχυνθήσεται καὶ οἱ ἐργαζόμενοι (ἐν αὐτῇ) οὐχ ἀμαρτήσουσι» (στ. 22). Ο σκοπὸς τοῦ χωρίου τούτου, ὡς καὶ τοῦ παραλλήλου ἐν Παρ. 6,1-9, οὐδεὶς ἄλλος εἶναι

11. 1,6,14 : 2,13,15 : 7,13 : 8,11,12.

12. Εἰς τὸ 'Ασμα 'Ασμάτων, δημιούργια V. M.P.G. 44,882C.

13. Αὐτόθι, 44,800C.

14. 'Υπόμνημα εἰς τὸ 'Ασμα 'Ασμάτων M.P.G. 122,548.

η ή πρόκλησις τῆς ἐπιθυμίας εἰς τοὺς ἀνθρώπους διὰ τὴν συμμετοχὴν των εἰς τὰ ἀγαθά τὰ δόποια δ Θεὸς προσφέρει διὰ τῆς Σοφίας¹⁵.

*Εσχατολογική θεώρησις τῆς ἀλληγορίας τῆς «Ἀμπέλου» ἐν τῇ Παλαιῇ Διαθήκῃ.

‘Ως γνωστόν, βασική ίδεα τοῦ προφητικοῦ κηρύγματος εἶναι η ἀνανέωσις τῆς Διαθήκης διὰ τῆς ἀμέσου ἐπεμβάσεως τοῦ Θεοῦ, η ἐμμέσως διὰ τοῦ Μεσσίου, κατὰ τὰς ἐσχάτας ἡμέρας¹⁶.

‘Ο ‘Ησαΐας προλέγει διτὶ «τῇ ἡμέρᾳ ἑκείνῃ» διὰ τῆς θείας ἐπεμβάσεως, διὰ μπελῶν - Ἰσραὴλ δόποιος, παρὰ τὴν ὑπὸ τοῦ Θεοῦ φύτευσιν καὶ περιποίησιν του «ἐποίησεν ἀκάνθας», θὰ μεταβληθῇ εἰς «ἀμπελῶνα καλόν», ἅξιον ἀπ’ αὐτοῦ νὰ ἀρχίσῃ δὲ μνος, διότι δι’ αὐτοῦ ἐδοξάσθη δ Θεός (27,2).

Διετυπώθη η ἀποψίς κατὰ τὴν δόποιαν, ἐπειδὴ η ‘κνέα ἀμπελος», περὶ τῆς δόποιας δέεται δ ψαλμῳδός (Ψαλμ. 79(80), 18-20), θὰ ἀναπτυχθῇ διὰ τοῦ Υἱοῦ τοῦ ‘Ανθρώπου, δι’ αὐτὸν πρέπει νὰ ἐρμηνευθῇ μεσσιανικῶς δ δρος οὗτος εἰς ἐν λόγῳ χωρίον¹⁷. Η ἀποψίς αὕτη δὲν εδρε πολλοὺς ὑποστηρικτάς. Εἶναι γεγονός διτὶ, δ δρος «Υἱός τοῦ ‘Ανθρώπου» δηλοὶ τὸν Μεσσίαν, ἀλλ’ ὅχι εἰς δλα τὰ παλαιοδιαθηκικὰ χωρία δικούς ἀπαντᾶται¹⁸. Oi Dodd και E. Schweitzer θεωροῦν πιθανὴν τὴν δμοιότητα τῶν δρων «ἀμπελος» και «Υἱός τοῦ ‘Ανθρώπου», ἀλλὰ δὲν ταυτίζουν αὐτοὺς, ἐνῷ δ Richardson ἀπορρίπτει τὴν ίδεαν¹⁹.

15. A. Feuillet, *Le Discours sur le Pain de Vie*, Paris 1967 σ. 65.

16. Πρβλ. Γ. Ρηγοκόύλου, ‘Η περὶ Μεσσίου πίστις τῶν Ἐρημιτῶν τοῦ Khirbet Qumrân, ‘Ἐν ‘Αθήναις 1967 σ. 9 ἔξ. 13 ἔξ. Γ. Πατράνου, Μεσσιακαὶ καὶ Ἐσχατολογικαὶ προσδοκίαι τῆς Μεσοδιαθηκικῆς περιόδου (200 π.Χ. - 100 μ.Χ. ‘Αθῆναι 1970 σ. 5 ἔξ.

17. Πρβλ. ‘Α. Παπαγεωργακοπόδην, ‘Ο Υἱός τοῦ ‘Ανθρώπου,’Ἐν ‘Αθήναις 1957 σ. 11 - 12.

18. B. Béllal, Δανιηὴl ‘Αθῆναι 1966 σ. 107. J. Coopens - L. Dequeker, *Le Fils de l’Homme et les Saints du très Haut en Daniel VII, dans les Apocryphes et le Nouveau Testament*. Louvain 1961 σ. 72.

19. Παρ. An. Jaubert, *l’Image de la Vigne* (Jean 15), ἐν OIKONOMIA, Oscar Cullmann zum 65 Geburtstag Gewidmet, Hamburg 1967 σ. 94. ‘Ο Μεσσίας ὀνομάζεται ‘ράβδος’ (βλαστός) δ δόποιος θὰ βλαστήσῃ ἐκ τῆς ρίζης Ἰεσσαὶ (Ἡσ. 11,1), κατὰ δὲ τὰς ἐσχάτας ἡμέρας «βλαστήσῃ καὶ ἔξανθήσῃ Ἰσραὴλ καὶ ἀμπλησθήσεται οἰκουμένη τοῦ καρποῦ αὐτοῦ», αὐτοὶ δὲ οἱ δόποιοι διὰ τοῦ Μεσσίου θὰ πιστεύσουν εἰς τὸν Θεόν, «κληθήσονται γενεαὶ δικαιοσύνης, φύτευμα δικαιοσύνης, φύτευμα Κυρίου εἰς δόξαν» (Ἡσ. 61,3). ‘Εξ ἄλλου, η μεσσιανικὴ ἀλπὶς τοῦ Ἰσραὴλ, ὑποδηλοῦται ἐν τῇ περιγραφῇ τοῦ ‘ακέδρου’ τῶν δόποιον δ Θεὸς θὰ φυτεύσῃ ἐν τῷ Ἰσραὴλ (Ἱεζ. 17,23-24) πρβλ. B. Béllal, ‘Ο Προφήτης ‘Ιεζεκιήλ, ἐν ‘Επιστ. Ἐπετ. Θεολ. Σχολ.. Παν/μίου ‘Αθηγανόν, τ. ΙΕ’ ‘Ἐν ‘Αθῆναις 1965 σ. 235, πρβλ. G. Von Rad, μν. Ἐργ. τ. 2 σ. 203 - 204.

Ἡ ἀλληγορία τῆς Ἀμπέλου εἰς τὰ Ἀπόκρυφα τῆς Π.Δ. καὶ τὴν μεσοδιαθηκικήν Ἰουδαικήν γραμματείαν

Ἐνῷ εἰς τὰ κανονικὰ βιβλία τῆς Π.Δ., ὁ δρος «ἄμπελος» δηλοῖ τὸν λαὸν Ἰσραὴλ, δύο χωρία τοῦ Συρ. Βαρούχ (36,2-11 : 39,2-8), ὀνομάζουν «ἄμπελον» τὸν Μεσσίαν. Τὸ αὐτὸν ἀπαντᾶται καὶ εἰς τινα χωρία τοῦ Targoum²⁰. Κατὰ τὸ ψευδοΦιλώνιον ἔργον Antiquitatae Biblicalarum 12,8 (Ιος μ.Χ. αιών), ὁ Ἰσραὴλ είναι ἡ ἄμπελος τοῦ Θεοῦ, ἡ φυτευθεῖσα εἰς τὰ ἔγκατα τῆς γῆς καὶ φθάνουσα μέχρι τῶν οὐρανῶν, τὴν ὥποιαν ὁ Θεός θὰ καταστρέψῃ ἐξ αἰτίας τῶν κακῶν καρπῶν της.

Ἄλλα ἀπόκρυφα διδάσκουν δτι, κατὰ τὰς ἑσχάτας ἡμέρας οἱ δίκαιοι τοῦ Ἰσραὴλ θὰ ἀναδειχθοῦν «σπέρμα ἄγιον», «φυτὸν δικαιοσύνης»²¹, «φυτὸν εὐθύτητος»²², «φυτὸν δικαίας κρίσεως»²³, «φυτὸν σπέρματος αἰώνιου»²⁴. Κατὰ τὸ 4 Ἐσδρα 9,29-37 ὁ Νόμος τοῦ Θεοῦ δίδει καρπὸν δόξης.

Κατὰ τὰ χειρόγραφα τῆς Νεκρᾶς Θαλάσσης, ἡ σύστασις τῆς κοινότητος τοῦ Qumrân, ἐγένετο κατὰ θείαν παραχώρησιν, δι’ αὐτὸν καὶ κατέστη «ρίζα φυτείας» (CDC 1,8)²⁵. Αὗτη, διὰ τῆς πιστῆς ἐφαρμογῆς τοῦ Νόμου καὶ τῶν κανονισμῶν αὐτῆς, θὰ γίνη «αιώνιον φύτευμα» (IQS VIII,5)²⁶, ἡ δὲ στοργὴ τοῦ Θεοῦ θὰ συντελέσῃ εἰς τὴν ἀνθοφορίαν τοῦ «φυτοῦ καὶ τοῦ βλαστοῦ» τ.ε. τῆς κοινότητος (IQH, VII, 18 - 20)²⁷.

Ο συγγραφεὺς τῶν Ὑμῶν (IQH VII, 4 - 15), θεωρεῖ ἑαυτὸν πηγὴν ἐν μέσῳ ξηρᾶς καὶ ἀγόνου γῆς, πέριξ τῆς ὥποιας ἐφύτρωσαν πεῦκαι, πλάτανοι καὶ κυπάρισσοι (πρβλ. Ἡσ. 60,13 : 41,19), πρὸς δόξην Θεοῦ. Μεταξὺ τῶν δένδρων αὐτῶν, τὰ ὥποια συμβολίζουν τοὺς ἵσχυρούς, τοὺς ἀλαζόνας ἢ ἀκόμη τοὺς ἀθνικούς καὶ τοὺς μὴ πιστεύοντας Ἰουδαίους²⁸, φύονται καὶ δένδρα τῆς ζωῆς, πιστοὶ Ἰουδαῖοι, προώρισμένοι νά δώσουν ἔνα θαυμάσιον βλαστόν : τὴν κοινότητα (τοῦ Qumrân). Τὰ δένδρα αὐτὰ θὰ ἀπλώσουν τὰς ρίζας των πρὸς τὴν ροήν τῶν ὑδάτων, ποτιζόμενα οὕτως ἐκ τῆς αἰώνιας

20. Απ. Jaubert, αὐτόθι.

21. Ἱερηλαία, 16,17. 26 : 21,24 : πρβλ. Ἐνώχ. 10,16 : 93,10. Ἐκδ. Σ. Ἀγουρίδου, Τὰ Ἀπόκρυφα τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης, τ. Α. Ἀθῆναι 1974 σ. 94 - 95. 103. 135 - 136. 289. 361.

22. Ἐνώχ 93,2 παρά Ἀγουρίδου αὐτόθι σ. 361.

23. Ἐνώχ 93,5, αὐτόθι σ. 361.

24. Ἐνώχ 84,6 αὐτόθι σ. 347.

25. B. Βέλλα, Τὰ Ἐβραϊκά Χειρόγραφα τῆς Κοινότητος τῆς Δαμασκοῦ, Ἀθῆναι 1961 σ. 17.

26. Ἀθ. Χαστούπη, Τὸ ἐν τοῖς χειρογράφοις τῆς Νεκρᾶς Θαλάσσης Ἐγχειρίδιον Πειθαρχίας, Ἐν Ἀθήναις 1957 σ. 33. J. Carmignac - P. Guilbert, Les Textes de Qumrân Paris 1961 σ. 56. G. Vermès, Les Manuscrits du Desert de Juda = Paris 1954 σ. 149.

27. J. Carmignac μν. Ἐργ. σ. 230 - 231.

28. J. Carmignac, αὐτόθι σ. 236.237.

πηγῆς. Εἰς τὸν βλαστὸν, τὸν ὄποιον θὰ δώσουν τὰ δένδρα αὐτά, θὰ ἔλθουν δόλα τὰ ζδα τοῦ δάσους καὶ οἱ διαβάται τῆς ὁδοῦ. 'Ο καρπὸς τοῦ βλαστοῦ τούτου κρύπτεται ὑπὸ τοῦ Θεοῦ, ἡτοι, ἡ ἀνεξιχνίαστος θεία βουλὴ ἐπιτρέπει δπως ὁ καρπὸς αὐτὸς μὴ γίνεται δεκτὸς ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων (VIII,11. 12). 'Εκ παραλλήλου, οἱ μὴ πιστεύοντες, ἄρα οἱ ἔξω τῆς κοινότητος, θὰ αὐξάνουν, παρ' ὅτι δὲν θὰ ποτίζωνται πλέον ἐκ τῆς αἰωνίας πηγῆς, θὰ ἀνθιφοροῦν ἀλλὰ δὲν θὰ καρποφοροῦν. (IQH VI,15 : VII,19) ²⁹.

Κατὰ τοὺς Ψαλμ. Σολ. 14,3, οἱ εὐσεβεῖς (ὅστιοι Κυρίου) ὀνομάζονται «ὁ παράδεισος τοῦ Κυρίου, τὰ ξύλα τῆς ζωῆς». 'Ως κληρονόμοι τοῦ Θεοῦ, δὲν πρόκειται νὰ ὑποστοῦν τὴν φθοράν του χρόνου, καθ' ὅτι εἶναι «φυτεία ἐρριζωμένη εἰς τὸν αἰῶνα» (στ. 4).

Τέλος, κατὰ τὸν Φίλωνα, τὸ φυτὸν τῆς σοφίας, κοινὸν εἰς τὸ ἀνθρώπινον γένος, ἤνθισεν διὰ τῶν Πατριαρχῶν (De Migratione Abrahami 125) καὶ παρήγαγε καρποὺς ἀρετῆς ἀκαταβλήτου ἰσχύος. 'Ο χυμὸς τούτων ὑπῆρχε πάντοτε ἄγιος παρὰ τῷ Ἀβραάμ, Ἰσαάκ, Ἰακώβ, Μωϋσῆ καὶ Ἀρὼν (De Specialibus Legibus IV,181). 'Ως δὲ παρατηρεῖ ἡ Αп. Jaubert, ὑφίσταται, κατὰ τὸν Φίλωνα, ἐν τῷ Ἰσραὴλ μία δύναμις σοφίας καὶ ἀρετῆς πάντοτε νέα, ἡ δὲ πνευματικὴ παρακμὴ δὲν θετεῖ ἐν κινδύνῳ τὸ «αἰώνιον φυτόν». Τὴν πίστιν αὐτὴν εἰς τὰ πεπρωμένα τοῦ «αἰώνιου φυτοῦ», συνηντήσαμεν εἰς τὰ προφητικά κείμενα καὶ τὸ Qumrān, ἀλλ' οὐδεὶς, ὡς ὁ Φίλων, ἐπιμένει τόσον εἰς τὸν πνευματικὸν χαρακτῆρα τοῦ «φυτοῦ» ³⁰.

'Εκ τῶν ἀνωτέρω συμπεραίνομεν ὅτι, ἡ ὑπὸ τῶν Ἱερῶν συγγραφέων τῆς Π.Δ. χρησιμοποίησις τῆς εἰκόνος τῆς ἀμπέλου ἡ ἀλλων φυτῶν πρὸς δῆλωσιν τοῦ λαοῦ Ἰσραὴλ, σκοπὸν εἶχε τὴν ἀποκάλυψιν τῆς ἀληθείας καθ' ἥν, ὁ Θεός περιβάλλει δι' ἴδιαιτέρας ἀγάπης καὶ φροντίδος τὸν Ἰσραὴλ, παρ' ὅτι οὗτος πολλάκις ἀπιστεῖ καὶ ἀπομακρύνεται ἀπὸ τοῦ Εὐεργέτου του. 'Η χρησιμοποίησις τῶν ὡς ἄνω συμβολικῶν εἰκόνων, θέλει ἐξ Ἰσοῦ νῦν φανερώσῃ τὴν ἀπόλυτον ἐξάρτησιν τὴν ὄποιαν πρέπει ὁ λαὸς Ἰσραὴλ νῦν ἔχῃ ἐκ τοῦ Θεοῦ, καθ' ὅτι ἡ καρποφορία του διφείλεται μὲν εἰς τὴν ἴδιαν προσπάθειαν, ἀλλὰ δλοκληρώνεται μόνον διὰ τῆς θείας βοηθείας. Τὸ δὲ τὰ ἀπόκρυφα βιβλία τῆς Π.Δ. ἀλλὰ καὶ ἡ μεσοδιαθηκικὴ Ἰουδαϊκὴ γραμματεία χρησιμοποιοῦν τὰς αὐτὰς περίπου εἰκόνας, δηλοὶ δὲ τοῦ λαοῦ εἶχε συνειδητοποιήσει τὴν ἐξάρτησιν του ἀπὸ τοῦ Θεοῦ, ἀσχέτως ἂν ἡ πίστις αὐτῇ πολλάκις ἐλησμονεῖτο ἡ παρερμηνεύετο. 'Η εἰκών, τέλος, τῆς ἀναβλαστήσεως τῆς ἀμπέλου ἡ τῶν ἀλλων συμβολικῶν φυτῶν, τὰ δόποια εἶχον καταστραφεῖ, ἐνίσχυεν τὴν ἐσχατολογικὴν ἐλπίδα τοῦ λαοῦ, δι' αὐτὸν καὶ

29. J. Carmignac, αὐτόθι σ. 239.

30. La Notion de l'alliance dans le Judaïsme aux abords de l'ère Chrétienne, Paris 1963 σ. 407.

τοιούτου περιεχομένου εἰκόνες χρησιμοποιοῦνται συχνότατα, τόσον εἰς τὰ κανονικά δσον καὶ τὰ ἀπόκρυφα βιβλία τῆς Π.Δ. καὶ τὴν γραμματείαν τοῦ μεταγενεστέρου Τουδαῖσμοῦ³¹.

‘Η ἀλληγορία τῆς «Ἀμπέλου» ἐν τῇ Καινῇ Διαθήκῃ.

α) Εἰς τὰ Συνοπτικά Εὐαγγέλια.

Τρεῖς παραβολαὶ εἰς τὰς ὁποίας ὁ Κύριος χρησιμοποιεῖ τὴν εἰκόνα τοῦ «ἀμπελῶνος» ἀπαντῶνται εἰς τὰ Συνοπτικά Εὐαγγέλια. Πρόκειται περὶ τῶν παραβολῶν : «τῶν ἔργατῶν τοῦ ἀμπελῶνος» (Ματθ. 20,1-16), «τῶν δύο οὐρών» (Ματθ. 21,28-32) καὶ «τῶν κακῶν γεωργῶν τοῦ ἀμπελῶνος» (Ματθ. 21, 33 - 44 καὶ παρ.).

‘Ως πρὸς τὰς δύο πρώτας, κυρίως ἐνδιαφέρει ἡ σημασία τοῦ δρου «ἀμπελῶν». Κατὰ τὸν Ὁριγένην, «ἀμπελῶν» εἶναι ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ ἢ ἡ Ἔκκλησία τοῦ Θεοῦ, «ἄγορά δὲ καὶ τὰ ἔξω τοῦ ἀμπελῶνος, τὰ ἔξω τῆς Ἔκκλησίας»³². ‘Ο Ιωάννης δὲ Χρυσόστομος θεωρεῖ «ἀμπελῶνα τὰ ἐπιτάγματα τοῦ Θεοῦ». ‘Ο χρόνος ἔργασίας ἐν τῷ «ἀμπελῶνι» εἶναι ἡ παρούσα ζωή, οἱ δὲ «ἔργάται», οἱ ἄνθρωποι οἱ ὑπὸ τοῦ Θεοῦ καλούμενοι εἰς ἔργα θεάρεστα³³. ‘Ως πρὸς τὸν δρὸν «ἐπίτροπος» δὲν ὑπάρχει συμφωνία μεταξὺ τῶν ἐρμηνευτῶν διὰ τὴν μεσσιανικὴν ἐρμηνείαν τούτου³⁴.

‘Η τρίτη παραβολὴ, ἡ ὁποία προεκάλεσε τὸ ζωηρὸν ἐνδιαφέρον τῶν εἰδικῶν³⁵, μορφολογικῶς παρουσιάζει δομούτητας πρὸς τὴν ἐν Ἡσ. 5,1-7. Διαφοραὶ ἐπισημαίνονται εἰς τὰ ἔξης σημεῖα : ἡ εὐθύνη διὰ τὴν μὴ πνευματικὴν καρποφορίαν τῆς ἀμπέλου - λαοῦ Ἰσραὴλ, κατὰ μὲν τὸν Ἡσαΐαν βαρύνει τὸ σύνολον τοῦ λαοῦ, κατὰ δὲ τὴν διδασκαλία τοῦ Κυρίου, τοὺς κακοὺς γεωργούς. ‘Ο Ἡσαΐας προλέγει τὴν τελείαν καταστροφὴν τοῦ «ἀμπελῶνος», ἐνῷ δὲ Κύριος, τὴν παραδειγματικὴν τιμωρίαν τῶν κακῶν

31. Γ. Πατρένου, μν. Ἑργ. σ. 23 - 24.

32. ‘Ἐκ τῶν εἰς τὸ κατὰ Ματθαίον Ἑξηγητικῶν τ. ΙΕ’, 35. 37. Β.Ε.Π. τ. 13 σ. 415. 417.

33. Εἰς Ματθαίον ὁμ. 64. M.P.G. 58,612 : ὁμ. 67. M.P.G. 58,635. πρβλ. Ὁριγένους, εἰς τὸ κατὰ Ματθαίον, τομ. 17,4. Β.Ε.Π. 14, σ. 122. 351.

34. ‘Ο Ὁριγένης (Β.Ε.Π. τ. 13 σ. 413) θεωρεῖ «ἐπίτροπον», «εἴτε τινί τῶν ἀγγέλων τῷ ἐπὶ τῶν μισθῶν, εἴτε καὶ ἐνὶ τοῦ πολλῶν ἐπιτροπευσάντεων ἐπιτρόπῳ» ‘Ο Κύριλλος Ἀλεξανδρείας δέχεται ὡς «δούλον» (ἐπίτροπον) «ἡ τίνα ἄγγελον (πρβλ. Ζαχ. 1,12; Ἐξοδ. 19,20), ἡ «ωὗτὸν τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ, Παράκλητον, καὶ ἡλαστήριον καὶ ὅμπελον» (Εἰς τὸ κατὰ Λουκᾶν M.P.G. 72,761 - 764. 885 - 888).

35. P. Bonnard, L’Evangile selon Saint Matthieu, Neuchâtel 1963 σ. 314 ἔξ. Ἐνθα καὶ συζητησί. W. Trilling, Les Vignerons Homicides, ἐν «Assemblées du Seigneur» τόμ. 58 (1974) σ. 16 - 23 Paris. M. Humbaut, La Parabole des Vignerons Homicides : Son Authenticité, sa visée première, ἐν Revue Théologique de Louvain 6 (1975) τεῦχ. I σ. 51-61.

γεωργῶν καὶ τὴν ἀπόδοσιν αὐτοῦ «ἄλλοις γεωργοῖς» διὰ τῆς φροντίδος τῶν ὁποίων οὗτος καὶ πάλιν θά καρποφορήσῃ. Λόγῳ ἀκριβῶς τοῦ χρόνου κατὰ τὸν ὁποῖον ὁ Ἰησοῦς εἶπεν τὴν παραβολὴν αὐτῆν, ὀλίγον πρὸ τοῦ πάθους Του, διετυπώθη ἡ γνώμη κατὰ τὴν ὁποίαν ὁ Ἰησοῦς ἀναφέρεται εἰς συγκεκριμένα γεγονότα ἀφορόντα καὶ εἰς Αὐτόν, ἄρα ἡ παραβολὴ δὲν πρέπει νὰ θεωρηθῇ ως ἀνανέωσις τῆς ἐν 'Ησ. 5,1-7 τοιαύτης³⁶.

β) Ἡ ἀλληγορία τῆς «Ἀμπέλου» ἐν Ἰωάν. 15,1-17.

Ο Κύριος εἰς τὸ ὑπὸ μελέτην χωρίον, χρησιμοποιεῖ τὴν εἰκόνα τῆς ἀμπέλου ως μέσον αὐτοαποκαλύψεώς Του. «Ἄρα πρόκειται περὶ ἀλληγορίας καὶ δχι περὶ παραβολῆς, καθ' ὅτι δὲν χρησιμοποιεῖ γεγονός τι ἐκ τῆς καθ' ἡμέραν ζωῆς, ἔνον πρὸς τὸ ἴδιον, ἀλλὰ διὰ τῆς εἰκόνος αὐτοαποκαλύπτεται. Πόθεν ἔλαβεν ἀφορμὴν διὰ τὴν χρησιμοποίησιν τῆς εἰκόνος ταύτης, δὲν δυνάμεθα μετὰ βεβαιότητος νὰ εἰπωμεν. Ἡ ὑπόθεσις καθ' ἦν, ἀφωρμήθη ἐκ τῆς παραστάσεως τῆς ἀμπέλου τῆς κοσμούσης τὸν ναὸν τῶν Ἱεροσολύμων, δὲν εὑρεν ὑποστηρικτάς. Αἱ παραβολαὶ τόσον αἱ ἐν τῷ Π.Δ. δσον καὶ τῇ Κ.Δ. διαλαμβανόμεναι, μὲ τὸ ἴδιον ἡ παρόμοιον περιεχόμενον, ἀσφαλῶς είχον προετοιμάσει τοὺς μαθητάς, διὰ τὴν κατανόησιν τῆς ἀποκαλυφθησομένης διδασκαλίας. Ἀλλὰ κυρίως, ἡ μόλις πρὸ δλίγου μετοχῇ αὐτῶν εἰς τὸ κοινὸν ποτήριον κατὰ τὸν Μυστικὸν Δεῖπνον, είχε δημιουργήσει κατάλληλον βιωματικὴν κατάστασιν. Τὰ κύρια πρόσωπα ἐν τῇ ἀλληγορίᾳ είναι : ὁ Θεὸς Πατήρ-Γεωργός, ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ Ἰησοῦς Χριστὸς - Ἀμπελος καὶ οἱ Μαθηταὶ - Κλήματα. Τῶν ἀνωτέρω προσώπων αἱ σχέσιες διαγράφονται ως ἔξης :

Γεωργοῦ - Ἀμπέλου
Ἀμπέλου - Κλήματων
Γεωργοῦ - Κλημάτων

Ο μεταξὺ τούτων σύνδεσμος ἐκφράζεται διὰ τοῦ «μένειν ἐν» ἀπαντωμένου 10κις εἰς τὴν ὑπὸ μελέτην περικοπήν.

I.—Ο Γεωργός καὶ ἡ Ἀμπελος.

Ἡ σχέσις μεταξὺ Πατρὸς καὶ Υἱοῦ ἀποκαλύπτεται ἐνταῦθα ως σχέσις γεωργοῦ καὶ ἀμπέλου. Ἡ ὑπὸ τοῦ Πατρὸς - Γεωργοῦ φύτευσις τῆς Ἀμπέλου εἰς τὸν κόσμον, ἀλληγορικῶς διδάσκει τὴν θείαν ἐνανθρώπησιν (πρβλ. I Ἰωάν. 4,9: «τὸν Υἱὸν αὐτοῦ τὸν μονογενῆ ἀπέσταλκεν ὁ Θεὸς εἰς τὸν κόσμον ἵνα ζήσωμεν δι」 αὐτοῦ). Ἡ Ἀμπελος αὕτη, δὲν πρόκειται νὰ ἐκριζωθῇ, ως θά συμβῇ μὲ πᾶν δ, τι δὲν ἔχει φυτευθεὶς ὑπὸ τοῦ Θεοῦ (πρβλ. Ματθ.

15,13). Έπειδή δέ Υἱός είναι ὁμοούσιος τῷ Πατρὶ, δι' αὐτὸν καὶ ἡ φροντὶς τοῦ Γεωργοῦ δὲν ἔχει ἀντικείμενον τὴν Ἀμπελὸν, ἡ ὁποία ἐπὶ τοῦ προκειμένου δηλοῖ «τὸ κλῆμα τὸ φέρον σταφυλάς» καὶ δχι ἀμπελῶνα, τὸν ἄλλα τοὺς κλάδους τῆς Ἀμπέλου, τὰ Κλήματα ἢτοι τοὺς Μαθητάς. Ἐφ' ὅσον κατ' ἐπανάληψιν διδάσκεται δτι, δέ Πατήρ μένει ἐν τῷ Υἱῷ καὶ δέ Υἱός ἐν τῷ Πατρὶ (πρβλ. Ἰωάν. 15,10 : 14,10.11.20 : 17,21), ἡ μελέτη τῆς ἀληθείας ταύτης θὰ δώσῃ τὴν δυνατότητα κατανοήσεως τῶν σχέσεων Γεωργοῦ - Ἀμπέλου, ως αὗται ἀποκαλύπτονται εἰς τὴν ἐν κεφαλαίῳ περικοπήν.

Ἐν τῇ ἀρχαίᾳ ἑλληνικῇ γραμματείᾳ δέ πρόθεσις «ἐν» σημαίνει «ἐντός», «μέσα», «εἰς» (ἐπὶ στάσεως καὶ ἐν γένει ἐπὶ ἐνεργείας ἐκτελουμένης ἐντὸς ώρισμένης περιοχῆς). Τὸ ρῆμα «μέντοι» σημαίνει καὶ «παραμένω» «ἔμμενω σταθερῶς εἰς τι, ἔμμενω εἰς τινα γνώμην ἢ πεποίθησιν». Αἱ ὡς ἄνω ἔρμηνειαι δὲν καλύπτουν δλόκληρον τὸ ἐννοιολογικὸν περιεχόμενον τῆς σχέσεως τῶν θείων προσώπων πρός ἄλληλα ἄλλα καὶ πρός τοὺς πιστούς, διότι ἡ σχέσις αὕτη είναι πνευματική, ἐσωτερική καὶ δυναμική καὶ οὐχὶ στατική, ὡς θὰ καταδειχθῇ.

Ἡ πρόθεσις «ἐν», παρ' Ἰωάννη, ἐκφράζει τὴν ἀμοιβαιότητα εἰς τὰς σχέσεις Πατρὸς καὶ Υἱοῦ ὡς καὶ τὴν ταυτότητα τῆς ἐνεργείας ἐν τῇ διακρίσει τῶν προσώπων. Ἡ ταυτότης τῶν ἔργων τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ είναι φυσική συνέπεια τοῦ δτι δέ Υἱός μένει ἐν τῷ Πατρὶ καὶ δέ Πατήρ ἐν τῷ Υἱῷ (Ἰωάν. 15,10 : 14,10). Ἡ ἀγαπητικὴ σχέσις Πατρὸς καὶ Υἱοῦ (πρβλ. Ἰωάν. 3,25 : 5,20 : 10,17 : 15,9), καὶ τὸ δτι, τὰ ἔργα τοῦ Υἱοῦ είναι καὶ ἔργα τοῦ Πατρὸς (πρβλ. Ἰωάν. 5,19. 20.27.29 : 17,4) τελειούμενα διὰ τοῦ Υἱοῦ εἰς τὸν κόσμον (Ἰωάν. 17,4), προβάλλονται ὡς πρότυπον εἰς τὰς σχέσεις τῶν μαθητῶν πρός τὸν Ἰησοῦν καὶ τὸν Πατέρα. Οὗτοι ἐν πίστει θεωροῦντες τὸν Υἱὸν θεωροῦν καὶ τὸν Πατέρα, καὶ τιμῶντες τὸν Υἱόν, τιμοῦν καὶ τὸν Πατέρα (πρβλ. 12,45 : 5,23). Σκοπὸς τῶν ἔργων τοῦ Ἰησοῦ είναι ἡ πίστις «εἰς ὃν ἀπέστειλεν ἐκεῖνος (δέ Πατήρ)» (Ἰωάν. 6,29). Ἐν τῷ ἔργῳ τοῦ Υἱοῦ περιλαμβάνεται ἡ φανέρωσις τοῦ ὀνόματος τοῦ Πατρὸς εἰς τὸν κόσμον (Ἰωάν. 17,6) καὶ τοῦ θελήματος - ἐντολῶν αὐτοῦ (6,38.39.40 : 7,17), αἱ ὁποῖαι πόρρω ἀπέχουν μιᾶς σειρᾶς ἡθικῶν προσταγμάτων, διότι τὰ «ρήματα» τὰ ὁποῖα λαλεῖ δέ Ιησοῦς ἥκουσε παρὰ τοῦ Πατρὸς (Ἰωάν. 3,34 : 6,63 : 14, 10 : 17,8) δι' δέ καὶ ταῦτα «πνεῦμά ἔστι καὶ ζωή ἔστι» (Ἰωάν. 6,63). Ἡ παρουσία τοῦ Ἰησοῦ - Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ εἰς τὸν κόσμον, προκαλεῖ κρίσιν εἰς αὐτὸν (Ἰωάν. 3,19-21 : 9,39 : 12,48) καθ' δτι καλεῖ τοῦτον εἰς τὴν πίστιν πρός τὸν Υἱόν καὶ δι' αὐτοῦ πρός τὸν Πατέρα. Οὗτως, ὁ κόσμος δικαιώνει ἡ καταδίκαζει ἑαυτόν, πιστεύων ἡ ἀπιστῶν εἰς τὸν ὑπὸ τοῦ Θεοῦ ἀποσταλέντα (Ἰωάν. 3,17,19).

II. 'Ο «Γεωργός», ή «Άμπελος», καὶ τὰ «Κλήματα». (Έκκλησιολογική διάστασις τῆς ἀλληγορίας).

Διὰ τῆς ἐκφράσεως «Ἐ γ ὁ εἰ μι εἰσάγεται ή αὐταποκάλυψις τοῦ Κυρίου καὶ εἰς τὴν ἀλληγορίαν τῆς Ἀμπέλου. 'Ο R. Bultmann ὑπεστήριξεν δτι καὶ ἐπὶ τῆς ἐκφράσεως ταύτης, συχνάκις ἀπαντωμένης ἐν τῷ Ἱωαννείῳ εὐαγγελίῳ, ὑπάρχει καταφανῆς ἐπίδρασις ἐλληνιστικῆς καὶ ἀνατολικῆς ὄρολογίας³⁷. 'Η πλειονότης τῶν ἐρευνητῶν δμως παραδέχεται δτι η ἐκφρασις αὗτη εἶναι «βαθύτατα καὶ εἰδικώτατα βιβλική»³⁸, ἔχουσα μεστιανικὸν χαρακτῆρα μὲ εὐρύτερον θεολογικὸν ὑπόβαθρον καθ' δτι, δ 'Ιησοῦς χρησιμοποιεῖ τὸν τρόπον αὐτοποκαλύψεως τοῦ Γιαχβὲ εἰς τὸν Μεωβῆ : «Ἐγώ εἰμι» ('Εξοδ. 3,14 - 15)³⁹.

Καὶ εἰς τὰς δύο περιπτώσεις ή ἀντωνυμία «Ἐ γ ὁ» εἶναι ὑποκείμενον καὶ οὐχὶ κατηγόρημα⁴⁰, δι' αὐτὸν καὶ η ἐκφρασις αὕτη, εἶναι σαφῆς ἐρμηνεία τοῦ συνεχοῦς διαλόγου τοῦ Θεοῦ μὲ τὸν κόσμον⁴¹.

'Εξ ἀλλού ό R. Bultmann ὑποστηρίζει δτι αἱ παράλληλοι ἐκφράσεις παρ' Ἰωάννην : «φῶς ἀληθινόν» (1,9), «φῶς τῆς ζωῆς» (8,12), «ἄρτος ἀληθινὸς» (6,32), «ἄρτος τῆς ζωῆς» (6,35.48) δίδουν τὴν δυνατότητα νὰ ἔχωμεν ἔνα νέον παραλληλισμόν : «ἀμπελος ἀληθινή» - «ἀμπελος τῆς ζωῆς»⁴². 'Ενας τοιούτος παραλληλισμός δύναται νὰ διαφωτίσῃ πληρέστερον τὴν μελέτην τοῦ δλου προβλήματος, ώς ἀποκαλύπτων τὴν ἀξίαν τῆς παρουσίας τοῦ 'Ιησοῦ διὰ τὴν ζωὴν τοῦ κόσμου. Τὸ ἐπίθετον «ἀληθινὸς-ή», συχνάκις ἀπαντώμενον παρ' Ἰωάννη, δηλοῦ τὸ δντως δν, τὴν ἀλήθειαν ἐν τῇ ἀπολύτῳ αὐτῆς ἐννοίᾳ⁴³, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν σχετικότητα τὴν ὅποιαν ἔχει χρησιμοποιουμένη ἐν τῷ κόσμῳ. Τὸ δντως ἀλήθες προέρχεται μόνον ἐκ τοῦ Θεοῦ, δντος αὐτὴ η ἀλήθεια ἄρα καὶ μοναδικὴ πηγὴ τῆς ἀληθείας. 'Η ἀλήθεια τοῦ Θεοῦ ἀποκαλύπτεται εἰς τὸν κόσμον διὰ τοῦ Υἱοῦ αὐτοῦ - 'Ιησοῦ Χριστοῦ, δ ὁποῖος εἶναι, ώς Θεός, αὐτὴ η ἀλήθεια ('Ιωάν. 14,6). 'Εν τῇ προκειμένῃ περιπτώσει, η ἐκφρασις «ἀμπελος ἀληθινή» δη-

37. The Gospel of John (A Commentary) Oxford 1971 σ. 225.529.

38. A. Feuillet, μν. Ιργ. σ. 64. πρβλ.. H. Conzelmann, Theologie du Nouveau Testament, Genève 1969 σ. 358. 'Ιωάν. Παναγοπούλου, 'Ο Προφήτης ἀπό Ναζαρέτ, 'Αθήναι 1973 σ. 178.

39. Traduction Oecumenique de la Bible, Nouveau Testament, Paris 1972 σ. 299 όπ. V.

40. 'Ι. Παναγοπούλου, αὐτόθι.

41. H. Conzelmann, αὐτόθι.

42. 'Ἐνθ' ἀνωτ. σ. 530.

43. Πρβλ. Σ. 'Αγουρίδου, 'Υπόδημα εἰς τὰς Α', Β', Γ', 'Ἐπιστολές τοῦ 'Αποστόλου 'Ιωάννου, 'Αθῆναι 1973 σ. 66 ώς καὶ τὸ ἄρθρον τοῦ R. Bultmann, «ἀλήθεια» ἐν Kit-tei, T.W.N.T (Γαλλική ἐκδοσίς) Genève σ. 29 ἔξ.

λοὶ τὴν οὐσιαστικήν διαφοράν ἀπό πᾶσαν ἄλλην «ἀμπελον». ¶

Οἱ Μαθηταὶ - τὰ «Κλῆματα», δὲν ἐκφύονται ἐκ τῆς «Ἀμπέλου», ἀλλ᾽ ἔγκεντρίζονται εἰς αὐτήν, διότι, «δοντες ἐκ τῆς ἀληθείας» (πρβλ. Ἰωάνν. 18,37) ἀκούουν καὶ ἀποδέχονται τὴν σώζουσαν πρόσκλησιν τοῦ Ἰησοῦ : «ἄκολούθει μοι» Ματθ. 9,9 καὶ παρ.)⁴⁴. Ἡ ἀποδοχὴ τῆς προκλήσεως ταῦτης ἀποτελεῖ κατάφασιν διὰ τὴν συμμετοχὴν εἰς τὸ ἔργον τοῦ Πατρὸς - Γεωργοῦ καὶ τοῦ Υἱοῦ - «Ἀμπέλου, δι」 αὐτὸ καὶ ἀπὸ τῆς στιγμῆς ταύτης ἀρχεται ἡ προσωπικὴ σχέσις μεταξὺ Ἰησοῦ καὶ Μαθητῶν ἡ ὁποία, διὰ νὰ τελειωθῇ, πρέπει νὰ γίνη εἰκὼν τῶν σχέσεων Πατρὸς καὶ Υἱοῦ. Καὶ τοῦτο καθίσταται δυνατὸν, ἂν οἱ Μαθηταὶ ἀποδεχθοῦν τὴν προτροπὴν τοῦ Κυρίου «μείνατε ἐν ἐμοὶ», ἡ ὁποία ἀποτελεῖ ἐπίτασιν τῆς προηγηθείσης προσκλήσεως⁴⁵. «Ἐφόσον, δηλαδή, ὁ Πατὴρ «μένει ἐν τῷ Υἱῷ καὶ ὁ Υἱὸς «μένει ἐν» τῷ Πατρί, ἄρα καὶ οἱ Μαθηταὶ ὅφελον νὰ μένουν «ἐν» τῷ Υἱῷ διὰ νὰ μένουν καὶ «ἐν» τῷ Πατρί. Ἀλλ᾽ ἐνῷ ἡ ἑκφραστις «μένειν ἐν» ἀναφερομένη εἰς τὰς σχέσεις Πατρὸς καὶ Υἱοῦ ἀποκαλύπτει τὴν δμοουσιότητα, προκειμένου περὶ τῶν σχέσεων Ἰησοῦ καὶ Μαθητῶν, δηλοὶ τὴν διάκρισιν καὶ οὐχὶ τὴν ταυτότητα τῆς οὐσίας. Εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο, γίνεται σαφῆς ὁ χριστολογικός καὶ ἐκκλησιολογικός χαρακτήρ, ὁ δοποῖος, μετὰ τοῦ ἐσχατολογικοῦ τοιούτου, κυριαρχεῖ τοῦ δευτέρου μέρους τοῦ Ἰωαννείου Εὐαγγελίου.

Αἱ σχέσεις Υἱοῦ - Μαθητῶν δὲν εἶναι ἀνεξάρτητοι τῆς προνοίας τοῦ Πατρὸς, ὁ δοποῖος ἐπιμελούμενος τῶν Κλημάτων (αἰρει - καθαίρει) (στ. 2), δημιουργεῖ τὰς προϋποθέσεις διὰ τὴν «κατὰ χάριν» υἱότητα τῶν Μαθητῶν. Εἰς τὰ χωρία, «μείνατε ἐν ἐμοὶ» (στ. 3.4.5.6.7.) καὶ «μείνατε ἐν τῇ ἀγάπῃ τῇ ἐμῇ» (στ. 9.10), ἐκ πρώτης δψεως φαίνεται ὅτι ἔχομεν μίαν προο-

44. Ἐμπειριστατομένην μελέτην τοῦ θέματος τῆς κλήσεως τῶν μαθητῶν ὑπὸ τοῦ Κυρίου ίδε ἐν, Γ. Πατράνου, 'Ἀπόστολος καὶ Ἀποστολὴ' (Ανάτυπον ἐκ τοῦ Δελτίου Βιβλικῶν Μελετῶν) 'Αθῆναι 1974. τοῦ αὐτοῦ, Βιβλική θεμελίωσις τῆς Ἀποστολικότητος τῆς Ἐκκλησίας, 'Αθῆναι 1975. ቩ Κλῆσις τῶν Μαθητῶν τοῦ Ἰησοῦ κατὰ τὴν Εδαγγελικὴν Παράδοσιν Ιωάννειον καὶ Συνοπτικήν, 'Αθῆναι 1976.

45. Λαμβάνειν τὸν σαρκωθέντα Λόγον (Ιωάνν. 1,12), «μένειν ἐν τῷ Ἰησοῦ» (15,4), «ένδυεσθαι τὸν Κύριον Ἰησοῦν» (Ρωμ. 13,14), «Γίνωσκεν τὸν Ἰησοῦν» (Ιωάνν. 10,14 : 13,34 : 17,3), «ἐν ἐπιτήναστι (εἶναι) τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ» (2 Πέτρ. 2,20), «Μέτοχον γενέσθαι τοῦ Χριστοῦ» (Ἐφρ. 3,14), «Ἄφοράν εἰς τὸν Ἰησοῦν» (Ἐφρ. 12,2), «Θεωρεῖν τὸν Ἰησοῦν» (Ιωάνν. 14,19 : 6,40). Μένειν, (ἐπι)γινώσκειν, ἀφορᾶν, θεωρεῖν, ένδυεσθαι, ἀποτελοῦν ποικιλίαν ἐκφράσεων καὶ εἰκονισμῶν, ποὺ δὲ καθένας καὶ ἡ κάθε μία χωριστά καὶ στὸ σύνολο τους θέλουν νὰ παραστήσουν τὸ γλυκύτατο μυστήριο τῆς ἐνωσῆς μὲ τὸν Ἰησοῦν, βαθειά, ἐσωτερικά, ἀπερινότητα, ἀλλὰ πραγματικά, «κατ」 ἀλήθειαν μέσα στὴν ίδια τὴν οπαρξί. Σημαίνουν μετοχὴ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ κατὰ τρόπο ποὺ προχωρεῖ σὲ μιὰ βαθύτατα προσωπικὴ σχέση μαζί του, ἡ ὁποία δὲ λοκληρώνεται μέσα σὲ μιὰ δλόκληρη διαδικασία συνέργειας - χάρης ἀπό τὴν μιὰ μεριά, καὶ ἀγάνα προσωπικοῦ ἀπό τὴν ἄλλην». Εδο. Βίττη, 'Ο Χρόνος κι Ἔγώ, ἐν περ. «Κοινωνία», 1975 τεύχ. 4 σ. 259 - 260.

δευτικήν ἀποκάλυψιν τῆς ἀληθείας. Οὐσιαστικῶς δμως πρόκειται περὶ ἐρμηνείας διδομένης ὑπὸ αὐτοῦ τοῦ Κυρίου. "Ητοι, ἡ σχέσις τῶν Μαθητῶν μὲ τὸν Ἰησοῦν είναι σχέσις ἀγάπης καὶ δὴ ζωὴ ἐν τῇ ἀγάπῃ τοῦ Ἰησοῦν, καὶ τοῦ Πατρός. Ἡ ἀγάπη τοῦ Πατρὸς πρὸς τὸν ἄνθρωπον κορυφοῦται διὰ τῆς ἀποστολῆς τοῦ Υἱοῦ εἰς τὸν κόσμον «ἴνα σωθῆ ὁ κόσμος δι' αὐτοῦ»" (Ιωάν. 3,17). Ὁ Υἱὸς «κατέβηκε (εἰς τὸν κόσμον) ἐν δόξῃ, δχι ἐν ταπεινώσει, ἄν καὶ κατῆλθε διά τῆς ταπεινώσεως»⁴⁶. Ἡ πορεία αὐτῆς τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ πρὸς τὸν κόσμον, ἐκφράζεται ἐν τῇ μαρτυρίᾳ καὶ τῇ διακονίᾳ αὐτοῦ. Διότι ὁ Ἰησοῦς μαρτυρεῖ περὶ ἑαυτοῦ (Ιωάν. 5,31 : 8,14) ἔχων τὴν μαρτυρίαν τοῦ Πατρὸς (Ιωάν. 5,32,37 : 8,18) καὶ πορεύεται πρὸς τὸν κόσμον οὐχὶ «διακονηθῆναι ἀλλὰ διακονῆσαι» (Ματθ. 20,28). Ὡς ἐκ τούτου καὶ οἱ Μαθηταὶ ἐντέλλονται δπως πορευθοῦν εἰς τὸν κόσμον ὡς «μάρτυρες» τοῦ Ἰησοῦν καὶ τῆς ἀναστάσεώς του, διακονοῦντες τὸν κόσμον δντες εἰς τὴν διακονίαν τοῦ Κυρίου. Κατὰ ταῦτα, ἡ μαρτυρία καὶ ἡ διακονία ἔχουν χριστολογικὸν χαρακτῆρα καὶ δι' αὐτὸῦ ἀντιμετωπίζονται ἀπὸ τοὺς διὰ τῶν αἰώνων «Ιουδαίους» καὶ «Ἐλληνας» ὡς «σκάνδαλον» καὶ ὡς «μωρία». «Υπὸ» αὐτὰς τὰς προϋποθέσεις, ὁ «μένων ἐν τῇ Ἀμπέλῳ» μαρτυρεῖ περὶ τοῦ Ἰησοῦ διακονῶν τὸν κόσμον καὶ διακονεῖ τὸν Ἰησοῦν, μαρτυρῶν περὶ αὐτοῦ εἰς τὸν κόσμον⁴⁷.

Αναλυτικάτερον, «μένειν ἐν» τῷ Ἰησοῦ σημαίνει: 1) «μένειν ἐν» τοῖς ρήμασι τοῦ Ἰησοῦ (Ιωάν. 15,7). Τὰ ρήματα τὰ δύοια ἐλάλησεν ὁ Ἰησοῦς εἰς τοὺς Μαθητάς του, είναι «ρήματα Θεοῦ» (Ιωάν. 3,34 : 14,10) καὶ δι' αὐτὸῦ «πνεῦμά ἐστι καὶ ζωὴ ἐστι» (6,63,64). Κατὰ τὸ εὐαγγέλιον τοῦ Ιωάννου, ἡ ἀποδοχὴ τῶν «ρημάτων» τοῦ Ἰησοῦ συνδέεται ἀμέσως μὲ τὴν ἀποδοχὴν τῆς ἀποστολῆς καὶ τοῦ ἔργου του. Αὗτη ὁδηγεῖ εἰς τὴν «γνῶσιν» τοῦ Ἰησοῦ καὶ τὴν σώζουσαν πίστιν, διτὶ «ἐξῆλθε» παρὰ τοῦ Θεοῦ καὶ «ἀπεστάλη» εἰς τὸν κόσμον ὑπὸ αὐτοῦ⁴⁸. Ὁ Ἰησοῦς εἶχεν ὅμιλήσει καὶ περὶ τοῦ «λόγου» του ὁ δποτοῖς, «μένων» εἰς τοὺς ἀκροατάς του, ἔχει σωτηρία ἀποτελέσματα. «Ἄλλος ἐφ' δσον ὁ Ἰησοῦς είναι ὁ «Λόγος» τοῦ Θεοῦ, ὁ ἀκούων, ὁ δεχόμενος καὶ τηρῶν τὸν λόγον τοῦ Ἰησοῦ δέχεται ἐν ἑαυτῷ αὐτὸν τὸν Ἰησοῦν, τὸν «Λόγον τοῦ Θεοῦ». 2) Τὸ «μένειν ἐν τῇ ἀγάπῃ» τοῦ Ἰησοῦ, συγκεφαλαιοὶ δλας τὰς ἐντολάς Του, καθ' δτι, ἡ ἀγάπη, ὡς ἐργοὶς καὶ λόγοις ἐδίδαξεν ὁ Κύριος, ὑπερβαίνει πᾶσαν περὶ αὐτῆς σχετικήν

46. Γ. Φλωρόφσκυ, 'Ἐπι τοῦ ξύλου τοῦ Σταυροῦ, ἐν, Θέματα Ὁρθοδόξου Θεολογίας 'Αθῆναι 1973 σ. 75.

47. Πλείονα περὶ τούτων ίδε ἐν, Γ. Γαλίτη, Μαρτυρία καὶ Διακονία ἐν τῇ Καινῇ Διαθήκῃ, 'Αθῆναι 1967. Γ. Τσανανᾶ, 'Ελπίδα, Διακονία καὶ Σωτηρία, Θεοσαλονίκη 1975.

48. Σ. 'Αγουρίδου, 'Η Ἀρχιερατικὴ Προσευχὴ τοῦ Ἰησοῦ, Θεσσαλονίκη 1965 σ. 47. G. M. Behler, Les Paroles d'Adieux du Seigneur, Paris 1960 σ. 233.

διδασκαλίαν ἔχουσα χαρακτήρα προσωπικὸν καὶ πανανθρώπινον, διακονοῦσα καὶ θυσιαζομένη, ἔνα μέτρον γνωρίζουσα μόνον: τὴν θυσίαν. Δι' αὐτὸν καὶ ὁ Ἰησοῦς διδάσκει τοὺς μαθητάς του νὰ ἀγαπῶνται «καθὼς» ἐκεῖνος ἡγάπησεν αὐτούς. Ἡ τήρησις τῶν ἐντολῶν, καὶ δὴ τῆς ἡγάπης, δὲν συντελεῖ εἰς τὴν συγκρότησιν κλειστῆς ὁμάδος ἐνδιαφερομένης μόνον δὲν ἔαυτήν, ἡ κοινότητα τοῦ τύπου τῶν κοινοτήτων τοῦ Quirgân, ἀλλ' εἶναι κίνητρον πρὸς ἔξιδον καὶ πορείαν πρὸς τὸν κόσμον, τὸν παραβαίνοντα τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ. «Ἡ ζωὴ τῶν μαθητῶν τοῦ Χριστοῦ, ἥτο μία διαρκῆς ἔξιδος, ἀνάλογος ἐκείνης τοῦ Ἰσραὴλ ἐκ τῆς Αἴγυπτου. Ἡ ζωὴ τῶν εἶναι διαρκῆς ἔκστασις καὶ ὑπέρβασις τῆς ἴδιας των ζωῆς... Ἡ κίνησις τῶν μαθητῶν πρὸς τὸν Χριστόν, δὲν εἶναι ἀπλῶς ἐσωστρέψεια ἐν τῇ ἐννοίᾳ τοῦ νεοπλατωνικοῦ μυστικισμοῦ, ἥτοι ἀναζήτησις τοῦ Θεοῦ ἐν τῇ ψυχῇ των, ἀλλ' ἔχει ἐξ αὐτοῦ τοῦ χαρακτήρα οὕτα κίνησις πρὸς τὸν κόσμον»⁴⁹. 3) Συνέπεια τοῦ «μένειν ἐνν» τῷ Ἰησοῦ εἶναι ἡ πνευματικὴ καρποφορία. «Οἱ Ἰωάννης ὁ Πρόδρομος ἐξήτη ἀπὸ τοὺς ἀκροατάς του ἵνα ποιῶσι «καρπὸν ἄξιον τῆς μετανοίας» (Ματθ. 3,17). Οἱ καρπὸς αὐτὸς εἶναι «καλός καρπός» (Ματθ. 3,10). Οἱ Κύριοι θεωρεῖ τὸν καρπὸν ὡς ἀπόδειξιν τῆς ἀξίας τοῦ δένδρου⁵⁰. Δι' αὐτὸν καὶ ξηραίνει τὴν συκῆν εἰς τὴν ὁποίαν «οὐδὲν εὑρεν εἰ μὴ φύλλα μόνον» (Ματθ. 21,19), δηλαδή, διὰ τοῦ πλουσίου φυλλώματός της ἔδιδε τὴν ἐντύπωσιν καρποφορίας. Τὸ γεγονός αὐτὸν δίδει τὴν δυνατότητα διακρίσεως μεταξὺ τῆς ἀληθοῦς πίστεως καὶ τῆς φαινομενικῆς θρησκευτικότητος (πρβλ. Ματθ. 7,21). Οἱ μαθηταὶ μένοντες «ἐν τῇ ἀμπέλῳ» δοφείλουν νὰ φέρουν «καρπὸν πολὺν». Οἱ καρπὸς οὗτος εἶναι δχι μόνον ἡ προσωπικὴ πνευματικὴ πρόοδος ἐνὸς ἑκάστου, ἀλλὰ καὶ δὲγκεντρισμὸς καὶ ἄλλων «κλημάτων» εἰς τὴν «Ἀμπελον».

Ἡ ἐννοία τοῦ «μένειν ἐν τῇ Ἀμπέλῳ» πρέπει εὑρύτερον νὰ νοηθῇ, καὶ μάλιστα ὑπὸ τὸ πρίσμα τῶν λόγων τοῦ Ἰωάννου (Ι Ἰωάν. 2,6): «ὁ λέγων ἐν αὐτῷ μένειν, δοφείλει, καθὼς ἐκεῖνος περιεπάτησεν, καὶ αὐτὸς οὕτως περιπατεῖν». Οἱ Bonsirven⁵¹ παρατηρεῖ δτι ἡ ὑπὸ τοῦ Ἰωάννου ἐκλογὴ τοῦ ρήματος «δοφείλει» ἀντὶ τοῦ «δεῖν», ἐκφράζει ἀκριβῶς τὴν ἐλευθέραν ἀπόφασιν τοῦ ἀνθρώπου διὰ τὴν προσαρμογὴν τῆς ζωῆς του εἰς τὴν ζωὴν τοῦ Χριστοῦ. Ἡ λέξις «δοφείλει» σημαίνει δτι ὑπάρχει ἀλάνθαστον κριτήριον τῆς γνησιότητος τῆς θρησκευτικῆς ἐμπειρίας, τοῦτο δὲ εἶναι ἡ τήρησις τῶν ἐντολῶν ἡ τοῦ λόγου του (τοῦ Χριστοῦ), τὸ περιπατεῖν καθὼς ἐκεῖ-

49. Μ. Φαράντου, Δογματικαὶ θέσεις εἰς τὸ θέμα: «Ἀπόστολος - Ἀποστολή», Αθῆναι 1975 σ. 9.

50. Πρβλ. Σ. Ἀγουρίδου, «Ἡ ἐπι τοῦ ὄρους Ὁμιλία τοῦ Ἰησοῦ», Αθῆναι 1975 σ. 52.

51. Παρά M. Kohler, Le Coeur et les Mains (Commentaire de la Ire Epître de Jean, Neuchâtel 1962 σ. 52.

νος περιεπάτησεν»⁵². Οἱ λόγοι οὗτοι τοῦ Ἰωάννου, ἐπεξηγοῦν τοὺς λόγους τοῦ Κυρίου «καθὼς ἡγάπησα ὑμᾶς» καὶ δίδουν ὀδηγίας περὶ τῆς ζωῆς τοῦ πιστοῦ ἐν τῇ ἀγάπῃ τοῦ Χριστοῦ καὶ τῇ διακονίᾳ τοῦ πλησίον. Οὕτως, ὁ πιστὸς διφείλει νὰ ἀγαπᾷ ὡς ὁ Χριστός, νὰ θυσιάζεται ὡς ὁ Χριστός, νὰ πορεύεται πρὸς τὸν κόσμον ὡς ὁ Χριστός, «ἡ ζωὴ του ὀδόκληρος νὰ εἴναι ἐκ τοῦ Χριστοῦ, καὶ δι’ αὐτὸ δλη νὰ είναι Χριστοζωὴ· ἡ σκέψις του νὰ είναι χριστοσκέψις· ἡ αἰσθησίς του χριστοαἰσθησίς». «Μὲ ἄλλους λόγους νὰ πληρωθῇ μὲ τὸν Θεάνθρωπον Χριστόν, μὲ τὰς θείας καὶ ζωοποιοὺς ἐνεργείας του, νὰ φθάσῃ εἰς τὴν ἐνχρίστωσιν καὶ χριστοποίησιν του»⁵³. Ἔν σχέσει δὲ πρὸς τὸν κόσμον, νὰ μὴν ἀπορρίπτῃ τούτον, ἀλλὰ τὰ ἔργα του, νὰ πορεύεται πρὸς αὐτὸν ἐν ἀγάπῃ, συνειδῶς δτι πορευόμενος «ὡς πρόβατον ἐν μέσῳ λύκων» (Ματθ. 10,16), «διωκόμενος» καὶ «μισούμενος» «ἔνεκεν τοῦ Χριστοῦ»⁵⁴, μετέχει τῆς ζωῆς τοῦ Ἀποστέλλοντος αὐτὸν, δστις είναι δ λίθος «δὸν ἀπεδοκίμασαν οἱ οἰκοδομοῦντες» (πρβλ. Ματθ. 10,16). Οὕτως, ὁ πιστὸς «φέρει τὸν δνειδισμὸν» καὶ τὰ «στίγματα» τοῦ Ἰησοῦ (Γαλ. 6,16 : Ἐβρ. 13,13), μισεῖται ὡς ὁ Πατήρ καὶ ὁ Υἱὸς (Ἰωάν. 15, 23), θεωρεῖται ὡς «περικάθαρμα τοῦ κόσμου, πάντων περίψημα» (1 Κορ. 4,13). Οἱ Μαθηταὶ κατέστησαν «φίλοι» τοῦ Χριστοῦ (στ. 14) ἄρα καὶ μέτοχοι τῆς ζωῆς του. Κατὰ τὴν ἐν τῷ κόσμῳ δημοσίᾳν δρᾶσιν του, παρέστησαν μάρτυρες τόσον τῆς ἐκφράσεως θαυμασμοῦ καὶ εὐγνωμοσύνης τοῦ λαοῦ (Ματθ. 8,27 : 15,31 : Ἰωάν. 7,15) δσον καὶ τῆς συστηματικῆς προσπαθείας διαστρεβλώσεως καὶ κατασυκοφαντήσεως τοῦ ἔργου του ὑπὲρ ἄλλων, λεγόντων δτι «ἐν τῷ ἀρχόντι τῶν δαιμονίων ἐκβάλλει τὰ δαιμόνια» (Ματθ. 9,34). «Ἡτοι, ἔζησαν, καὶ ἐντονώτερον θὰ ζήσουν, τὴν «κρίσιν» τὴν ὅποιαν προκαλεῖ εἰς τὸν κόσμον ἡ παρουσία τοῦ Χριστοῦ. Καθιστάμενοι δὲ «μάρτυρες» καὶ «διάκονοι» αὐτοῦ, θὰ ζοῦν διαιωνιζομένην τὴν κρίσιν αὐτήν, τὴν ὅποιαν καὶ ἡ Ἐκκλησία θὰ ζῇ ἀνὰ πᾶσαν στιγμήν. «Υπεράνω δμας τῶν δυσκολιῶν αὐτῶν, τὸ θεῖον σχέδιον παραμένει ἀναλλοίωτον : δ καρπὸς τῆς «Ἀμπέλου» καὶ τῶν «Κλημάτων» θὰ μένῃ διά τῆς Ἐκκλησίας τῆς ὅποιας «πῦλαι «Ἄδου οὐ κατισχύσουσιν» (Ματθ. 16,18), καθ’ δτι, θὰ καθοδηγήσται ὑπὸ τοῦ «Ἄλλου Παρακλήτου», δ ὅποιος «οδηγήσει (αὐτὴν) εἰς πᾶσαν τὴν ἀλήθειαν» (Ιοάν. 16,13). «Αν ληφθῇ ὑπὲρ δψιν δτι, τοὺς μαθητάς «έξελέξατο» καὶ «έθηκε» δ Ἰησοῦς, «ἶνα ὑπάγωσι καὶ καρπὸν φέρωσι καὶ δ καρπὸς αὐτὸς μένητ», (Ἰωάν. 15,16), καὶ τὸ δτι δ κόσμος δ ἀρνούμενος τὸν Ἰησοῦν είναι ὁ κατ’ ἔξοχὴν χῶρος ἐν τῷ ὅποιῳ ἐκδηλοῦται ἡ θεία φιλανθρωπία (Ματθ. 9,12 καὶ παρ.), καθίσταται προφανής ἡ εὐθύνη τῶν

52. Σ. «Ἀγουρίδου, «Ὑπόμνημα εἰς τὰς Α’, Β’, Γ’, Ἐπιστολάς τοῦ Ἀπ. Ἰωάννου σ. 87.

53. Ιουστίνου Πόποβιτς, «Ἀνθρωπος καὶ Θεάνθρωπος», Ἀθῆναι 1969 σ. 80-81. 86.

54. Πρβλ. Σ. «Ἀγουρίδου, «Ἡ ἐπὶ τοῦ ὄρους Ὁμιλία σ. 49.

Μαθητῶν ἄρα καὶ τῆς Ἐκκλησίας ἔναντι τοῦ Κυρίου ἀλλά καὶ τῶν ἀπολωλότων τέκνων τοῦ Θεοῦ, τὰ δόποια καίτοι ἀπολωλότα, οὐδέποτε παύουν νῦν εἶναι τέκνα τοῦ Θεοῦ. Κατόπιν τούτων, δικαίως ἐχαρακτηρίσθη ἡ Ἐκκλησιολογία τοῦ εὐαγγελιστοῦ Ἰωάννου ώς «Ἐκκλησία τῆς εὐθύνης»⁵⁵.

Τὴν εὐθύνην αὐτὴν ζῇ ἡ Ἐκκλησία εἰς πᾶσαν ιστορικὴν στιγμήν, καθ' διτεῖ εἶναι «Θεοῦ γεώργιον» (1 Κορ. 3,9) τὸ δόποιον δὲ Θεός Πατήρ - Γεωργός «αἴρει καὶ καθαίρει ἵνα πλείστα καρπὸν φέρῃ» (Ἰωάν. 15,2). Ἐγκεντρισμένη εἰς τὴν «Ἀμπελὸν», δὲν κινδυνεύει νὰ καταστῇ «ἄμπελος ἀλλοτρία» διότι «μένει ἐν τῇ ἀγάπῃ» τοῦ Χριστοῦ, ζωογονεῖται ὑπὸ τῶν «ρημάτων» του καὶ ἀποδεικνύει τὴν γνησιότητά της πορευομένη πρὸς τὸν κόσμον, διότι ἀδιαφοροῦσα διὰ τὸ θεμελιώδες αὐτὸν καθῆκον της, παύει νὰ εἶναι Ἐκκλησία.

Ο Εὐχαριστιακὸς χαρακτήρας τῆς ἀλληγορίας τῆς «Ἀμπέλου».

Ο F. M. Braun γράφει διτεῖ, τὴν περὶ τῆς «ἀμπέλου» διδασκαλίαν θὰ θὰ εἰπεν δό Κύριος πρὸ τῶν ἐν τῷ 14ῳ κεφ. τοῦ Ἰωάννου διαλαμβανομένων, καὶ τοῦτο διότι αὐτῇ ἀμεσώτατα συνδέεται μὲ τὸ μυστήριον τῆς Θ. Εὐχαριστίας. Ο Κύριος, ἀφοῦ μετέβαλε τὸν οἶνον, τὸν καρπὸν τῆς ἀμπέλου, εἰς Αἷμα του, εἰπεν : «ἔγώ είμι ἡ ἀμπελὸς ἡ ἀληθινή». Ο εὐχαριστιακὸς χαρακτήρας περικοπῆς εἶναι ἔντονος : αἱ λέξεις, «καρπὸς» (8κις), «ἀγάπη» (4κις), «μένειν» (10κις) συνιστοῦν ἴσχυρὸν σύνδεσμον μετὰ τῆς περὶ τοῦ «ἄρτου τῆς ζωῆς» διδασκαλίας, ἐν τῇ συναγωγῇ τῆς Καπερναούμ⁵⁶.

Ο οἶνος, κατὰ τὴν Π.Δ., εἶναι δῶρον Θεοῦ διότι προκαλεῖ εὐεξίαν καὶ χαρὰν (Ψαλμ. 103(104),15 : Σειρ. 9,10 : Ἐκκλ. 9,7), θεωρεῖται σημεῖον τῆς Διαθῆκης μεταξὺ Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων (Γεν. 14,18-20), χρησιμοποιεῖται κατὰ τὰς θυσίας (Ἑξοδ. 29,38 ἔξ. Ἀριθ. 15,5) καὶ τὰς ἑορτὰς (Λευιτ. 23,13). Παρὰ τὴν ἀπαγόρευσιν δὲ τῆς χρήσεώς του εἰς τινας περιπτώσεις (πρβλ. Λευιτ. 10,9-10), εἶναι στενότατα συνδεδεμένος μὲ τὴν ζωὴν, καθ' διτεῖ δὲ εἶναι δό χορηγὸς τῆς ζωῆς καὶ παντὸς ἀγαθοῦ.

Κατὰ τὴν ἀλληγορίαν τῆς «Ἀμπέλου» οἱ μαθηταὶ ζωογονοῦνται μένοντες ἐν αὐτῇ, ἥτοι μετέχοντες ἐν παντὶ τῆς ζωῆς τοῦ Χριστοῦ. Ἄλλ' ἀφοῦ ἡ ἀπόλυτος αὐτῇ μετοχὴ τελειοῦται ἐν τῇ εὐχαριστιακῇ μετοχῇ τοῦ Σώμα-

55. G. Sanchez, Mieglo, Perspectivas Ecclesiologicas en la Primera Carta de Juan, ἐν περ. Escritos del Vedat, 4(1974) σ. 9.

56. L'Evangile selon Saint Jean, (Bible de Pirot, Vol. X) Paris 1935 σ. 433 παρὰ Behler, μν. Ἑργ. σ. 131. Τὸ αὐτὸν ὑποστηρίζει καὶ δό D. P. Delatte, L'Evangile de N. S. Jesus Christ Fils de Dieu, Tome II, Tours 1945 σ. 301 παρὰ Behler, αὐτόθι.

τος και τοῦ Αἵματος τοῦ Κυρίου, ἅρα αὕτη εἶναι ἀπολύτως ἀναγκαία διὰ παντα πιστόν, προκειμένου νά γίνη «φίλος» τοῦ Χριστοῦ, νά τηρήσῃ «τὰ ρήματα» και τάς «ἐντολάς» του ἡτοι νά «μένῃ» ἐν τῇ Ἀμπέλῳ». Τοῦτο ἀκριβῶς ἀποκαλύπτει ὁ Κύριος κατά τὴν ὅμιλιαν του ἐν τῇ συναγωγῇ τῆς Καπερναούμ : «ἀμήν ἀμήν λέγω ὑμῖν, ἐάν μὴ φάγητε τὴν σάρκα τοῦ υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου και πίητε αὐτοῦ τὸ αἷμα, οὐκ ἔχετε ζωὴν ἐν ἑαυτοῖς. Ὁ τρώγων μου τὴν σάρκα και πίνων μου τὸ αἷμα ἔχει ζωὴν αἰώνιον, κάγὼ ἀναστήσω αὐτὸν ἐν τῇ ἐσχάτῃ ἡμέρᾳ. Ἡ γάρ σάρκη μου ἀληθής ἔστι βρδσις και τὸ αἷμα μου ἀληθής ἔστι πόσις. Ὁ τρώγων μου τὴν σάρκα και πίνων μου τὸ αἷμα ἐν ἐμοὶ μένει κάγὼ ἐν αὐτῷ» (Ιωάν. 6,53-56). "Αν δὲ συγκρίνωμεν, δῶρος προτείνει ὁ Ο. Cullmann⁵⁷ τὸ χωρίον 15,3α πρὸς τὸ Ιωάν. 6,71, καταλήγομεν εἰς τὸ συμπέρασμα καθ' ὃ οἱ μαθηταὶ, διά τῆς εὐχαριστιακῆς συμμετοχῆς των, κατέστησαν «καθαροὶ» ἐνῷ τὸ «κλῆμα» τὸ μὴ ποιοῦν καρπὸν (ό Ιούδας), «ἔβληθη ἔξω... και ἔξηράνθη, και εἰς τὸ πῦρ βάλλουσι και καίσται» (15,6).

"Ο Ο. Cullmann, ἐν συνεχείᾳ, εὐρίσκει εὐχαριστιακὸν και ἐσχατολογικὸν περιεχόμενον εἰς τὸ θαῦμα ἐν Κανᾷ, διά τῆς συγκρίσεως τῆς περὶ τούτου διηγήσεως πρὸς τὸ δον κεφ. τοῦ Ιωάννου. Καὶ δῆ, τὸ Ιωάν. 6 ἀναφέρεται εἰς τὸν «ἄρτον», τὸ δὲ ἐν Κανᾷ θαῦμα εἰς τὸν «οἴνον». Ὁ ἄρτος τρέφει, ὁ οἶνος ἀνακουφίζει ἀπὸ τῆς δίψης. Ἐν Ιωάν. 6 γίνεται ἀναφορὰ εἰς τὸ πάθος, ἐν δὲ τῷ θαύματι ἐν Κανᾷ, διά τῶν λόγων «οὕπω ἡώρα μου», ὁ Κύριος ἀναφέρεται εἰς τὴν «ῶραν»⁵⁸ τῆς δόξης του, τ.ε. τοῦ σταυροῦ. "Αρα, τὸ θαῦμα ἐν Κανᾷ προετοιμάζει τοὺς μαθητὰς διά τὸν εὐχαριστιακὸν οἶνον, τ.ε. τὸ Αἷμα τοῦ Κυρίου⁵⁹. Συγκρίνων ἐν συνεχείᾳ τὸ δον πρὸς τὸ 15ον κεφ. τοῦ Ιωάννου, παρατηρεῖ δτι, οἱ λόγοι τοῦ Ἰησοῦ «ἔγώ εἰμι ἡ ἀμπελὸς ἡ ἀληθινὴ» ὑποδηλοῦν τὸν εὐχαριστιακὸν οἶνον⁶⁰, παρ' δτι ἡ εἰκὼν τῆς ἀμπέλου ὑπενθυμίζει παρομοίας εἰκόνας τῆς Π.Δ. Κατὰ τὸ 6,32, «ὁ Πατήρ διδωσι τὸν ἄρτον ἐκ τοῦ οὐρανοῦ τὸν ἀληθινόν», κατὰ δὲ τὸ 15,1 ὁ Πατήρ εἶναι ὁ Γεωργός τῆς Ἀληθινῆς Ἀμπέλου. Τέλος δὲ ἡ ἀναγκαιότης τῆς βρώσεως τῆς σαρκὸς και πόσεως τοῦ αἵματος τοῦ Χριστοῦ (6,60) παραλ-

57. Les Sacrements dans l'Evangile Johannique, ἐν, Foi et Culte de l'Eglise primitive, Neuchâtel 1963 σ. 201 - 202.

58. Περὶ τῆς σημασίας τοῦ δρου «ῶρα» παρ' Ιωάννη Ιοέ, Σ. Ἀγουρίδου, Χρόνος και Αἰώνιότης, Θεσσαλονίκη 1959 σ. 42 ἔξ. Ο. Cullmann, Christ et le Temps, Neuchâtel, 1957 σ. 31.

59. Les Sacrements,... σ. 163.

60. Αὐτόθι σ. 201. Τὸ εὐχαριστιακὸν περιεχόμενον τῆς ἀλληγορίας δέχονται και οι Van den Büssche, Stanley, Sandrik και R. Brown. πρβλ.. R. Brown, The Gospel According to John τ. I. N. York, 1970 σ. 673 - 4.

ληλίζεται πρός τὴν στενήν ἔνωσιν τῶν «Κλημάτων» μετά τῆς «Ἀμπέλου».

Αἱ κατὰ τὰ διντέρω ἐνυπάρχουσαι σχέσεις μεταξὺ τοῦ δου καὶ 15ου κεφ. τοῦ Ἰωάννου, διαφωτίζονται πλήρως διὰ τῶν λόγων τοῦ Ἰησοῦ κατὰ τὸν Μυστικὸν Δεῖπνον, διε «ἀλαβάν ποτήριον εὐχαριστήσας ἔδωκεν αὐτοῖς, καὶ ἔπιον ἐξ αὐτοῦ πάντες. Καὶ εἶπεν αὐτοῖς· τοῦτο ἐστιν τὸ αἷμα μου τῆς διαθῆκης τὸ ἐκχυνόμενον ὑπὲρ πολλῶν» (Μαρκ. 14,23-24). Οὕτως, «τὸ αἷμα σταψυλῆς» (Γεν. 49,11 : Δευτ. 32,14) μεταβάλλεται εἰς «Ἄιμα τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ» τῆς «Ἀμπέλου τῆς ἀληθινῆς», τὸ ὅποιον ἐκχυνόμενον «ὑπὲρ πολλῶν» συνάπτει τὴν Καινὴν Διαθήκην, καὶ οἱ μετέχοντες τοῦ εὐχαριστιακοῦ τούτου ποτηρίου, ἐνώνονται μετὰ τῆς «Ἀμπέλου» καὶ ζωγονοῦνται ὑπὸ αὐτῆς, καθιστάμενοι τέκνα τοῦ Θεοῦ Πατρός. «Ποίος δεσμὸς εἰναι στενότερος τοῦ ἐξ αἵματος δεσμοῦ; Διὰ τοῦ Θεανθρώπου Χριστοῦ, εἰσερχόμεθα εἰς μίαν ἐξ αἵματος συγγένειαν μὲ τὸν Θεόν... Τὸ θείον αἷμα τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ εἰναι ἡ ἀγιάζουσα, ἡ καθαίρουσα, ἡ μεταμορφοῦσα, ἡ χριστοποιοῦσα, ἡ θεοῦσα, ἡ σώζουσα δύναμις. Ἐνεκα τούτου ἡ Καινὴ Διαθήκη εἰναι Διαθήκη ἐν αἵματι τοῦ Θεανθρώπου Χριστοῦ. Εἰναι αὗτη Διαθήκη οὐχὶ ἐν λόγῳ ἢ ἐν διδασκαλίᾳ ἢ ἐν νόμῳ ἢ ἐν ἐντολῇ ἢ ἐν διδήποτε ἄλλῳ, ἄλλῳ» ἐν αἵματι θείῳ και Θεανθρωπίνῳ, τὸ ὅποιον εἰναι ἀκριβῶς ἡ πηγὴ πασῶν τῶν ζωοποιῶν καὶ θαυματουργῶν δυνάμεων, αἱ ὅποιαι ἐνεργοῖν τὴν θεανθρωπίνην οἰκονομίαν τῆς σωτηρίας»⁶¹.

Ἐνδι, κατά τὴν Π.Δ., διὰ τῆς ἐκχύσεως τοῦ αἵματος ζώων ἐπεκυρώθη ἡ συμφωνία μεταξὺ Θεοῦ καὶ Ἰσραὴλ, καὶ ὁ «οἶνος εὐφραίνει καρδίαν ἀνθρώπου» (Ψαλμ. 103(104),15)⁶², ἡ κοινωνία τοῦ εὐχαριστιακοῦ οἶνου εἰναι μετοχὴ εἰς τὴν Καινὴν Διαθήκην, συνεπαγομένη τὴν αἰωνίαν πνευματικὴν χαρὰν ἐν τῇ μεθέξει εἰς τὸ Δεῖπνον τῆς Βασιλείας τοῦ Θεοῦ.

Ἐσχατολογικὴ προέκτασις τῆς ἀλληγορίας τῆς «Ἀμπέλου»

Ἡ Ἐκκλησία, ὡς ἐσχατολογικὸν καθίδρυμα, ζῇ τὸ γεγονός τῆς ἐλεύσεως τῶν ἐσχάτων ἡμερῶν, ἐν ἀναμονῇ τῆς τελειώσεως διὰ τῆς ἐπανόδου τοῦ Κυρίου. Εἰναι χαρακτηριστικὸν τὸ διτὶ ἡ πίστις εἰς τὴν παρουσίαν τοῦ Κυρίου κατὰ τὴν Θ. Εὐχαριστίαν καὶ ἡ ἀναμονὴ τοῦ ἐνδόξου τέλους δὲν διδάσκεται ἀπλῶς, ἀλλ᾽ ἐντόνως βιοῦται ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας, ἀπὸ τῶν Ἀποστολικῶν χρόνων καὶ μέχρι σήμερον.

Ἡ προετοιμασία τῶν μαθητῶν διὰ τὴν ἀποδοχὴν τοῦ μυστηρίου τῆς Θ. Εὐχαριστίας, εἰχε γίνει ὑπὸ τοῦ Ἰησοῦ κυρίως κατὰ τὰ δεῖπνα εἰς τὰ ὅποια μετέχων ἐδιδάσκε, ἐθεράπευε ἀσθενεῖς, συνεχώρει ἀμαρτίας ἥτοι

61. Ἡ. Πόποβιτς, μν. Ἑργ. σ. 172.

62. Πλειονα περὶ τούτων ἴστε ἐν M. Thurian, L'Eucharistie², Neuchâtel 1969 σ. 197 ἔξ.

εξιδεν εἰς τοὺς συνδαιτημόνας τὴν δυνατότητα τῆς προγεύσεως τῆς μακαριότητος τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ. Διότι, κατὰ τὴν Ἰουδαϊκὴν ἀντιληψιν ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ θά εἶναι παρατεταμένον ἐδρτιον δεῖπνον⁶³.

Παραδίδων εἰς τοὺς μαθητάς του τὸ μυστήριον τῆς Θ. Εὐχαριστίας δό Κύριος εἶπεν : «οὐ μὴ πίω ἀπ' ἄρτι ἐκ τοῦ γεννήματος τῆς ἀμπέλου ἔως τῆς ἡμέρας ἑκείνης ὅταν αὐτὸς πίνω μεθ' ὑμῶν καὶ νὸν ἐν τῇ βασιλείᾳ τοῦ Πατρός μου» (Ματθ. 26,29 καὶ παρ.). Ἐκ τούτων καταφαίνεται διτι, «τὸ δεῖπνον τοῦτο (ὁ Μυστικὸς Δεῖπνος), εἶναι πρόγευμα τῆς τελείας κοινωνίας ἣτις θά πραγματοποιηθῇ ἐν τῇ τραπέζῃ τοῦ Μεσσίου»⁶⁴, διότι, ὡς ἔγραφεν, ὁ Ph. Menoud⁶⁵, ἡ Εὐχαριστία ἀνήκει εἰς τὸν χρόνον τῆς Ἑκκλησίας καὶ τοῦ Ἀγ. Πνεύματος. Δὲν ἡτο ἀπαραίτητος καθ' ὅσον χρόνον ὁ Ἰησοῦς ἡτο σωματικῶς παρὼν μεταξὺ τῶν μαθητῶν του, καὶ δι' αὐτὸς δὲν ἰδρυσε τὸ μυστήριον παρὰ κατὰ τὴν ἐσχάτην στιγμὴν καὶ δὴ «τῇ νυκτὶ ἡ παρεδίδετο» (1 Κορ. 11,23). Ἡ Εὐχαριστία δὲν θά εἶναι ἀπαραίτητος εἰς τὴν Βασιλείαν τοῦ Θεοῦ, διότι αὐτὴ θά εἶναι ἔνα «καινόν» δεῖπνον τὸ ὅποιον θά ἔνωνται τὸν Κύριον μὲ τοὺς πιστούς.

Τὸ ὡς ἄνω χωρίον τοῦ Ματθαίου κατέστη ἀντικείμενον πολλῆς συζητήσεως ἐκ μέρους τῶν ἐρμηνευτῶν ἀπὸ τῶν πρώτων χριστιανικῶν αἰώνων μέχρι σήμερον. Ἡ προβληματικὴ τούτου ἀναφέρεται εἰς τὰ ἔξῆς σημεῖα : Ποία εἶναι ἡ «ἡμέρα ἑκείνη», ποία ἡ σημασία τοῦ δρου «καινόν», καὶ πῶς πρέπει νῦν ἔννοησωμεν τὴν πρότασιν «βασιλεία τοῦ Πατρός μου». Δὲν θά εἰσέλθωμεν εἰς τὴν διερεύνησιν τοῦ δλου προβλήματος, διὰ τὴν λύσιν τοῦ ὅποιου πολλαὶ ἀξιολογώταται μελέται εἰδον τὸ φῶς μέχρι σήμερον⁶⁶, ἀλλὰ θὰ μνημονεύσωμεν τῶν δύο κυριωτέρων ἐκ τῶν προτεινομένων λύσεων : α) Ὁ Ἰησοῦς ἀναφέρεται εἰς τὸν χρόνον τῆς Ἑκκλησίας. Ὁ «καινὸς οίνος» εἶναι τὸ αἷμα τοῦ Κυρίου, διὰ τῆς μεταλήψεως τοῦ ὅποιου οἱ μαθηταὶ ἔρχονται εἰς ἀμεσον μετά τοῦ Κυρίου κοινωνίαν. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον, ἡ σημασία τοῦ οἴνου διαφοροποιεῖται τελείως ἐκ τῆς τοιαύτης τὴν ὅποιαν οὕτος εἰλένει εἰς τὰ θρησκευτικὰ Ἰουδαϊκά δεῖπνα. Ἀπὸ τοῦ πάθους καὶ τῆς ἀναστάσεως τοῦ Χριστοῦ, ἐγκαινιάζεται μία νέα ἐποχὴ διὰ τὴν ἀνθρωπότητα, λόγῳ τῆς διὰ τοῦ πάθους τοῦ Ἰησοῦ συνάψεως τῆς καινῆς διαθήκης⁶⁷. β) Ὁ Κύριος ἀναφέρεται εἰς τὸ δεῖπνον τῆς βασιλείας

63. Περὶ τοῦ χαρακτήρος τῶν δεῖπνων ἑκείνων ίδε, L. Dussaut, *L'Eucharisticie Paque de toute la Vie*, Paris 1972 σ. 87 ἔξ.

64. Slater, παρὰ Π. Τρεμπέλα, *Ὑπόμνημα εἰς τὸ κατὰ Ματθαίον Εὐαγγέλιον*, Αθῆναι 1951, σ. 478, πρβλ. Σ. Ἀγουρίδου, *Ιωάνν. 2,1 - 11* (Βιβλικὴ Μελέτη) ἐν Δελ. Βιβλ. Μελ. τ. 4 (1976) I, σ. 91.

65. *La Vie de L'Eglise Naissante*, Neuchâtel 1952 σ. 41.

66. Πρβλ. P. Lebeau, *Le Vin Nouveau du Royaume*, Paris 1966 ἔνθα καὶ πλουσιωτάτη βιβλιογραφία. J. Jeremias, *La Dernière Cène. Les Paroles de Jesus*, Paris 1972.

67. Bonnard, μν. ἔργ. σ. 380.

τοῦ Θεοῦ περὶ τοῦ δόπιου γίνεται λόγος καὶ ἐν Ἀποκ. 3,20 (πρβλ. Ἰωάν. 14,23). "Ἄρα ἡ ἐκπλήρωσις τῆς ὑποσχέσεως τοῦ Ἰησοῦ τοποθετεῖται εἰς τὸ Δεῖπνον τῶν Γάμων τοῦ Ἀρνίου (πρβλ. Ἀποκ. 19,9)"⁶⁸. Νομίζουμεν διτί ὁ συνδυασμός τῶν ἀνωτέρω ἀπόψεων εἶναι δύνατόν νὰ δώσῃ τὴν λύσιν τοῦ προβλήματος: δεδομένου διτί ἡ ἐσχατολογικὴ συνείδησις τῆς Ἐκκλησίας ἐκφράζεται ἐντονώτατα ἐν τῇ θ. εὐχαριστίᾳ, ἡ δόπια εἶναι πρόγευσις τοῦ Δείπνου τὴν βασιλείας τοῦ Θεοῦ, καὶ ἐν τῇ παρακλήσει, διὰ τὴν ταχείαν ἐπάνοδον τοῦ Κυρίου, εἶναι φυσικὸν νὰ ἀναμένεται ἡ τελείωσις καὶ ἡ δικαίωσις τῆς Ἐκκλησίας «τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ» κατά τὸ Δεῖπνον τὸ ἐσχατολογικόν, δπου οἱ πιστοὶ θὰ ἴσουν τὸν Κύριον «πρόσωπον πρὸς πρόσωπον» (1 Κορ. 13,12) μένοντες ἐν Αὐτῷ καὶ τῷ Πατρί, καὶ δὶ Πατήρ καὶ δὲ Γίος μένοντες ἐν αὐτοῖς.

ΟΙ ΧΡΙΣΤΟΛΟΓΙΚΟΙ ΥΜΝΟΙ ΤΗΣ ΚΑΙΝΗΣ ΔΙΑΘΗΚΗΣ

διά πολλούς

Γεωργίου Παπατζανάκη

Τήν τελευταίαν δεκαετίαν έγραφησαν πολλαὶ μελέται Γερμανιστί, Ἀγγλιστί, ώς καὶ εἰς ἄλλας γλώσσας περὶ τῶν χριστολογικῶν ὑμνῶν τῆς Κ. Διαθήκης. Πολλοὶ ἐρευνηταὶ ἡσχολήθησαν μὲ τὴν μυστηριακὴν καὶ λειτουργικὴν τῶν σημασίαν. Τινὲς ἔξι αὐτῶν ἐτόνισαν, διτὶ οἱ χριστολογικοὶ ὑμνοὶ εἶναι ὅμοιογιαὶ πίστεως τῶν πρώτων χριστιανῶν. "Ἄλλοι δὲ" ἐκ τῶν ἐρευνητῶν ἐδέχθησαν εἰς τοὺς χριστολογικοὺς ὑμνους ἐπίδρασιν «γνωστικῶν» ἀντιλήψεων. Μεταξὺ τῶν ἐρευνητῶν δὲν ἔχει πλήρως ἐρευνηθῆ. Πιστεύομεν, διτὶ ή σύντομος αὐτὴ ἐρευνα θὰ εἶναι μία συμβολὴ εἰς τὸ κεφάλαιον τῶν χριστολογικῶν ὑμνῶν τῆς Κ. Διαθήκης.

Τὸ περιεχόμενον τῆς ἐρεύνης δύναται νὰ χωρισθῇ εἰς τὰ ἀκόλουθα τρία μέρη : 1. Εἰς τὴν γλωσσικὴν μορφὴν τῶν χριστολογικῶν ὑμνῶν. 2. Τὴν χριστολογίαν αὐτῶν καὶ 3. Τὴν θέσιν τῶν ὑμνῶν εἰς τὴν λατρευτικὴν παράδοσιν τῆς ἑκκλησίας.

Κατὰ πρῶτον ἀναφέρομεν τοὺς σπουδαιοτέρους χριστολογικοὺς ὑμνους τῆς Κ. Διαθήκης. α) Φιλιπ. 2,6-11(Πρβλ. Ρωμ. 11,33-36, Β' Κορ. 1,3-7. 4,8-10), β) Κολ. 1,15-20 (Πρβλ. Ἰωαν. 1,1. 1,14α), γ) Ἐφ. 2,14-16, δ) Α' Τιμ. 3,16, ε) Α' Πέτρ. 1,20. 3,18-22, καὶ στ) Ἐβρ. 1,3.

1. "Ἡ γλωσσικὴ μορφὴ τῶν χριστολογικῶν ὑμνῶν

"Ἡ γλωσσικὴ ἔξετασις δύο χριστολογικῶν ὅμοιογιῶν τῆς πίστεως, Ρωμ. 1, 2-5 καὶ Α' Κορ. 15,3-5 βοηθεῖ νὰ διακρίνωμεν παραλλήλως τὰ γλωσσικὰ γνωρίσματα δὲν τῶν χριστολογικῶν ὑμνῶν τῆς Κ. Διαθήκης.

Α. Ρωμ. 1,2-5.

Τὸ κείμενον, «διὰ προεπιγγείλατο διὰ τῶν προφητῶν αὐτοῦ ἐν γραφαῖς ἀγίαις περὶ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ, τοῦ γενομένου ἐκ σπέρματος Δανιὴλ κατὰ σάρκα, τοῦ δρισθέντος υἱοῦ θεοῦ ἐν δυνάμει κατὰ πνεύμα ἀγιωσύνης ἐξ ἀναστάσεως νεκρῶν, Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ Κυρίου ἡμῶν...», ἔξεταζόμενον φιλολογικῶς παρουσιάζει τὰ κάτωθι γνωρίσματα. : α) Τὸ κείμενον συντάσσεται μὲ μετοχάς, «τοῦ γενομένου», «τοῦ δρισθέντος». Αἱ μετοχαὶ εἶναι ἐπιθετι-

καὶ καὶ ἀναλυόμεναι ἐκφράζουν δύο ὁμολογίας πίστεως. Ὁ «γενόμενος» εἶναι χριστολογικὴ ὁμολογία, δτὶ ὁ Ἰησοῦς εἶναι ὁ Μεσσίας. Πρβλ. Ψαλμ. 2,7, Ματθ. 1,1 καὶ Β' Τιμ. 2,8. Ὁ «ὅρισθεῖς» εἶναι χριστολογικὴ ὁμολογία, δτὶ ὁ Ἰησοῦς εἶναι ὁ Χριστός. Πρβλ. Πραξ. 2,36. β) Τὸ ῥῆμα προηγεῖται εἰς τὴν σύνταξιν τῶν προτάσεων. γ) Τὰ οὐσιαστικά εἶναι χωρὶς ἄρθρον π.χ. Ἰησοῦς Χριστοῦ. δ) Ἡ σύνταξις ἀκολουθεῖ τὴν γλωσσικὴν μορφὴν τοῦ Parallilismus mebrorum¹. Τὴν σύνταξιν αὐτὴν βλέπομεν καὶ εἰς τὸν χριστολογικὸν ὑμνὸν Α' Τιμ. 3,16. Τὰ γνωρίσματα τῆς συντάξεως αὐτῆς εἶναι τὰ ἔξης: α) Ἡ συνωνυμία ἐκφράσεων, β) Αἱ διμοιότητες, γ) Αἱ ἀντιθέσεις, καὶ δ) Ἡ κλιμακωτὴ σύνταξις.

B. Α' Κορινθ. 15,3-5.

«...παρέδωκα γάρ ὑμῖν ἐν πρώτοις, δ καὶ παρέλαβον, δτὶ Χριστὸς ἀπέθανεν ὑπὲρ τῶν ἀμαρτιῶν ἡμῶν κατὰ τὰς γραφάς, καὶ δτὶ ἐτάφη, καὶ δτὶ ἐγήγερται τῇ ἡμέρᾳ τῇ τρίτῃ κατὰ τὰς γραφάς, καὶ δτὶ ὄφθη Κηφᾶς, εἴτα τοις δώδεκας» Ἐξετάζοντες τὸ κείμενον γλωσσικῶς δυνάμεθα νὰ παρατηρήσωμεν τὰ ἔξης: α) Μικρὰς προτάσεις. Π.χ. «παρέδωκα γάρ ὑμῖν ἐν πρώτοις... δ καὶ παρέλαβον... δτὶ Χριστὸς ἀπέθανεν... β) Παραλληλισμὸν τῶν προτάσεων. π.χ.

1. ἀπέθανεν... κατὰ τὰς γραφάς	3. ἐτάφη
2. ἐγήγερται... κατὰ τὰς γραφάς	4. ὄφθη

γ) Τὰ οὐσιαστικά εἶναι χωρὶς ἄρθρον. Π.χ. στίχ. 3, δτὶ Χριστός...

‘Ο J. Jeremias ὑποθέτει, δτὶ τὸ ἀρχικὸν κείμενον συνετάχθη εἰς τὴν σημιτικὴν γλῶσσαν². Τὸ συμπέρασμα τοῦτο στηρίζεται εἰς τὴν σύνταξιν τοῦ παραλληλισμοῦ τῶν προτάσεων.

‘Ο H. Conzelmann πιστεύει, δτὶ τὸ κείμενον τῆς Α' Κορ. 15,3-5 προέρχεται ἔξι ἑλληνιστικῆς Ιουδαϊκῆς κοινότητος.

Στηρίζει δὲ τοῦτο εἰς τὰς γλωσσικὰς ἐκφράσεις «ὑπὲρ τῶν ἀμαρτιῶν», «κατὰ τὰς γραφάς», «ἐγήγερται», «ὄφθη», αἱ δοποῖαι συναντῶνται καὶ εἰς τὴν Π. Διαθήκην³. Οὗτος παρουσιάζει ώρισμένα ἐπιχειρήματα διὰ τῶν δοποίων ἀνανεῖ τὴν σημιτικὴν προέλευσιν τοῦ κείμενου:

1) Ὁ Χριστὸς ὡς ὑποκείμενον εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς φράσεως εἶναι ἀσυνήθιστον εἰς τὴν ἀραμαϊκὴν. 2) «Κατὰ τὰς γραφάς» δὲν ἔχομεν ἀντίστοιχον ἐκφραστιν εἰς τὴν ἀραμαϊκὴν καὶ αἱ παραδοσιακαὶ μαρτυρίαι δὲν ἐκπροσωποῦνται ἀκόμη ὑπὸ μιᾶς ἐκκλησίας. 3) Ὁ «Χριστός» χωρὶς ἄρθρον εἶναι τὸ ὑποκείμενον κηρυγματικῶν φράσεων⁴.

1. Philip Vielhauer, Geschichte der urchristlichen Literatur (Berlin 1975) 31.

2. J. Jeremias, «Artikelloses Christus», ZNW 57 (1966) 215.

3. H. Conzelmann, Der erste Brief an die Korinther (Göttingen, 1969) 297.

4. H. Conzelmann, μνημ. Ἑργ., 299 - 300. Bλ. ἐπίστης Strack - Billerbeck, τόμ. I, 6.

‘Αξιόλογος είναι ή παρατήρησις του H. Conzelmann διτά ρήματα «έταφη» και «ώφθη» είναι μαρτυρίαι τῆς πίστεως, αἱ δόποιαι ἐπικυρώνουν τὸ γεγονός τοῦ θανάτου καὶ τῆς ἀναστάσεως καὶ ἔχουν σωτηριολογικὴν σημασίαν⁵. Αἱ ἀπόψεις τοῦ ἀνωτέρω ἐρευνητοῦ συμφωνοῦν μὲ τὸν ἐκκλησιαστιὸν πατέρα, Οἰκουμένιον, ὁ δόποιος ἐρμηνεύει τὸ σχετικὸν χωρίον ὡς ἔξῆς : Τὸ «έταφη» θέλει νῦν τονίση, διτι ὁ θάνατος τοῦ Ἰησοῦ ἦτο ἀληθινός, «βεβαίωσις γάρ ἡ ταφὴ τοῦ θανάτου»⁶. Αἱ μαρτυρίαι αὐταὶ εἰς τὴν πρώτην χριστιανικὴν κοινότητα παρέμεινον ἀξιόπιστοι καὶ αὐθεντικαί. Πολλοὶ ἐκ τῶν ἐρευνητῶν συμφωνοῦν, διτι αἱ ἀντιληφθεῖσαι τοῦ ἔξιλεωτικοῦ θανάτου προέρχονται ἐκ τοῦ χριστιανικοῦ Ἰουδαϊσμοῦ τῆς Παλαιστίνης⁷.

Μετὰ τὴν ἔξέτασιν τῶν δύο ἀνωτέρω χριστολογικῶν διμολογιῶν τῆς πίστεως, ἔαν μελετήσωμεν μετὰ προσοχῆς τὰς γλωσσικὰς μορφὰς τῶν χριστολογικῶν ὅμινων, θά ίδωμεν δλα τὰ ἀναφερθέντα γλωσσικά γνωρίσματα. Ἡτοι : α) Μικρὰς προτάσεις, β) παράλληλον σύνταξιν, γ) χρῆσιν μετοχῶν, δ) πρόταξιν τοῦ ρήματος, καὶ ε) τὰ οὐσιαστικὰ χωρίς ἄρθρον. Πρβλ. Φιλιπ. 2,6-11, Κολ. 1, 15-20, Α' Τιμ. 3,16.

Περὶ τῶν ἀντωνυμιῶν τῶν χριστολογικῶν ὅμινων τινὲς τῶν ἐρευνητῶν παρατηροῦν τὰ ἔξῆς : Οἱ ὅμινοι ἐκφράζονται εἰς τρίτον πρόσωπον «αὐτὸς» καὶ είναι διακριτικὸν γνώρισμα, διτι δὲν είναι προσευχαί. Τὸ «αὐτὸς» είναι διμολογία τῆς κοινότητος. Τὸ «ἔγώ» καὶ τὸ «αὐτὸς» ἐκφράζουν συλλογικῶς τὴν κοινότητα⁸.

Τὸ μέτρον τῶν χριστολογικῶν ὅμινων είναι ρυθμικοῦ πεζοῦ λόγου. «Ολ' αὐτὰ τὰ κείμενα είναι γραμμένα σὲ ρυθμικό πεζὸ λόγο ποὺ χωρίζεται σὲ στροφές μὲ τὸν ἴδιο πάνω κάτω ἀριθμὸ λέξεων καὶ συλλαβῶν»⁹. Τὸ αὐτὸ παρατηροῦν καὶ ἄλλοι ἐρευνηταὶ¹⁰. «Εἰς τὸν πρώτην χριστιανισμὸν καὶ αἱ φόι (καὶ ἐν τῇ Κ.Δ.) ἐραψφοῦντο, δηλονότι ρυθμικῶς ἀπηγγέλοντο, δὲν ἐψάλλοντο»¹¹.

‘Ο J. Schattenmann χωρίζει τὸν χριστολογικὸν ὅμινον τῆς πρὸς Κολ. ἐπιστολῆς εἰς δύο στροφὰς καὶ ἔκάστην στροφὴν εἰς 151 συλλαβάς.

Παραθέτομεν τὸ κείμενον, διποις ἔχει χωρίσει τοῦτο ὁ ἐρευνητής.

A. Στροφή. ‘Ο ‘Υμνος τοῦ Λόγου.

εὐχαριστοῦντες τῷ πατρὶ τῷ ἰκανώσαντι ὅμιδας

16

5. H. Conzelmann μνημ. Ἐργ. σελ. 301.

6. Οἰκουμένιον, ‘Υπόμνημα Α’ Κορινθ., PG. 118, 861 D.

7. Ferdinand Hahn, Christologische Hoheitstitel (Göttingen, 1963), 199.

8. Ph. Vielhauer, μνημ. Ἐργ., 48.

9. K. Μητσάκη, Βυζαντινὴ ‘Υμνογραφία (Θεσ/νίκη, 1971) σ. 42.

10. J. Schattenmann, Studien zum neutestamentlichen Prosahymnus, (München, 1965), J. Krolls, Christliche Hymnodik, 9.

11. N.B. Τσαμαδάκη, ‘‘Υμνος'', ΘΗΕ, Τόμ. IA, σελ. 950.

εἰς τὴν μερίδα τοῦ κλήρου τῶν ἀγίων ἐν τῷ φωτὶ·	16
ὅς ἔστιν εἰκὼν τοῦ θεοῦ τοῦ ἀστέρου,	13
πρωτότοκος πάσης κτίσεως,	9
ὅτι ἐν αὐτῷ ἐκτίσθη τὰ πάντα	11
ἐν τοῖς οὐρανοῖς καὶ ἐπὶ τῆς γῆς,	10
τὰ ὄρατα καὶ τὰ ἀόρατα,	10
εἴτε θρόνοι εἴτε κυριότητες	11
εἴτε ἀρχαὶ εἴτε ἔξουσίαι·	10
τὰ πάντα δὶ' αὐτοῦ καὶ εἰς αὐτὸν ἐκτισται·	13
καὶ αὐτὸς ἔστιν πρὸ πάντων	8
καὶ τὰ πάντα ἐν αὐτῷ συνέστηκεν·	11
καὶ αὐτὸς ἔστιν ἡ κεφαλὴ τοῦ σώματος· (τῆς ἐκκλησίας)	13
Σύνολον	151
B. Στροφή. Ὁ ὅμνος τοῦ Χριστοῦ.	
ὅς ἐρρύσατο ἡμᾶς ἐκ τῆς ἔξουσίας τοῦ σκότους	16
καὶ μετέστησεν εἰς τὴν βασιλείαν	11
τοῦ νίοῦ τῆς ἀγάπης αὐτοῦ,	9
ἐν φόβῳ μεντούσης τὴν ἀπολύτρωσιν,	11
τὴν ἀφεσιν τῶν ἀμαρτιῶν·	9
ὅς ἔστιν ἀρχὴ,	5
πρωτότοκος ἐκ τῶν νεκρῶν,	8
ίνα γένηται ἐν πᾶσιν αὐτὸς πρωτεύων,	13
ὅτι ἐν αὐτῷ εὑδόκησεν πᾶν τὸ πλήρωμα κατοικῆσαι	18
καὶ δὶ' αὐτοῦ ἀποκαταλλάξαι τὰ πάντα εἰς αὐτὸν,	16
εἰρήνηνοποιήσας διὰ τοῦ αἵματος τοῦ σταυροῦ αὐτοῦ,	17
δὶ' αὐτοῦ εἴτε τὰ ἐπὶ τῆς γῆς	10
εἴτε τὰ ἐν τοῖς οὐρανοῖς ¹²	8
Σύνολον	151

II. Ἡ χριστολογία τῶν ὅμνων

'Ο R. Bultmann ἀναφέρει, διτι οἱ ὅμνοι θεωροῦνται πηγαὶ ἐκ τῶν ὁποίων ἀνεπτύχθη ἡ χριστολογία¹³.

Πολλοὶ ἐρμηνευταὶ εἰδον εἰς μερικοὺς χριστολογικοὺς ὅμνους μίαν πλήρη ἱστορίαν τοῦ Χριστοῦ. 'Ο Χριστός, ὃς προούπαρχων, ὃς ἀρχὴ τῆς δημιουργίας καὶ ὃς μέσον τῆς σωτηρίας¹⁴.

Αἱ ἑκφράσεις, «ἐν μορφῇ θεοῦ ὑπάρχων» (Φιλιπ. 2,6), «ὅς ἔστιν εἰ-

12. J. Schattenmann, μνημ. ξργ. σελ. 18.

13. R. Bultmann, Theologie des Neuen Testament, 473.

14. Oskar Cullmann, Die Christologie des Neuen Test. (Tübingen, 1966) 243, Ιεάννου Καραβίδοπούλου, «Ο χριστολογικός ὅμνος ἐν Φιλιπ. 2,6-11» Θεολογία 34 (1963), 266 - 279.

κών τοῦ Θεοῦ τοῦ ἀοράτου» (Κολ. 1,15), «προεγνωσμένου μὲν πρὸ καταβολῆς κόσμου» (Α' Πέτρ. 1,20), καὶ «χαρακτήρ τῆς ὑποστάσεως αὐτοῦ» (Ἐβρ. 1,3) δηλῶνουν τὴν αἰώνιον προϋπαρξίν τοῦ Χριστοῦ.

Τοῦτο ἐκφράζεται καὶ ὑπὸ πολλῶν ἐκκλησιαστικῶν Πατέρων, οἱ ὁποῖοι βλέπουν ἐν τῇ ἐννοίᾳ «ἐν μορφῇ Θεοῦ ὑπάρχων» τὴν θείαν οὐσίαν καὶ φύσιν τοῦ προϋπάρχοντος Χριστοῦ¹⁵.

Ο Υἱὸς κατέχει τὴν θεότητα ἐν τῇ αἰώνιφ προϋπάρχει καὶ τὴν ἴσοτητα πρὸς τὸν Πατέρα.

Ἡ μαρτυρία περὶ προϋπάρχεως τοῦ Χριστοῦ εἶχε προτυπωθῆ εἰς τὴν Π. Διαθήκην μὲ τὴν ἐννοίαν τῆς σοφίας. (Σοφ. Σολομ. 7,21. 8,6. 9,9).

Ο Χριστὸς ἐν τῇ δημιουργίᾳ παρουσιάζεται, ως δημιουργική ἀρχὴ τοῦ παντός¹⁶. «τὰ πάντα δι' αὐτοῦ καὶ εἰς αὐτὸν ἔκτισται». (Κολ. 1,16).

Ἡ ιστορία τοῦ Χριστοῦ, ως μέσον σωτηρίας, ἀρχεται ἀπὸ τὸ μυστήριον τῆς θείας ἐνανθρωπήσεως. «Μέγα ἐστὶ τὸ τῆς εὐσεβείας μυστήριον» Θεός ἐφανερώθη ἐν σarkí» (Α' Τιμ. 3,16).

Ἐν τῷ μυστηρίῳ τῆς θείας ἐνανθρωπήσεως ἀποκαλύπτεται ἡ ἀγάπη τῆς Θεότητος καὶ ἡ ταπεινοφροσύνη τοῦ Υἱοῦ «έαυτὸν ἐκένωσε μορφὴν δούλου λαβών». (Φιλιπ. 2,7).

Ἡ χριστολογία τοῦ ἀ. Παύλου θεμελιώνεται μὲ τὴν αἰώνιον προϋπαρξίν τοῦ Χριστοῦ (Β' Κορ. 8,9), οἰκοδομεῖται δμως εἰς τὸ κήρυγμα τοῦ σταυροῦ. (Α' Κορ. 1,18). Ο σταυρὸς ἐκφράζει τὸ θαῦμα τῆς ἀγάπης τοῦ Θεοῦ, τὸ δοκίον εἶναι ἡ σωτηρία τῆς ἀνθρωπότητος.

Ἡ λυτρωτικὴ σημασία τοῦ σταυροῦ ἔχει μετείστηκει εἰς τὰς ὁμολογίας τῆς πίστεως τῶν πρώτων χριστιανῶν. Πρβλ. Φιλιπ. 2,8 Κολ. 1,20 Ἐφ. 2,13 Α' Πέτρ. 1,19. 3,18 Ἐβρ. 1,3.

Τὸ ἐπιστέγασμα τῆς Παυλείου χριστολογίας εἶναι ἡ ἀνάστασις τοῦ Χριστοῦ καὶ ἡ εἰς τοὺς οὐρανοὺς ἀνάληψις Αὐτοῦ.

Τὸ γεγονός τῆς ἀναστάσεως ἔβιωσε ἡ πρώτη χριστιανικὴ κοινότης διὰ τῆς πίστεως. (Ρωμ. 10,9. Α' Θεσ. 4,14).

Ἡ ἀνάστασις τοῦ Χριστοῦ, ως ἐσχατολογικὸν γεγονός, ἀνακαινίζει τὰ πάντα (Ρωμ. 8,21) καὶ ίδια τὸν ἄνθρωπον (Β' Κορ. 5,17-19). Τοῦτο ἐκφράζεται ἐν τῇ δευτέρᾳ στροφῇ τοῦ χριστολογικοῦ ὑμινού, Κολ. 1,18 «πρωτότοκος ἐκ τῶν νεκρῶν».

Ο Χριστὸς ἐνίκησε τὸν θάνατον ἐπὶ τοῦ σταυροῦ καὶ ἐγένετο κυριαρχὸς τῆς ἀνθρωπότητος. Η ἀνακαινιστικὴ δύναμις τῆς ἀναστάσεως ἐπεκτείνεται εἰς δλα τὰ δημιουργήματα τοῦ δρατοῦ καὶ ἀοράτου κόσμου.

Η εὐεργετικὴ ἐπίδρασις τῆς δυνάμεως αὐτῆς συνδέεται μὲ τὴν ἀναγνώρισιν τῆς παγκοσμίου κυριαρχίας Αὐτοῦ. (Φιλιπ. 2,11).

15. M. Βασιλείου, 'Ανατρεπτικὸς τοῦ Δυσσεβοῦς Εὐνομίου, PG, 29, 552 D.

16. M. Σιάτου, «Λόγος», ΘΕΕ, τόμ. Η, σελ. 339.

‘Η ἀναγνώρισις τῆς παγκοσμίου κυριαρχίας τοῦ ἀναστάντος δεικνύει καὶ τὸν ἐκκλησιολογικὸν σκοπὸν τοῦ χριστολογικοῦ ὑμνου, Κολ. 1,15-20.

‘Η ἔννοια τοῦ σώματος τῆς ἐκκλησίας μὲ κεφαλὴν τὸν Χριστόν, εἶναι ὑπεράνω τῶν ἔξουσιῶν καὶ τῶν στοιχείων τοῦ κόσμου τούτου.

‘Ο Χριστὸς εἶναι «ἡ κεφαλὴ τοῦ σώματος, τῆς ἐκκλησίας» (Κολ. 1,18) καὶ ὁ κυρίαρχος τοῦ σύμπαντος. (Φιλιπ. 2,11).

Κατὰ τὴν γνώμην πολλῶν ἐρμηνευτῶν ὁ ἄπ. Παῦλος εἰς τὸν χριστολογικὸν ὑμνον, Κολ. 1,15-20, ἔχει ὑπ’ ὄψει ‘Ιουδαϊκάς περὶ κόσμου παραστάσεις.

‘Ο ‘Ιουδαῖσμὸς ἐδέχετο, διτὶ ὁ Θεὸς δὲν εἶναι τὸ σύμπαν, δπως ἐπίστευον οἱ Στωϊκοί, ἀλλὰ ὁ κυρίαρχος τοῦ σύμπαντος.

Πολλοὶ ἐρμηνευταὶ βλέπουν εἰς τὸν χριστολογικὸν ὑμνον Κολ. 1,15-20 τὴν σωτηριολογικὴν διάστασιν Χριστὸς - κόσμος - ἐκκλησίᾳ¹⁷.

‘Ἐν τῷ λυτρωτικῷ ἔργῳ τοῦ Σωτῆρος Χριστοῦ τὰ πάντα προέρχονται καὶ ἔξαρτῶνται ἐκ τοῦ Δημιουργοῦ. (Α' Κορ. 8,6).

‘Ο Χριστὸς εἶναι τὸ λυτρωτικὸν μέσον καὶ τοῦτο δεικνύεται εἰς τὴν ἔννοιαν τῆς ὑπακοῆς: ‘γενέμενος ὑπήκοος μέχρι θανάτου... καὶ ὁ Θεὸς αὐτὸν ὑπερύψωσε» (Φιλιπ. 2,8-9), «ἐν αὐτῷ εὑδόκησε...» (Κολ. 1,20).

‘Ἐν τῇ ἔννοιᾳ τῆς ὑπακοῆς δὲν διμιλοῦμεν περὶ κοσμολογίας ἢ περὶ κοσμολογικῶν δυνάμεων, ἀλλὰ περὶ τῆς ἔξαρτήσεως τῶν πάντων ἐκ τοῦ Θεοῦ.

‘Η χριστολογία ἐκφράζει τὴν ἐσχατολογίαν καὶ τὴν σωτηριολογίαν.

‘Η ἀνακαίνισις θὰ ἐπιτευχθῇ οὐχὶ διὰ τῶν στοιχείων τοῦ κόσμου τούτου, ἀλλὰ μόνον διὰ τοῦ προσώπου τοῦ Χριστοῦ.

‘Διά τῆς πίστεως εἰς τὸν Χριστόν, διά τῆς μυστικῆς συμμετοχῆς ἡμῶν εἰς τὸν θάνατον καὶ τὴν ἀνάστασιν τοῦ Χριστοῦ συμφιλιούμεθα μετὰ τοῦ Θεοῦ...»¹⁸.

III. ‘Η θέσις τῶν ὕμνων εἰς τὴν λατρευτικὴν παράδοσιν τῆς ἐκκλησίας.

‘Ο G. Schille τονίζει εἰς μίαν μελέτην του, διτὶ οἱ χριστολογικοὶ ὑμνοι τῆς Κ.Δ., συνδέονται μὲ τὴν Π.Δ. διὰ λατρευτικῶν στοιχείων¹⁹.

‘Ο ὑμνος Α' Τιμ. 3,16 σχετίζεται μὲ τὴν Π. Διαθήκην. ‘Η παράστασις τοῦ «ἀγγέλου» εἶναι εἰλημμένη ἐκ τῆς Π.Δ. (Πρβλ. ‘Ησαΐα 6,1-3, ‘Ιεζεκιὴλ 1,1 3,12 Ψαλμ. 102,20. 148,2, ἐπίσης καὶ εἰς τοὺς ἀποκαλυπτικοὺς ΑΙΘ. ‘Ἐνώχ. 39,12).

17. H. J. Gabathuler, Jesus Christus Haupt der Kirche - Haupt der Welt, Zwingli Verlag (Stuttgart, 1965) σ. 147.

18. Σάββα ‘Αγουρίδου, Εἰσαγωγὴ εἰς τὴν Κ.Δ. (Αθῆναι, 1971) σ. 294.

19. Gottfried Schille, Frühchristliche Hymnen (Berlin, 1965) σ. 20.

Λατρευτικά στοιχεία εἰλημμένα ἐκ τῆς Π.Δ. θεωροῦνται ὑπὸ πολλῶν ἐρευνητῶν αἱ ἐκφράσεις, «περὶ ἀμαρτιῶν ἔπαθε» (Α' Πέτρ. 3,18), «ἀφθη» (Α' Τιμ. 3,16) κ.ἄ. Ἡ πρώτη χριστιανική κοινότης χρησιμοποιεῖ εἰς τὴν λατρείαν τοὺς ψαλμοὺς τῆς Π. Διαθήκης.

Τούτο φαίνεται οὐχὶ μόνον εἰς τὸν Ἀπ. Παῦλον, ἀλλὰ καὶ εἰς τὸν εὐαγ. Λουκᾶν. Πρβλ. Α' Κορ. 14,26. Κολ. 3,16. Ἐφ. 5,19. Πραξ. 16,25. Λουκ. 1,46-55. 1,68-79.

‘Ο Ph. Vielhauer παρατηρεῖ, διτὶ ἐχρησιμοποιοῦντο ὑπὸ τῶν πρώτων χριστιανῶν οἱ ψαλμοὶ, ἀλλὰ δὲν εἶχον δημιουργηθῆ συλλογαὶ ὅμνων²⁰

‘Ο G. Bornkamm ἐρευνᾷ τοὺς ὅμνους τῆς Π. Διαθήκης καὶ παρατηρεῖ τὰ ἔχῆς: Τὸ περιεχόμενον τῶν ὅμνων ἀναφέρεται πάντοτε εἰς τὸν Θεόν²¹. Οἱ ὅμνοι χρησιμοποιοῦνται εἰς τὴν λατρείαν καὶ ἔξασκοῦν ἡθικὴν ἐπίδρασιν εἰς τὴν κοινωνικὴν ζωὴν. Τὸ σπουδαιότερον μέρος εἰς δόλα τὰ εἰδότα τῶν ὅμνων τῆς Π. Διαθήκης είναι ἡ διήγησις τῆς σωτηρίας.

‘Η κοινότης Qumran χρησιμοποιεῖ ἐκ τῆς Π.Δ. Ψαλμοὺς διὰ λατρευτικούς λόγους²². Οἱ ὅμνοι τῆς κοινότητος Qumran παρουσιάζουν ἀτομικὸν χαρακτῆρα καὶ ἔχουν τὴν ἀτομικὴν σωτηρίαν.

‘Η σωτηρία είναι παροῦσα καὶ οὐχὶ μελλοντικὴ κατάστασις. Οἱ εὑσεβεῖς είναι οἱ προσευχόμενοι καὶ ἀγωνιζόμενοι ἔναντι τῶν ἐχθρικῶν δυνάμεων τοῦ Βελίαλ. Χαρακτηριστικὸν γνώρισμα τῶν ὅμνων τῆς κοινότητος Qumran είναι, διτὶ χρησιμοποιεῖται τὸ δεύτερον πρόσωπον τῆς προσωπικῆς ἀντωνυμίας, τὸ «σύ»²³. Τούτο ἐθεωρήθη ὑπὸ πολλῶν ἐρευνητῶν μία ἔνδειξις, διτὶ οἱ ὅμνοι είναι προσευχαῖ.

‘Ἐπίστης, πολλοὶ ἄλλοι ἐρευνηταὶ τονίζουν, διτὶ οἱ ὅμνοι τῆς κοινότητος Qumran εἶχον σωτηριολογικὸν χαρακτῆρα²⁴.

Λατρευτικὴν σύνδεσιν τῶν ὅμνων τῶν ἀποκαλυπτικῶν συγγραφέων μὲ τὴν Ἀποκάλυψιν τοῦ Ἰωάννου παρουσιάζει ἔτερος ἐρευνητής²⁵.

Οὕτος τονίζει τὴν χριστολογικὴν σύνδεσιν τῶν ὅμνων καὶ τὴν σωτηριολογικὴν σημασίαν τῆς ἔξουσίας τοῦ Χριστοῦ. (Ἀποκ. 19, 6 - 8).

‘Η λατρεία τῶν πρώτων χριστιανῶν περιλαμβάνει τὸ μυστηριακὸν καὶ τὸ ἡθικὸν ἡ παρανετικὸν μέρος. ‘Η πίστις τῆς πρώτης κοινότητος εἰς τὴν λατρείαν τοῦ Θεοῦ εἶχε δύο στοιχεῖα.

20. Ph. Vielhauer, μνημ. Ἑργ. σελ. 40.

21. G. Bornkamm, Geschichte und Glaube, Aufsätze Band III (München 1968) 122.

22. Jürgen Becker, Das Heil Gottes, (Göttingen 1964) 128.

23. Eduard Lohse, Die Texte aus Qumran, (Darmstadt 1964) IQH, IQHI, 13, IQ III, 20.

24. Günter Morawe, Aufbau und Abgrenzung der Loblieder von Qumran (Berlin, 1960), 24.

25. K. P. Jörns, Das hymnische Evangelium (Gütersloh, 1971) 171.

α) Τὸ ἀνθρώπινον καὶ β) τὸ ἐσχατολογικόν.

Τὸ ἀνθρώπινον παρουσιάζεται ἐν τῷ θυσιαστηρίῳ.

Ἡ χριστιανικὴ κοινότης ἔξη τὴν παρουσίαν τοῦ Θεοῦ καὶ ἐνεδυναμοῦτο διὰ τῆς χάριτος Αὐτοῦ. Τὸ ἐσχατολογικὸν παρουσιάζετο ἐν τῇ ίδιᾳ πίστει τῆς πρώτης κοινότητος, κατὰ τὴν ὅποιαν ὁ ἐσχατολογικὸς χρόνος τῆς σωτηρίας είχε ἀρχίσει²⁶.

Ο στίχ. Πράξ. 2,46 χαρακτηρίζεται εὐχαριστιακὸς ὅμνος καὶ εἶναι τμῆμα θείας λειτουργίας, ἡ ὅποια ἐτελείτο εἰς Ἱεροσόλυμα.

Εὐχαριστιακοὶ ὅμνοι θεωροῦνται καὶ οἱ Φιλιπ. 2,6-11, Κολ. 1,15-20 κατὰ τὴν γνώμην πολλῶν ἐρμηνευτῶν²⁷.

Ο G. Bornkamm θεωρεῖ τὸν ὅμνον, Κολ. 1,15, εὐχαριστιακὸν ἐκ τῆς ἐρμηνείας τῆς ἐννοίας «ἀπολύτρωσις» (στίχ. 14).

Ἡ ἐννοία τῆς ἀφέσεως τῶν ἀμαρτιῶν, ὡδήγησε πολλοὺς ἐρμηνευτάς εἰς τὴν ὑπόθεσιν, διτὶ χριστολογικαὶ ὄμολογίαι τῆς πίστεως ἀναφέρονται εἰς τὸ βάπτισμα.²⁸

Πολλοὶ τῶν ἐρμηνευτῶν, είχον ὑπ' ὅψει τὴν ἐννοίαν τοῦ βαπτίσματος Ρωμ. 6,3 καὶ διὰ τοῦτο θεωροῦν τοὺς ὅμνους Κολ. 1,15 καὶ Ἔβρ. 1,3. διτὶ ἀνεφέροντο εἰς τὸ βάπτισμα.

Αἱ ὑποθέσεις περὶ τοῦ βαπτίσματος ἐπηρεάσθησαν καὶ ἀπὸ τὴν ἐννοίαν τοῦ «δόνύματος». Τὸ «δόνομα» συνδέεται μὲ τὸ βάπτισμα. Πρβλ. Πράξ. 10,48. 2,38 καὶ Ἰακ. 2,7.

Τὸ δόνομα ἔδωσε τὴν ὑπόθεσιν περὶ τοῦ βαπτίσματος, ἀλλ' ὁ Werner Kramer πιστεύει, διτὶ ἀναφέρεται γενικῶς εἰς λατρευτικά θέματα²⁹. Τοῦτο ὀδηγεῖ εἰς τὴν πίστιν, διτὶ ὁ ὅμνος Φιλιπ. 2,6-11 ἐχρησιμοποιείτο εἰς τὴν λατρείαν, ἀλλὰ δὲν εἶναι ἔξηκριβωμένον εἰς ποσὸν μυστήριον.

Τὰ δύο μυστήρια τὸ βάπτισμα καὶ ἡ θεία εὐχαριστία κατείχον κεντρικὴν θέσιν εἰς τὴν λατρείαν τῶν πρώτων χριστιανῶν.

Ταῦτα ἔξεφραζον τὴν ἐνότητα τῶν πιστῶν ἐν τῷ προσώπῳ τοῦ Χριστοῦ. «Ἀπόδειξις τῆς ἐνότητος ταύτης ἡτο ἡ κοινωνικὴ ἀλληλεγγύη καὶ ἡ φιλανθρωπία. Πράξ. 2,38-47, Ρωμ. 15,25-26.

Αἱ ὄμολογίαι τῆς πίστεως τῶν πρώτων χριστιανῶν δὲν συνδέονται μόνον μὲ τὴν λατρευτικὴν αὐτῶν ζωήν, ἀλλὰ ἐπηρεάζουν καὶ τὴν ἡθικήν

26. Reinhard Deichgräber, *Gotteshymnus und Christushymnus in der frühen Christenheit* (Göttingen, 1967), 199.

27. E. Lohmeyer, *Kyrios*, 65.

H. Lietzmann, *Messe und Herrenmahl* (Bonn, 1926) 178.

G. Bornkamm, *Studien zum Antike und Urchristentum*, Band II (München, 1963)

188.

28. E. Käsemann, *Exegetische Versuche und Besinnungen* I, 34.

29. W. Kramer, *Christos Kyrios Gottessohn*, 61.

των συμπεριφοράν. Ή προαγωγή τῆς ἡθικῆς ζωῆς τῶν πρώτων χριστιανῶν ἔχει ώς ὑπόβαθρον τὴν λατρείαν αὐτῶν.

Τὸ παρανετικὸν ἢ ἡθικὸν περιεχόμενον τῶν χριστολογικῶν ὅμινων εἶχε σωτηριολογικὸν σκοπόν. Ἡ σωτηρία ἐκδηλώνεται ἐν τῇ μεταμορφώσει καὶ ἀνακαινίσει τοῦ δόλου ἀνθρώπου. Ἡ μεταμόρφωσις καὶ ἀνακαίνισις αὐτὴ ἐκφράζεται διὰ τῶν ἐννοιῶν τῆς ὑπακοῆς, τῆς εἰρήνης, τῆς πίστεως καὶ τῆς ἐλπίδος εἰς τὸν Θεόν. (Φιλιπ. 2,8, Ἐφεσ. 2,17, Α' Πέτρ. 1,21).

IV Συμπεράσματα.

1. Οἱ χριστολογικοὶ ὅμινοι τῆς Κ. Διαθῆκης εἰναι κατηχητικαὶ ὁμολογίαι τῆς πίστεως τῆς πρώτης χριστιανικῆς κοινότητος.
2. Οἱ χριστολογικοὶ ὅμινοι ἔξυπηρέτουν τὴν ἐνότητα τοῦ ἀρχικοῦ κηρύγματος ³⁰.
3. Οἱ χριστολογικοὶ ὅμινοι ἔχουν ἴδιον τῶν γλωσσικὸν ἴδιωμα, διότι ἔξυπηρέτουν τὰς ἀνάγκας τῆς λατρείας.
4. Οἱ χριστολογικοὶ ὅμινοι εἰχον ἐν τῇ παραδόσει τῆς ἐκκλησίας σωτηριολογικὴν σημασίαν.

30. Klaus Wengst, Christologische Formen und Lieder des Urchristentums (Bonn 1967), 198.

ΧΡΟΝΙΚΑ

XXXI Studiorum Novi Testamenti Societas

Η τριακοστή πρώτη Συνάντηση τῆς διεθνοῦς αὐτῆς ἐταιρείας μελετητῶν τῆς Καινῆς Διαθήκης ἦγενε ἀφέτος στὸ Duke University, Durham, Βόρειος Καρολίνα, U.S.A. ἀπὸ 16 ἕως 20 Αὐγούστου.

Ἐπειδὴ τὸν ἴδιο περίπουν καιφό ἔδω στὴν Ἀθήνα οἱ δύο Θεολογικές μας Σχολές ὠργάνωσαν τὸ Β' Συνέδριο τῶν Ορθοδόξων Θεολογικῶν Σχολῶν στὴν Μονὴ Πεντέλης, κανεὶς Ἑλληνας καινοδιαθηκολόγος δὲν ἔλλαβε μέρος. Γι' αὐτὸν θὰ παρατεθῇ στὴν συνέχεια μόνο τὸ πρόγραμμα τοῦ Συνεδρίου, χωρὶς σχόλια.

Πρόεδρος τοῦ Συνεδρίου ἦταν ἀρέτος ὁ καθηγητὴς στὸ Duke University κ. W. Davies, καὶ ὁ προεδρικός του λόγος είχε τίτλο : «Ο Παῦλος καὶ ὁ λαὸς τοῦ Ἰσραὴλ». Ἐλειτοργητας κατὰ τὴν διάφορα τοῦ Συνεδρίου οἱ ἔξις ὡραῖοι Μελέτης (Seminar groups) : 1) Ἡ χριστολογικὴ χρήση τῆς Π.Δ. στὴν Κ.Δ. 2) Ἰουδαιοχριστιανισμός 3) Πνευματολογία 4) Ἡ λειτουργία τοῦ Νόμου στὴν ἡμετῆ τοῦ Παύλου. 5) Τὸ συνοπτικὸ Πρόβλημα : ἡ ἐπίδραση τοῦ Τετάρτου Εὐαγγελίου. 6) ΣΤὸ ἀναζήτηση τῆς Ἰωαννείου Σχολῆς. 7) Ἡ σημασία τῶν γλωσσιῶν καὶ σημειωτικῶν δεδομένων για τὴν Ἐξήγηση. 8) Τὰ φυετεύγματα : Οἱ Διαθῆκες τῶν XII Πατραρχῶν. 9) Ἡ συνάρεσις (context) τῆς καινοδιαθηκείς ἡμετῆς. Στὶς δύμαδες αὐτές οἱ σύνεδροι καταφέρουνται ἀνάλογο μὲ τὰ ἐνδιαφέροντά τους.

Τὴν πρώτη ἡμέρα, ἔκτος τοῦ προεδρικοῦ λόγου, ἀναγνώσθηκαν ἀνακοινώσεις τῶν καθηγητῶν Neirynck, Goulder καὶ Farmer στὸ θέμα «Συνοπτικὴ Ἀνάλυση : Μαρκ. 16, 1-8». Ἡ κύρια εἰσήγηση ἦγενε τὸ βράδυ ἀπ' τὸν καθηγητὴν C. Martini μὲ θέμα : «Ὑπάρχει ἀλλεξανδρινὸ κείμενο τῷ Ἐναγγελλῶν;»

Τὴν δεύτερην ἡμέραν ἡ κύρια εἰσήγηση ἦγενε ἀπ' τὸν καθηγητὴν Rengsdorf μὲ θέμα : «Λουκᾶς, Ἐναγγελιστὴς γιὰ τὸν ἀλληλιοτικὸ κόσμον». Ὁ καθηγητὴς P. Benoit ἐμόλησε γιὰ τὶς ἀνακαλύψεις κατὰ τὶς πρόσφατες ἀνασκαφὲς στὴν Ἱερουσαλήμ. «Ἔγινε ἓνα Σεμιόποστο μὲ θέμα τὰ Ψευδεύγματα. Τὸ Σεμιόποστο ἀρχισε μὲ εἰσήγηση τοῦ καθηγ. R. Kraft στὸ θέμα «Οἱ χριστιανισμὸς τῶν Ψευδεπιγράφων». Τὸ βράδυ, μετά τὸ γεῦμα, ἐμόλησε ὁ καθηγητὴς R. W. Funk μὲ θέμα : «Ἡ ἀμερικανικὴ Βιβλικὴ Ἐπιστήμη : ἡ μετάβαση ἀπὸ τὴν πρωκταλέρην στὴν κατάκτησην».

Τὴν ἐπόμενην ἡμέραν οἱ κύριες εἰσήγησης ἐδιαβάσθησαν ἀπ' τὸν καθηγ. A. Van Hooye, τῆς Ρώμης, μὲ θέμα «Ἐβρ. 5,1-10 : Κατάσταση καὶ Σημασία», καὶ τὸν καθηγητὴν E. Best «Οἱ Μαθητὲς στὸ Εναγγέλιο τοῦ Μάρκου». Ἡ ἡμέρα αὐτὴ τὸν Συνεδρίου περιλάμβανε πολλὲς extra δραστηριότητες. Μεταξὸν αὐτῶν καὶ τὸν διακανονισμὸ ζητημάτων τῆς Ἐταιρείας (οἰκονομικῶν, διοικητικῶν καὶ ἐκδοτικῶν). Ἡ S.N.T.S. ἐκδίδει τὸ ἔγχρωτο περιοδικό «New Testament Studies» καὶ σειρὰ καινοδιαθηκῶν μονογραφιῶν (Monograph Series).

Τὴν πρωινὴν προσευχὴν καὶ τὶς Meditations είχαν ἀναλάβει μὲ τὴ σειρὰ οἱ καθηγητὲς E. Trocmé, J. Kremer, Raymond Brown.

Μεταξὺ τῶν συναδέλφων, ποὺ ἔγιναν δεκτοὶ στὸ Duke σὰν νέα μέλη τῆς Ἐταιρείας συγκαταλέγεται κι' ὁ δικός μας ἐφηγητὴς κ. Χρ. Βούλγαρης. Τοῦ χρόνου τὸν Αἴγυοντο σὸν συνέλθει τὸ 32ο Συνέδριο τῆς S.N.T.S. στὴν Τερβίγη τῆς Γερμανίας.

VI Colloquium Oecumenicum Paulinum

Βασιλικὴ τοῦ Ἀγίου Παύλου (sexta muros)· 28 Σεπτεμβρίου - 3 Ὀκτωβρίου

Θέμα : A' Κορινθίους κεφ. I - 4

Μὲ καθυστέρηση τοιῶν καὶ περισσότερο ἐτῶν συνῆλθε στὴν ἑκτῃ̄ Συνάντησῃ τοῦ τό Colloquium Oecumenicum Paulinum. Ἡ καθυστέρηση δρεῖλογταν στὴν περιπλέτεια τοῦ ἥγουνμένου τῆς Μονῆς τοῦ Ἀγίου Παύλου (τῶν Βερεδικτίνων), π. Ιονίαννα Batista Franzoni, τοῦ ἀποίον τὸ Βατικανὸν κατέστησε «ἀκτενέργητη» τὴν ἱερωσύνην, γιατὶ τὰ τελευταῖα χρόνια ἐπῆρε δημοσίᾳ θέσεις στὰ πολιτικὰ πρόγραμματα τῆς Ἰταλίας, ίδιες μ' αὐτές τοῦ K.K.I. Ἐφέτος, ὥπο τὴν ἥγεσια τοῦ νέου ἥγουνμένου, στενοῦ συνεργάτη καὶ φίλου τοῦ προηγούμενον, προετοιμάστηκε καὶ ἔγινε ἡ ἑκτῃ̄ συνάντηση τοῦ Colloquium Paulinum. Φυσικά, ἡ ἐπικοινωνία μας μὲ τὸν πρ. ἥγονυμένον ἦταν ἐλεύθερη. Μάλιστα, ἵνα βράδι ἔφαγε στὸ ἐστιατόριο μαζὶ μας, καὶ ἐσυνήθισμε μέχρις ἀργὰ τὰ μεσάνυχτα γιὰ τὰ πολιτικὰ θέματα τῆς Ἰταλίας; καὶ γιὰ τὴν δική του συνεργασία μὲ τὸ K.K.I.

Στὸ Colloquium αὐτὸν μετέχουν ἐξ ἀρχῆς, μὲ μερικὲς τέτες προσθήκες, γνωστοὶ καθηγητὲς τῆς Καινῆς Διαθήκης ἀπὸ τὴν Εὐρώπη, κατὰ πλειοψηφία, φυσικά, προτεταμένες καὶ μαθολικοί. Ὁ γράφων ἔλαβε μέρος στὴ Συνάντηση γιὰ τέταρτη φορᾶ. Ἀπ' τὴν Θεσσαλονίκην, σ' αὐτὴ τὴν Συνάντηση ἔλαβε μέρος ὁ συνάδελφος κ. Γεώργιος Γαλίτης. Πρόεδρος τῆς ἔφετος ἦταν ὁ διαπρεπής καθηγητὴς ἀπὸ τὸ Μαρβούνιο κ. W.G. Küttmel.

Ἡ συνάντηση ἀρχῆς μὲ κοινὴ προσευχὴ, ἀποτελούμενη κερίας ἀπὸ Ψαλμοὺς τοῦ Δανιὴλ καὶ βιβλικοὶ ἀναγνώσματα, ποὺ διαβάζονται ἡ γάλλονται.

Ἡ ἀτμόσφαιρα τῆς ἀπέραντης Βασιλικῆς τοῦ Ἀγίου Παύλου μὲ τὸ τεράστιο μνηματικὸν γηραιωτάτο τοῦ Χριστοῦ καὶ 4 κορεφαίον: «Ἀποστολὸς Του στὴν ἀγίδα, καὶ ἡ συναίσθηση πώς ὑμεὶ κανεῖς τὸ Θεό πλάστη στὸ τάρῳ τοῦ κουρυφαίον Ἀποστόλος Παύλου, γερνοῦν μοναδικὰ βιώματα. Παρονταίσει, ἐπάσης, κάτι ἴδιατερο τὸ γεγονός ὅτι θεολογοὶ διειφέρουν Ὁμολογιῶν, μελετητὲς τῶν ἐπιστολῶν τοῦ Παύλου, καθονται πέντε ἡμέρες, ἐκεῖ πλάι στὸ τάρῳ του, γιὰ τὰ σκεφθεῖν μαζὶ τί ὁ Ἀπόστολος εἶπε τότε καὶ λέει καὶ σήμερα στὶς Ἐκκλησίες.

Τὸ πρόγραμμα ἐργασίας εἶναι ἀπλό: Μετὰ τὸ πρόγραμμα καὶ τὴν πρωινὴν προσευχὴν διαβάζεται μιὰ εἰσήγηση. «Ἐπειτα, οἱ σύνεδροι χωρίζονται σὲ ὄραδες (γαλλο - γερμανο - αγγλόφωνη). Τὸ μεσημέρι τρόπον διλοῦ στὴν τρόπεζα τῆς Μονῆς. Τ' ἀπόγεννα, μετὰ τὴν ἀναφορὰ (report) τῶν ἐπικεφαλῆς τῶν ὄμάδων, δικολούθει γενικὴ συνήτηση, ποὺ κλείνει στὶς 8 τὸ βράδυ μὲ προσευχὴν. Ἀκολουθεῖ τὸ δεῖπνο, συνήθως σ' ἐστιατόριο ἔξω ἀπ' τὴν Μονῆ.

Τὴν πρότην εἰσήγησην στὸ ἔφετενό Colloquium ἐδιάβασε ὁ κ. E. Best, καθηγητὴς στὴ Γλασκούβη. Στὸ πλαίσιο τῆς περιοπῆς 1,10-31 ἀνέλυσε τὸ θέμα: «Τὸ κήρυγμα τοῦ Σταυροῦ ἐνώπιον τῆς συγκεκριμένης πραγματικότητος τῆς κοινότητος τῆς Κορινθίουν. Στὴν ἀρχὴ ἔκανε μερικές παρατηρήσεις, σχετικά μὲ τὶς μερίδες στὴν Κορινθίο καὶ ἐδέχθηκε πώς ἀπρόκειτο μᾶλλον γιὰ δεσμὸ μελῶν τῆς κοινότητος μὲ ὠφισμένους ἥγέτες, — δεσμὸ συνιστάμενο κινητός, σὲ ὑπερεκτίμηση τῆς ἀπὸ μέρους τοὺς παρουσιάστεος τοῦ Εὐαγγελίου εἴτε ὡς πρὸς τὴν μορφὴ εἴτε πρὸς τὸ περιεχόμενό τουν. Μ' αὐτὴν δημοσίευσε στὴν ημερώσαντα παράγοντα καὶ στὴν ἀνθρώπινη σορία. Λέντονται ὑπάρχοντα σημεία πώς οἱ μερίδες ἐδημιουργήθησαν ἀπ' ἀνθρώπους ποὺ ἥλθαν στὴν κοινότητα ἀπ' ἔξω, διποτὲς δὲν ἐπάρχουν σημάδια περὶ ταραξιῶν τῆς κοινότητος ἀπ' ἔξω. Ποιά τηταὶ ἀπ' ἔξω, διποτὲς δὲν σχέση μὲ δλες τὶς μερίδες; Θεωρεῖ τὸν ἑαυτὸν τὸν σὰν ἐπάνω εἶναι ἡ θέση τοῦ Παύλου σὲ σχέση μὲ δλες τὶς μερίδες; Θεωρεῖ τὸν ἑαυτὸν τὸν σὰν ἐπάνω ἀπό δλες αὐτές καὶ ἰκανὸν τὰ τὶς ἀποκρούσει. Ὁ ίδιος θὰ ἀρνήσταν πώς είχε μιὰ ὠφισμένη

«θέσην». Στοὺς Φιλιππαίους ἔκφράζει τὴν χαρὰ του, γιατὶ πινές μὲν διὰ φθόνον καὶ ἔριν, τινὲς δὲ καὶ δὲ¹ εὐδοκίαν κηρύγγτονται καθὼς καὶ διτὶ «εἴτε προφέσει εἴτε ἀληθείᾳ Χριστὸς καταγγέλλεται» (1,15 ἐξ.). Γιατὶ δὲν χαίρεται καὶ στὴν Κόρινθο, ποὺ τὸ Εὐαγγέλιο κηρύγγεται αὲ τόσες ποικιλίες, σὲ τελικὴ μάλιστα ἀνάλυση ἀναγκαστικές δτ̄ τὰ πρόφρατα;

Πώς γίνεται ἡ μετάβαση ἀτ̄ τὶς μερίδες στὸν λόγον περὶ τοῦ Σταυροῦ δὲν μποροῦμε νὰ ποῦμε εὔκολα, ἐκτὸς ἀν κανεὶς ὅλα τὰ ἀπλούστερον ἀπὸ ἀρέλεια. Εἶναι τὰ κεφ. I - 4 μιὰ ἀπολογία τοῦ Παύλου : Αἰσθάνοντας δὲν «Ἀπόστολος τὴν θέσην του ν' ἀπελεῖται ; Μπορεῖ κανεὶς ἀτ̄ τὸν στιχ. 1,17 νὰ συμπεριθνεῖ κάπι τέτοιον : «Υπῆρχαν στὴν Κόρινθο μερικοὶ ποιῆσαν πάνω εἶχαν σταλῆ ἀτ̄ τὸν Θεόν γιὰ νὰ βαπτίζουν : «Υπῆρχαν μερικοὶ ποὺ ἦταν ὁ Θεός τους διετελεῖ τὰ λαλήσουν «ἄτ̄ σφράγιδον» ;

Tὴν «σοφίαν» δὲ καθηγεῖ. Best συνέδεε περισσότερο μὲ τὴν μορφὴ παρὰ μὲ τὸ περιεχόμενο τοῦ κηρύγματος. Εἶναι δινατὸν νὰ συνδέουμε καμιά μερίδα μὲ αὐτὸν τοῦ εἰδούς τὸ «απόφθονο κήρυγμα ; 'Ἄτ̄ διτὶ ξαίρομε μόνο δὲν Απολλῶς ταυτιάζει σ' αὐτὸν τοῦ εἰδούς τὸ κλισάσε.

«Ο Εἰσηγητὴς ἔπροχώρθη μετὰ σὲ μιὰ ἑξήγηση λεπτομερῇ τοῦ κειμένου. 'Η στάση τοῦ Παύλου ἀπέραντη στὴ «σοφία» εἶναι ἵδια μὲν αὐτὴν πρὸς τὸ «Νόμον». Σὲ πολλὰ σημεῖα ὁ ὄμιλητής ἔτοντος πάνω ἀτ̄ τὴν φρασεολογία τοῦ Παύλου δὲν μποροῦμε νὰ βροῦμε μιὰ πρόσβαση γιὰ γὰρ προσδώσουμε στὴ «σοφίαν» κάπιοι περιεχόμενοι (φιλοσοφικό, ιονθατικό πρατεικό, γνωστικό - ἐστατερικό, ἀποκαλυπτικό - μυστηριακό). Καὶ κάπι ὅλο ἔκαπε δὲν διαλητῆς καθ' ὅλη τὴν γραμμή : νὰ θέτει ἐφωτήματα σχετικά μὲ τὸ τόνημα τῶν ισχυρισμῶν τοῦ Παύλου γιὰ μᾶς σήμερα (actualization). Στὶς ἡμέρες του οἱ ἀνθρώποι ἀναζητοῦσαν τὸ Θεόν (οἱ «Ιουνδαῖοι σὲ σημεῖαν», οἱ «Ἐλλῆνες στὴ «σοφίαν») μὲ κάποιο τρόπο. Σήμερα πάσοις τὸν ἀναζητοῦν ; Καὶ τί θάλεγε δὲν Παύλος μὲ τὸ κήρυγμα του περὶ τῆς περιοίδης τοῦ κηρύγματος σ' αὐτὸνς ποὺ δὲν ἀναζητοῦν τὸ Θεόν καθόλου ; Γ' αὐτὸν στὸ τέλος τοῦ στιχ. 23 «... Ιουνδαῖοι μὲν σκάνδαλον, «Ἐλλῆσι δὲν μωρίαν» θὰ ἡμποροῦσε σήμερα γὰρ προστεθῆ ἀκαί στοὺς σύγχρονούς μας δὲν σταυρῷς δὲν σημαίνει τίποταν ! 'Ο Παύλος τονίζει πάνω δὲν Χριστὸς εἶναι αἰδόναμην Θεοῦ δχι ὡς ἐκτελεστῆς θαυμάτων ἥ, ἀκομὴ, ὡς δὲν αναστάς Κύριος, ἀλλὰ ὡς δὲν σταυρωμένος. 'Ως δὲν σταυρωμένος δὲν Χριστὸς ἀποδεικνύεται παντοδύναμος στὸ νὰ ἔλκει τοὺς ἀνθρώπους. 'Ο Χριστὸς σὰν σοφία τοῦ Θεοῦ εἶναι τόσο ἐπαναστατικός σὲ σχέση μὲ τὴν ἔλληρηκή ἀπογῇ περὶ σοφίας δσο δὲν Χριστὸς σὰν δύναμη Θεοῦ εἶναι σὲ σχέση μὲ τὴν ιουνδατής ἀντίληψη γιὰ τὴν «αἰδόναμη». 'Ο Χριστὸς σὰν σοφία καὶ σὰν δύναμη εἶναι ἐκ τοῦ Θεοῦ, δῶρο τοῦ Θεοῦ : πή πρωτοβουλία βρίσκεται πάντοτε στὸ Θεόν, κι' δχι σ' αὐτὸν ποὺ φάγει κι' ἐφεντάειν. Πάλι δύος τίθεται τὸ ἐρώτημα : «Αν δὲν Παύλος χαρακτηρίζει τὸν ἐσταυρωμένον Ἰησοῦν σὰν σοφία καὶ δύναμη Θεοῦ ἐτὶ σχέσεις πρὸς δύο κοινωνικοθεολογικὲς ὄμιδες, «Ἐλλῆτες» καὶ «Ιουνδαῖοις», θὰ ἔχορησμοιούσθε ἀλλαζεις κατηγορίες σήμερα γιὰ ἀλλες κοινωνικοθεολογικές ὄμιδες, σύγχρονες, προκειμένου νὰ περιγράψει τὴν σχέση τοῦ Χριστοῦ πρὸς τὸν Θεόν, καὶ ποιές θάται αὐτές ; 'Οι ἀνθρώποι βρίσκουν τὸν κόσμον ἀτελῆ καὶ ἀναλαμβάνουν νὰ διορθώσουν δ, τι κακὸ παρουσιάζει. 'Ας κυττάσουν τὶς ἔλλειψεις τοὺς ὑπὸ τὸ φῶς τῆς ὑπάρχεως τοῦ Θεοῦ, τότε δὲν ἀκολουθήσουν τὴν γραμμή ποὺ ἀκολουθήσαν Ἰουνδαῖοι καὶ «Ἐλλῆτες. Παρανοοῦν τὸν Θεόν καὶ ἀποτυγχάνουν νὰ φθάσουν σ' Αὐτόν. 'Αλλ' ὑπάρχουν ἀνθρώποι ποὺ δὲν πιστεύουν στὸν Θεόν, ποὺ πιστεύουν πάνω δὲν κόσμος εἶναι ὀλοκληρωτικά ὑπὸ τὸν ἔλεγχό τους καὶ στὴν διάθεσή τους καὶ διτὶ μποροῦν μὲ τὶς δυνάμεις τους νὰ τὸν τελευτοίησουν. Λέτι εἶναι δύσκολο νὰ συλλάβει κανεὶς πάνω ἐτι τὸν θάται λαλήσουν σ' ἑταν κόσμο, διτούς κανεὶς δὲν θὰ θέλει νὰ ζήσει. Μόρον δὲν δρόμος τῆς μωρίας καὶ τῆς ἀσθέτειας τοῦ Θεοῦ μπορεῖ νὰ οἰκοδομήσῃ ἔταν κόσμο γιὰ ὅλους τοὺς ἀνθρώπους».

«Αν καὶ ἡ «Εκκλησία ἀποτελεῖται ἀπὸ «μωρούς» καὶ «ἀσθενεῖς», οἱ κληρονέτες στὴ

πίστη βρίσκουν στὸν Χριστὸν σοφία καὶ δικαιοσύνη καὶ ἀγνασμός καὶ ἀπολύτωση. Ὡς σοφία δὲν είναι τόσο κεντρική έννοια στὸν Παῦλο όσο οἱ ἄλλες τρεῖς έννοιες, οἱ όποιες ταυδιάζουν στὸ θέμα τῆς ἐκλογῆς καὶ αλήθεως τῶν πιστῶν τῆς Κορινθου ἀπ' τὸν Θεόν. Καθὼς στέκονται σ' αὐτὴ τῇ σωτηριολογικῇ θέση ἔραντι τοῦ Θεοῦ, διὰς τὴν περιγράφουν οἱ τρεῖς δόσεις, δὲν ἔχουν δικαιώματα νὰ κανογήσουν γιὰ τίποτε».

Τὸ Leit motif τῆς περικοπῆς ἀπ' ἀρχῆς μέχρι τέλους είναι η ἑρότητα τῆς κοινότητος.

«Ἐδῶκα στὰ παραπάνω μιὰ πολὺ κολαβωμένη εἰκόνα δύσων εἰπε ὁ κ. Best. Παρέλειψα διὰ σα πολὺ ἐνδιαφέροντα εἰπε σχετικά μὲ τὴν ιστορικοφιλολογικὴν ἀνάλυσην τοῦ κειμένου τουν. Ἐθεωρήσα πολὺ χρήσιμο γιὰ τὸν "Ἐλλήνα ἀναγνώστην νὰ μεταφέρω περισσότερο μερικές ἀπ' τὶς θεολογικὲς σκέψεις τουν σχετικά μὲ τὸ κείμενο Α' Κορ. I, 18-25.

*

«Ἀκολούθησε, τὴν ἐπομένην, ἡ εἰσήγηση τοῦ καθηγητοῦ στὸν Ἀρβούνγρο κ. U. Wilckens στὸ χωρὶο 2, 6-16 στὰ πλαίσια τοῦ κειμένου 2, 1 - 3, 4 : «Ἡ σοφία τοῦ ἀνθρώπου καὶ ἡ σοφία τοῦ Θεοῦ».

Ἐπειδὴ ἡ βασικὴ θέση τοῦ Καθηγ. Wilckens γιὰ τὶς μερίδες καὶ τὴν σοφία στὴν Κόρινθο είναι ἀπὸ παλαιότερες μελέτες του γνωστῆ, δὲν θὰ μαχοληθῶ ἔδω μαλακισμά. Λέγεται πῶς ὁ Παῦλος πολεμεῖ Γνωστικούς στὴν Κόρινθο, δχι βέβαια ἔναν Γνωστικοῦ ποὺ τοῦ τέπον, ποὺ παρονταίσει στὸ κλασικὸ ἥρο τοῦ ὁ Jonas, ἀφοῦ, ὅπως ἐσημειώσει στὴν εἰσήγησή του ὁ κ. Wilckens, ὁ Παῦλος ἀπειθένται πρὸς δληρὶ τὴν κοινότητα, τὴν ὃποια ἐπιχειροῦν διάφορες ἐπιρροές νὰ παρασύρουν. Στὸ ὑπόβαθρο αὐτὸς, τοῦ ὑποτιτάθοντος ἔστω Γνωστικισμοῦ, ὁ δρός Σοφία ἐρμηνεύεται σάν ἀξιωματικὸς χριστολογικὸς δρός, καὶ στὴν περικοπὴ 2, 6-16 ὁ Παῦλος ἐφορδεῖται, κατὰ τὸν Wilckens, σύμφωνα μὲ τὸ Ἑλληνιστικὸ μοντέλο τῆς Γνώσεως. (Τέλεοι, ἀρχοντες, πνευματικὸς - φυσικὸς κτλ.). Τὴν ἔκφραση «ἐν ἀποδείξει Πνεύματος καὶ δενάμεων» ἐρμηνεύει στὴν συνάφεια τῆς μὲ τὴν βούθεια τοῦ Φίλωνα σάν νὰ σημαίνει γενικῶς τὸν ἔννοιαν ἀποκαλυπτικὸ λόγο. Οἱ «ἀρχοντες» μπορεῖ νάναι δαμανονεκὲς δυτάρεις, ἢ μπορεῖ νάναι ἡ πολιτικὴ ἔξονταί ἡ καὶ τὰ δύο. Κατὰ τῆς δαμανολογικῆς ἐρμηνείας, ποὺ ἔχει πολλὰ ὑπέρ αὐτῆς (α. «τοῦ αἰδοῦς τούτουν, β. πληθυντικὸς «ἀρχοντες» γ. «τεῶν καταργούμενων») μποροῦν νὰ δεατιτωθοῦν τὰ ἔξης: α) «Οτι οἱ ἀρχοντες.... «έστατιζωσαν» β) διτὶ δὲ ἐγνώριζαν τὸν Κέριο τῆς δόξης, ἐνῷ στὸν Μάρκο, διὰς καὶ στὸ μεταγενέστερο Γνωστικισμό, οἱ δαμονες ἀναγνώριζαν στὸ ποδόσπιτο τοῦ Ἰησοῦ τὸν Μεσσία γ) Οἱ δαμονες στὸν Παῦλο ὄνομαζονται συνήθως πάρχαιν, «έξονταί».

Τὰ περὶ πνευματικῶν καὶ «ψυχικῶν» στὴν περικοπὴ δὲν συνιστοῦν συγκεκριμένη πολεμικὴ κατὰ Γνωστικῶν. Πρόκειται γιὰ θεολογικὲς σκέψεις τοῦ Παύλου, ποὺ ἔχουν τὴν φίζα τους σὲ ιονδαΐκὲς ἀπόφεις περὶ πλρώτων ἀνθρώπων. Κι' οὕτε φάνεται ποὺς ἐπρόκειτο γιὰ συνητούμενο θέμα μέσα στὴν κοινότητα. «Ολη ἡ τάση τοῦ Παύλου είναι ἡ ἑρότητα τῆς Ἐκκλησίας ἐν Πνεύματι. Τὸ δὲ κριτήμιο τοῦ Πνεύματος είναι τὸ Πνεύμα τοῦ Χριστοῦ, ποὺ συνίσταται στὸ Σταυρό. Είναι ἐμφανής ἡ τριαδολογικὴ διάσταση σ' αὐτὴ τὴν περικοπή.

«Ἐνα σημείο χαρακτηριστικό τῆς εἰσηγήσεως τοῦ Wilckens ὡς πρὸς τὴν σχέση Σταυροῦ - Σοφίας ήταν τὸ ἔξης: «Ο Θεός ταυτίζεται μὲ τὴν ἀσθένειαν στὸ Σταυρό, σὰν δόναμη ταυτίζεται μὲ τὴν ἀσθένειαν τοῦ Εστανδρωμένου. Ο Θεός δηλ. είναι δόναμη δχι μὲ τὴν ἔννοια διτὶ ἐπερρέχει ἀπὸ κάθε ἀλλή δόναμη καὶ τὴν ἐπεργικάδει. Φυσικά, ἡ τελευταία αὐτὴ θέση, στὶς θεολογικὲς καὶ κοινωνικὲς τῆς συνέπειες, συνητήθηκε πολὺ στὴν ὅλομέλεια.

*

Τὸ ἄλλο πρῶτον ἀκούσαμε τὸν καθηγ. M. A. Chevalier, ἀπ' τὸ Σεραβοῦντο, στὴν περιεκτὴν Α' Κορ. 3, 5 - 17 : «*Ἡ οἰκοδομὴ τῆς κοινότητος ἐπὶ τοῦ θεμελίου τοῦ Χριστοῦ.*

Κι' ὁ Chevalier πιστεῖεν πῶς ὁ κίνδυνος ποὺ ὁ Παῦλος ἀντιμετωπίζει στὰ κεφ. 1 - 4 εἶναι μιὰ θεμελιακὴ διαστροφὴ τοῦ Εὐαγγελίου. *Ἡ κατάφαση τοῦ ὑποκειμένου σημαίνει στὴν Κόφινθο τὴν κατάφαση τῆς εἰδωλοῦ - ἐλληνιστικῆς εναισθῆσίας, ἵσως δὲ καὶ ὀδηγμάτων γνωστικῶν τάσεων, — δῆλα αὐτὰ ποὺ ὁ Παῦλος περιλαμβάνει στὸν ὅρο ποσφίᾳ».*

Τις εἰκόνες τῆς κοινότητος σὰν φυτείας («γεωργίαν») καὶ σὰν «οἰκοδομῆς» ἔξηγει στὸ ὑπόβαθρο τῶν κειμένων τῆς Νεκρῆς Θάλασσας : ἐπὶ τῆς προοπτικῆς τῆς Ιστορίας τῆς σωτηρίας θέτουν τὴν κοινότητα στὸ ἔγκδυσμο σχέδιο (*dessin seculaire*) τοῦ Θεοῦ. *Ο Παῦλος, κατὰ τὸν τύπο τοῦ Ἱερεμίᾳ, ὡρίζει τὸν χρόνο τῶν σὰν Ἀποστόλου μὲ τὶς εἰκόνες τῆς οἰκοδομῆς, ἃς καὶ τῆς φυτείας. Εἶναι ἀπόλυτα πεπεισμένος πῶς ἡ δραστηριότητά του ἀποτελεῖ ἀποφασιστικὸ λειτούργημα στὴν ἐσχατολογική οἰκοδομὴ τοῦ νέου λαοῦ τοῦ Θεοῦ.*

Τὸ πῆδημα ἀπ' τὴν εἰκόνα τῆς οἰκοδομῆς στὴν εἰκόνα τῆς καταστροφῆς τοῦ Ναοῦ τοῦ Θεοῦ πρέπει νὰ ἔξηγηθεῖ μᾶλλον στὸ ὑπόβαθρο τῆς ἐργμητευτικῆς δονδεῖς τῶν Κουμανιτῶν στὰ ιερὰ κείμενα : Τὸ ὑπόμνημα στὸν Ψαλμ. 37 στιχ. 23 ἐξ. σημειώνει πῶς ὁ Θεὸς εκατέστησε τὸν Διδάσκαλο (τῆς δικαιοσύνης) ὥστε νὰ οἰκοδομήσῃ (ἢ οἰκοδομῇ) γι' Ἀδέτων τὴν κοινότηταν, ἐνῷ στὸ Florilegium γίνεται λόγος γιὰ τὴν κατοικία τῶν ἐσχάτων ἡμερῶν, ποὺ εἴκονεῖεν τὴν κοινότητα καθώς πραγματοποιεῖ τὸ ἐσχατολογικὸ Ιερό. Στὸν Παῦλο τὸ Νέον Ἱερὸ καὶ ὁ Νέος Λαός συμπλέκονται καὶ περιγράφονται πολλές φορές μὲ χρόματα ἀποκαλυπτικὰ τῆς Νέας Ιερουσαλήμ.)

Ο θεμελιώτης τῆς οἰκοδομῆς τοῦ Νέου Λαοῦ τοῦ Θεοῦ εἶναι καὶ ἀρχὴ ὁ εὐαγγελιστὴς τῶν κοινοτήτων. Βέβαια, ὁ χρόνος τοῦ Παύλου δὲν τελειώνει ἀδῶ. Άλτερ εἶναι εἶκονο νὰ καθορισθεῖ ποιὸς ἀκριβῶς ἦταν ὁ δικός του χρόνος γιὰ τοὺς Κορινθίους, καὶ ποιὸς τῶν ἀλλοιῶν (τοῦν Ἀπολλῶ π.χ.). Δὲν μποροῦμε νὰ ποῦμε πῶς ὁ δικός του χρόνος εἶναι ἀπλῶς τοῦ «ἀποστόλου». Βέβαια, ὁ Παῦλος εἶναι «Ἀπόστολος». Ἀγάρεσσα ὅμως στοὺς Ἀποστόλους ἔχει μιὰ ίδιαιτερὴ ἀποστολή, δηλαδὴ μεταξὺ τῶν προφητῶν ὁ Μωϋσῆς, διὸ Ιερεμίας ἢ ὁ ἀπεσταλμένος πρὸς τὰ ἡμεῖς Λούδος τοῦ Γιαγκβέ, μιὰ ἀξιωματικὴ ἀποστολή. «Ολοὺς τοὺς ἄλλους ἐργάτες τοῦ Εὐαγγελίου διὸ Παῦλος τοὺς περιλαμβάνει (στιχ. 10β - 15) στὸν ὅρο «ἐποικοδομοῦντες», μὲ τὴν ἴστορικογεωγραφικὴ ἔννοια τοῦ ἐσχατολογικοῦ ἔργου.

Ποιὸς δῆμος μπορεῖ νὰ ἔργοει, δταν γράφει πει τις τὸν ταῦτα τοῦ Θεοῦ φθείρει; *Ἐπειδὴ δὲ ὁ Παῦλος στοὺς στιχ. 3,18-20 ἐπανέρχεται στὸ θέμα τῆς Σοφίας πρέπει νὰ προκειται περὶ αὐτῆς κι' ἀδῶ. Στὴν πραγματικότητα οἱ στιχ. 16-23 ἀποτελοῦν ἐνότητα.*

Πολὺ ἐνδιαφέρον εἶχε, καὶ γι' αὐτὸν προκάλεσε πολλὴ συζήτηση, ἡ ἐρημηνεία τοῦ στιχ. 11 πονδεῖς δύναται ἄλλον θεμέλιον θεῖναι παρὰ τὸν κείμενον ὃς ἔστιν Ἰησοῦς Χριστὸς σὰν ἔμμεση ἀπόρριψη τῆς εἰκόνας περὶ τοῦ Πέτρου — θεμελίου τῆς Ἐκκλησίας (θεοφρία Vielhauer κτλ.). *Ἐγείρει μποροῦμε, ἐκτὸς τῶν ἀλλων, νὰ ποῦμε ὅτι ὁ Παῦλος ἔμμεσα μιλάει καὶ γιὰ τὴν τρίτη μερίδα στὴν Κόφινθο, τὴν μερίδα τῶν Ἰουδαϊζόντων. Μιὰ τέτοια ἐμμηνεία ἀσφαλῶς, πολὺ συζητήσιμη, ὀδηγεῖ τὸν καθηγητὴν Chevalier νὰ δεχθεῖ μέσα στὴν πανεπιστημιακὴ ἐκκλησιολογία τὴν διάφορη μεταξὺ ἀποστολικοῦ ἀξιώματος καὶ εἰδικῶς ἔκτακτης ἀποστολῆς τοῦ Παύλου — πλάι στὸν Πέτρο — νὰ οἰκοδομήσει τὸν ἐσχατολογικὸ λαὸ τοῦ Θεοῦ, ἢ νὰ θέσει τὸ θεμέλιο γιὰ τὴν οἰκοδομὴ αὐτῆς. Άλτο δρέπει νῦνων ὅπ' θφει μας, δταν μιλάμε γιὰ τὸ «ἀποστολικὸ ἀξιώματα» τοῦ Παύλου. Καὶ κάτι ἄλλο ἀκόμη τη : ὅτι στὰ κεφ. A' Κορ. 1 - 4 ἡ ἐκκλησιολογία λειτουργεῖ σὰν κριτήριο πιστότητος στὸ Εὐαγγέλιο.*

'Η εισήγηση τοῦ ἐπόμενου πρωτιοῦ ἔγινε ἀτ' τῷ γραστὸ διαμαικαθολικῷ καθηγ. Xavier Léon - Dufour μὲ τίτλο : «Η κρίση τοῦ ἀνθρώπου καὶ ἡ κρίση τοῦ Θεοῦ» Α' Κορ. 4,1-5 στὸ πλαίσιο τοῦ κειμένου 3,18-4,5». Ἐξέτασε, πρῶτα, τὴν ἐποκείμενη στήτη περικοπὴ κατάσταση (*situation du Passage*), ἀνέπτυξε τίς κατὰ καιρὸν προταθεῖσες ἀπόγειες, καὶ ἐστάθηκε ἰδιαίτερα στὴν ὑπόθεση τοῦ Wueillner (J.B.L. 89/70), p. 199 - 204) περὶ χαραγμάτων ὅμιλων ἀπὸ τὸ 1,19 ἕως τὸ 3,20. Κατέληξε στὴν πρόταση νὰ διαιρεθεῖ, βάσει τοῦ ὄφους, ἡ περικοπὴ 1,10 - 4,21 σὲ δύο εἰδῆ : α) Σ' ὅτι ἀναγγέλει *πάνεια* (*pauvrelles*) καὶ σ' ὅτι περιέχει *πανέψυξις* (*considerations*). Στὰ *πέτανα* κατέταξε τίς ἔξης περικοπές : 1,10-17, 2,1-5, 3,1-10a, 4,3-6, 14-21. Στὶς *πανέψυξις* τίς ἔξης περικοπές : 1,18-25, 26-31, 2,6-16, 3,10β-20, 4,7-13. Μεταξὺ αὐτῶν τῶν δύο εἰδῶν ὄφους βρίσκεται ἡ περικοπὴ 3,21-4,2. Στὴν τελευταίᾳ αὐτῇ περικοπὴ δέτ' ἔχομε τὸ ὄφος τῶν δύο προηγούμενών περικοπῶν. Ο π. Léon - Dufour προστίθησε στὴ συνέχεια νὰ δικαιολογήσει τίς διακοπές τοῦ ὄφους, (*coupures*) ποὺ συναντάμε στὰ ἔξης σημεῖα τοῦ κειμένου αὐτοῦ : 3,10a· 3,21· 4,2· 4,6 ἥ 4,7.

Τὴν *situation du passage* ἀκολούθησε ἡ ἀναλυτικὴ ἀπάγνωση (*Lecture Analytique*) τῆς ὅλης περικοπῆς, ἡ συνθετικὴ ἀπάγνωση (*Lecture synthétique*) καὶ τὸ συμπέρασμα, πού, σημειωθήσω, μᾶς ἔδωθηκε σὲ σχηματικά σὲ τρεῖς κέντρους, οἱ δύο ἀπὸ τοὺς ὅποιους ἐφάπτονται στὸ κέντρο τοῦ μεσαίου κέντρου. Τὸ κέντρο αὐτὸν είναι τὸ σημεῖο τομῆς (*strophe*) δύο προηγούμενων εὐθεῶν.

Ο π. Léon - Dufour μᾶς ἔδωκε ἑταῖροι πολὺ ἐρδιαφέρον δεῖγμα τῆς λογικῆς, χωρὶς ἔξεζητημένες ἀκρότητες, ἐφαρμογῆς τοῦ στρουκτουνφαλισμοῦ (*strukturalismus*) στὴν ἀνάλυση τοῦ ἴεροῦ κειμένου.

Βέβαια, ἐσυνητίθηκαν πολλὰ σημεῖα τῶν προτάσεων του, ιδίως τὸ θέμα τῆς διακοπῆς στὸ στιχ. 2, μέσα στὴν ὑπὸ ἔξεταση περικοπὴ 4,1-5. Πρέπει ἐπίσης, νὰ σημειώσω τὴν ἐπιμορή καὶ αὐτοῦ τοῦ εἰσηγητῆ στὸ θέμα τῆς *actualisation* τοῦ κειμένου : σὲ τί ἀφοροῦν αὐτά ποὺ γράψει ὁ Παῦλος τὴν δική μας κατάσταση.

*

'Η ἐπόμενη εἰσήγηση ἐδιαιρέσθη ἀτ' τὸν π. John McHugh, καθηγητὴ στὸ Durham τῆς Ἀγγλίας. Τὸ θέμα ἦταν : «Παῦλος καὶ Μέλλον στὴ Ζωὴ τῆς Κοινότητος» Α' Κορ. 4,6-13 στὸ πλαίσιο τῆς περικοπῆς Α' Κορ. 4,6-21)). Ο εἰσηγητὴς ἔκαμε ἐδιαιρέσθωνται παρατηρήσεις στὴν περικοπὴ. «Ο, τι ὅμως, καιρολεκτικά, ἐσήκωσε στὸ πάδι ὅλη τὴν Συνάντηση ἡταν πάες ἔξωφλος μὲ ὅλόληρη τὴν ἐσχατολογίαν τοῦ Παύλου, ἵσχυρος δύμενος ὅτι ἔκτος (*leasts*) τῆς περικοπῆς 15,20-28, ὅλα τὰ ἄλλα ἐσχατολογικά κείμενα στὴν Α' Κορ. ἀναφέρονται στὸν θάνατο τοῦ ἀτόμου. Ἄλλ' αὐτὴ ἡ «ἀπομόθενση» τῆς ἐσχατολογίας τοῦ Παύλου ἀτ' τῷ Βρεττανῷ Καθολικῷ συνάδελφῳ, ὃσο καὶ ἂν φαίνεται ἐκ ποώτης ὅφεως πάες πλεύει τὴν καθημερινή ποιμαντικὴ ἐκπληριστικὴ πολέξη, δὲν μπορεῖ νὰ γίνει δεκτή καὶ γιὰ ἄλλους λόγους, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὴν καθαρῶν ἐηγητικὴν πλοφήν. 'Η εἰσήγηση τοῦ π. McHugh ἔδωκε μιὰ καλὴ εἰκασία γιὰ ἓντα ξεκαθάρισμα στὸ θέμα αὐτό.

*

Τὸ *Colloquium* ἔκλεισε μὲ τὴν διάλεξη τοῦ καθηγ. Jacques Duropt, O.S.B., ποὺ είχε τίτλο : «Σκέψεις τοῦ Ἅγ. Παύλου ἀπενθυμόνες σὲ μιὰ διαιφερόνη 'Ἐκκλησίαν'. Σ' ὅλους τοὺς συνέδρους ἤταν σαφὲς πὼς ὁ τίτλος δὲν ἀφοροῦσε στὶς παραδοσομένες διαιρέσεις τῆς χριστιανοσύνης τόσο, δύο στὶς *σμερδίδειν* ποὺ ὑπάρχουν σήμερα μέσα καὶθε χριστιανική 'Ομολογία. 'Η εἰσήγηση είχε τοῦτα μερικά. Στὸ πρῶτο ὁ ὄμιλητής περιέχομε τὴν κατάσταση τῆς 'Ἐκκλησίας τῆς Κορίνθου, ὅπας ἐγράφτηκε ἡ Α' Κορ. Στὸ

δεύτερο, τὸ θέμα ἦταν «Ο Χριστός, θεμέλιο τῆς ἐπότητος τῆς 'Εκκλησίας». Στὸ τρίτο, ποδταν καὶ τὸ πιὸ ἐνδιαφέρον, ὁ ὅμιλητής ἀσχολήθηκε μὲ τὸ θέμα : «Σημασία προνομιακή τῶν διαιρέσεων μέσα στὴν 'Εκκλησίαν». Στὴν ἀρχὴ ἔξετάσθηκαν οἱ μερίδες τῶν κεφ. 1-4 σὲ σχέση μὲ τὰ «σχίσματα καὶ τὶς «αιρέσεις» τῆς περιοπῆς 11,18-19. Μετά οἱ διαιρέσεις ἔθεωρήθηκαν στὸ ὑπόβαθρο τοῦ 'Εσχατολογικοῦ Πειρασμοῦ τῆς 'Εκκλησίας γιὰ τὰ τονισθεῖ εἴτε ἡ προνοιακὴ «ἀνάγνωση τῆς δοκιμασίας, ποὺ προέρχεται ἀπὸ τὶς διαιρέσεις, εἴτε γιὰ τὰ ἀπαδειχθεῖ ὁ χαρακτήρας τους σάν συμμετοχῆς στὸ σταυρὸ τοῦ Χριστοῦ καὶ στὴν Κοίλη τοῦ Θεοῦ.

Tὸ Colloquium Oecumenicum Paulinum ὄφείλει πολλὰ στὴν ἡγκάρδια φιλοξενία τῶν Βενεδικτίνων Πατέρων τῆς Μονῆς τοῦ 'Αγ. Παύλου στὴ Ρώμη, καὶ ιδιαίτερα στὸν καλοκάγαθο ἥγονόμενό της π. Turbessi. Tὸ VII Colloquium θὰ συνέλθει τὸν Αὐγούστο 1978 στὸν ίδιο τόπο μὲ θέμα τὰ κεφ. 8, I-II, I τῆς Α' Κορ. σὲ σχέση καὶ μὲ τὴν περιοπὴ Ρωμ. κεφ. 14, I-15, 13. Πρόσεδρος γιὰ τὸ VII Colloquium ἔξελέγη δρβόδοξος βιβλικός θεολόγος.

Σ. ΛΙΟΥΡΙΔΗΣ

ΒΙΒΛΙΟΚΡΙΣΙΕΣ

PHILIPP VIELHAUER, *Geschichte der urchristlichen Literatur. Einleitung in das Neue Testament, die Apokryphen und die Apostolischen Väter* (de - Gruyter - Lehrbuch), Berlin/New York 1975, σελ. XIX + 813.

Τὸ διδακτικὰ ἔγχειρίδια τοῦ ἑκδοτικοῦ οἶκου W. de Gruyter τοῦ Βερολίνου συνεχίζουν, ώς γνωστόν, παλαιάν παράδοσιν· ἀποτελούν συγχρόνους ἐκδόστες τῶν παλαιοτέρων ἐπιμελημένων ἐκδόσεων τῆς «Συλλογῆς Töpelmann», ή δοιά διεκρίνετο δρι μόνον διά τὴν ἐπιστημονικήν ἀκρίβειαν, ἀλλά καὶ διά τὴν προσωρμογήν εἰς τὰς ἀνάγκας τῆς διδασκαλίας, ώς καὶ διά τὸ γλαφυρὸν ὑφος εἰς πολλάς περιπτώσεις. Τὴν παράδοσιν συνεχίζουν τὰ νέα διδακτικὰ ἔγχειρίδια, εἰς ὥρισμένας δὲ περιπτώσεις ὑπερβάλλουν τὰ παλαιά πρότυπα. Εἰς τὴν τελευταίαν αὐτήν κατηγορίαν ἀνήκει καὶ τὸ προσφάτως ἐκδόθεν ἔργον τοῦ ἐν Βόννῃ καθηγητοῦ τῆς ἐρμηνείας τῆς Κ. Διαθήκης κ. Φιλίππου Vielhauer. «Η σωφῆναι τῆς γλώσσης, τὸ γλωφυρόν, ἐνίστε τοῦτ' αὐτὸν θελτικὸν ὑφος, ή ἐπιστημονικὴ πληρότης καὶ ή ἀκρίβεια εἰς τὴν πληροφόρησιν τοῦ ἀναγνώστου καθιστοῦν τὸ ἔργον εἰναγάνωστον, παρὰ τὸν ὅγκον του. "Ἄλλωστε τὸ βιβλίον είναι ἀπηλλαγμένον ἀπὸ περιτά καὶ ἐπουσιώδη πράγματα, ὡς τελικῶς νῦν δύναται νῦν χαρακτηρισθῆ ὡς συνοπτικὸν μᾶλλον ή ἐκτεταμένον. Αἱ 813 σελίδες είναι δλίγαι διά τὴν πλήρη ἀνάπτυξιν τόσων προβλημάτων, ἀποτελεῖ δὲ πράγματι συγγραφικὸν ἀθλὸν ή ὑποταγὴ τοῦ πλουσίου ὄντος εἰς τὸν προαναφερθέντα ἀριθμὸν σελίδων, ἀν μάλιστα ληφθούν ὃν' δψιν αἱ πλούσιαι βιβλιογραφικαὶ ἀναφοραι τοῦ συγγραφέως καὶ ή ἐνημέρωσις τοῦ ἀναγνώστου εἰς τὰς συγχρόνους συζητήσεις.

Τὸ ἔργον τιτλοφορεῖται «Ιστορία τῆς πρωτοχριστιανικῆς φιλολογίας». Οὐ οὐδετίλος προσδιορίζει ἔγγυτερον τὸ περιεχόμενόν του ως «Εἰσαγωγὴν εἰς τὴν Καινὴν Διαθήκην, τὰ Ἀπόκρυφα καὶ τοὺς Ἀπόστολικοὺς Πατέρες». Πρόκειται περὶ ἔργου δυναμένου νῦν χρησιμοποιηθῆ διά τὴν κάλυψιν τοῦ μεγαλυτέρου μέρους τῆς Εἰσαγωγῆς εἰς τὴν Κ. Διαθήκην, ώς καὶ τῶν ἀρχῶν τῆς Ιστορίας τῆς χριστιανικῆς γραμματείας. Οὐσιαστικῆς δημος δὲν συμπίπτει οὔτε πρὸς τὴν Εἰσαγωγὴν οὔτε πρὸς τὴν Γραμματολογίαν, διότι, πλὴν τοῦ περιεχομένου, είναι διάφοροι καὶ αἱ ἀρχαι τῆς ἔξτασεως τῆς πρωτοχριστιανικῆς φιλολογικῆς παραγωγῆς. Αὕτη δρευνάται δρι βάσει ἐκκλησιαστικῶν κανονικῶν κριτηρίων οὔτε κατ' αὐτηρῶν χρονολογικήν τάξιν, ἀλλά κυρίως βάσει καθαρῶς φιλολογικῶν κριτηρίων, ώς είναι ή λογοτεχνικὴ μορφή, τὸ φιλολογικὸν είδος τῶν κειμένων. Τοῦτο βεβαίως συνεπάγεται ἔντεξιν τῶν κειμένων εἰς τὸ δλον Ιστορικὸν περιβάλλον, ίδια δὲ εἰς τὸ φιλολογικὸν κλίμα τῆς ἐποχῆς. «Ως ἐπιγραμματικῶς ἐτόνισεν δ. M. Dibelius — διδάσκαλος τοῦ καθ. κ. Vielhauer καὶ συγγραφεὺς τοῦ τελευταίου παρομοίου ἔργου ἐκδόθεντος τὸ 1926 — ἡ παρουσίασις τῆς διαμορφώσεως τῶν χριστιανισμοῦ ἐξ ἐπόψεως φιλολογικῆς παραγωγῆς είναι ή συγγραφὴ τῆς Ιστορίας τῆς πρωτοχριστιανικῆς φιλολογίας» (M. Dibelius, *Geschichte der urchristlichen Literatur* I, 1926, 6). Η παρουσίασις αὐτῇ τῆς ἔξελιξεως καὶ τελικῆς διαμορφώσεως τῶν φιλολογικῶν μορφῶν προϋποθέτει βεβαίως κατάδεξιν τῆς ὀργανικῆς συνδέσεως των, ὥστε νῦν φανῇ τὸ Ιστορικὸν γίγνεσθαι, τὸ ὄποιον ἐκφράζεται ἐκάστοτε δι' αὐτῶν.

Αἱ βασικαὶ αὐται ἀρχαι τῆς ἐρεύνης, τὸ εὑρος αὐτῆς καὶ ἄλλα συναφή προβλή-

μετα έξετάζονται ύπό τού καθ. κ. Vielhauer εἰς τὴν πρώτην παράγραφον τοῦ ἔργου του, ἐνθα δικαιολογεῖται καὶ ἡ διαιρεσίς τοῦ δόλου ἔργου δχι κατ' αὐστηρῶς μορφολογικά κριτήρια, ἀλλά καὶ βάσει τῆς ὑπὸ τῶν ἐπὶ μέρους ἔργων μαρτυρουμένης ἐντάξεως των εἰς μίαν γραμμήν τῆς θεολογικῆς παραδόσεως. Ἐντεῦθεν συνεξετάζονται τὰ ισάννυτα ἔργα, ἀδιακρίτως μορφῆς (1 - 8). Ὡς διαπιστώνεται τις ἀνά πᾶν βῆμα, ὁ καθ. κ. Vielhauer εἶναι ἴστορικός καθ' δλητ τὴν ἐρευναν καὶ ἀποφεύγει τὴν συστηματοποίησιν, διατηνεται σχηματοποίησις εἰς βάρος τῶν ἴστορικῶν πραγματικῶν περιστατικῶν.

Τῆς κυρίας ἔξετάσεως τῆς πρωτοχριστιανικῆς φιλολογίας προτάσσεται ἐκτενῆς παράγραφος περὶ τῶν προφιλολογικῶν μορφῶν διατυπώσεως καὶ μορφοποιήσεως τοῦ χριστιανικοῦ κηρύγματος — ἐν ἑδρειᾳ ἐννοίᾳ,—, ὡς ἔχουν διαπιστωθῇ ἐκ τῆς ἐρεύνης τῶν τελευταίων ἐξήκοντα ἐτῶν διά τῆς χρήσεως τῆς λεγομένης μορφοϊστορικῆς μεθόδου (9 - 57). Τὰ φιλολογικά κριτήρια διαπιστώσεως «τυποποιημένων, ἐπαλαμβανομένων καὶ ἔχουσῶν ισχὺν ἐκφράσεων», διακρινομένων διά τὴν συντομίαν καὶ τὴν περιεκτικότητά των συνοψίζονται καὶ θεμελιοῦνται εὐστόχως. Ἀκολουθοῦν παραδείγματα τοιούτων προφιλολογικῶν τυποποιημένων μορφῶν, διηρημένα κατά τὸ περιεχόμενόν των εἰς τὰς ἔξης κατηγορίας :

1. Συνόψεις τῆς πίστεως (*Pistisformeln*) ἀναφερόμεναι εἰς τὰ κεντρικά χριστολογικά γεγονότα ἢτοι εἰς τὴν ἀνάστασιν (λ.χ. *Ρωμ. 10,9*, *Κολ. 2,12*, *Ι Πετρ. 1,21*), εἰς τὸν θάνατον (*Γαλ. 1,4*, *2,20*, *Ἐφ. 5,2,25*) ἢ εἰς συνδυασμὸν ἀμφοτέρων (ὡς *1 Κορ. 15, 3β - 5*, *2 Κορ. 5,15*, *1 Θεσ. 4,14*, *Ρωμ. 4,25*). Αἱ συνόψεις δὲν εἶναι περὶληψις τοῦ ἱεραποστολικοῦ κηρύγματος, ἀλλὰ ὅμολογία τῶν ἥδη πιστῶν. Νομίζομεν διτὶ ὄρθοτερον θά ἦτο παρόμοια συνόψεις, τοῦλάχιστον ὡς ἡ ἐν *1 Κορ. 15,3β - 5* νῦν ὀνομάζονται ὅμολογίαι πίστεως ἢ «πιστεύω», ἀφοῦ ἔτσι ἀποδίδεται καλλίτερον ἡ ἐν τῇ ζωῇ τῆς Ἔκκλησίας (*Sitz im Leben*) θέσις των.

2. 'Ομολογίαι ἀναφερόμεναι δχι εἰς τὰ χριστολογικά γεγονότα τοῦ παρελθόντος, ἀλλ᾽ εἰς τὴν θέσιν τοῦ Χριστοῦ εἰς τὸ παρόν καὶ τὴν ἐξ αὐτῆς προκύπτουσαν ὑποχρέωσιν τῶν πιστῶν. Ἐνταῦθα ἀνήκει ἡ ἐπίσημος διακήρυξις (*Akklamation*) κατὰ τὴν λειτουργίκην σύναξιν (*Ρωμ. 10,9*, *Φιλ. 2,11*) καὶ αἱ ἀντιαριτεκαὶ διαβεβαιώσεις περὶ τοῦ Ἰησοῦ ὡς υἱοῦ τοῦ Θεοῦ (*1 Ιω. 4,15*, *2,22*-*Πράξ. 8,37*). Αἱ ὅμολογίαι αὗται συνδέονται πρός τὸ βάπτισμα.

3. Κηρυγματικοὶ τύποι, συνοψίζοντες τὸ κήρυγμα πρὸς τοὺς ἔθνικοὺς (*1 Θεσ. 1,9-10*) ἢ τοὺς 'Ιουδαίους κατὰ τινὰς ἐρευνητάς, ὡς δ *C. H. Dodd*, οἱ ὄποιοι εὑρίσκουν κηρυγματικοὺς τύπους εἰς τοὺς λόγους τῶν Πράξεων. 'Ο κ. Vielhauer ἀμφιβάλλει περὶ τῆς δυνατότητος νῦν εὑρεθῆ τὸ πρὸ τοῦ Λουκᾶ ὄλικόν, ἀκολουθῶν ἐν προκειμένῳ τὸν *U. Wilckens*.

4. Λειτουργικά κείμενα εἰς τὰ ὄποια ἐντάσσονται διαφόρου μορφῆς προφιλολογικοὶ τύποι ὡς ἡ χριστολογικὴ διακήρυξις *Ρωμ. 1,3 ἐξ.*, διακηρύξεις εἰσαγόμεναι διὰ τοῦ «εἰς» (*1 Κορ. 8,6*, *Ἐφ. 4,4 - 6*, *1 Τιμ. 2,5 ἐξ.*), διώφοροι ἀλλαὶ σύντομοι διακηρύξεις, ὡς τὸ 'Αλληλούια, 'Αμήν, 'Ἄββα, 'Ωαννά, Μαραναθά, δοξολογίαι, τόσον συνήθεις εἰς τὰς παυλείους ἐπιστολάς, προσευχαῖ, ὡς ἡ Κυριακὴ προσευχὴ, αἱ εὐχαριστικαὶ εὐχαὶ τῆς Διδαχῆς καὶ ἡ ἐν *1 Κλημ. 59 - 61*, οἱ ἰδρυτικοὶ λόγοι τοῦ μυστηρίου τῆς θ. εὐχαριστίας καὶ ἡ εἰσαγωγὴ εἰς τὴν λειτουργίαν (*1 Κορ. 16,20β*. *22 ἐξ.* *Διδ. 10,6*), κείμενα ἐκ τῆς βαπτισματικῆς ἀκόλουθίας (*Ισως τὸ Κολ. 1,12 ἐξ.* καὶ τὸ *Ἐφ. 5,14*) καὶ παραποτέσεις συνδεόμεναι πρὸς τὸ βάπτισμα ἢ τὴν χειροτονίαν (*1 Τιμ. 6,11 - 16*).

5. 'Υμνοι (*Φιλ. 2,6 - 11*, *1 Τιμ. 3,16*, *1 Πετρ. 3,18 - 22*, *Κολ. 1,12 - 20*, *Ἐβρ. 1,3 κλπ.*). Πρόκειται περὶ τοῦ πλουσιωτέρου ὄλικοῦ τῆς δλῆς συναφείας, τὸ ὄποιον παρουσίασε δῶμας καὶ τὰ περισσότερα προβλήματα. 'Αναπάντητον παραμένει εἰσέτι τὸ ἐρότημα τῆς σχέσεως τῶν χριστιανικῶν πρὸς τοὺς ιουδαίους καὶ θύρασθεν δημονούς, ὡς καὶ

οι διέποντες τήν διαμόρφωσίν των φιλολογικοί κανόνες. Τό δυσχερέστατον πρόβλημα τού μέτρου παραμένει μένει ίκανονοιητικής ἀπαντήσεως, ή προσφυγή δὲ εἰς γενικότητας δὲν δύναται νά θεωρηθῇ ως τελειωτική λύσις.

6. Παραίνεστις ἐν τῇ ἐννοίᾳ τῆς προφιλολογικῆς παραινετικῆς μορφῆς εἶναι ἡ παράθεσις ἡθικῶν προτροπῶν κατά παράταξιν, μνεύ ἀναφορᾶς εἰς συγκεκριμένον ἔκπικτον πρόβλημα τῶν παραληπτῶν. Τοιαυται παραινέστεις εὑρηται πολλαχοῦ τῆς Κ. Διαθῆκης εἰς σύντομον (Ρωμ. 12,12) ἡ ἐκτεταμένη μορφὴν ("Ἐντολαὶ τοῦ Ἐρμᾶ, Ἱακ. 2,1 - 13) ἡ ἐν μορφῇ καταλόγου ἀρετῶν ἡ κακιῶν (Γαλ. 5,19 - 23. Κολ. 3,5 - 8. 12 - 14 κλπ.) ἡ ὡς σύνοψις καθηκόντων ὄμάδων πιστῶν, συνήθως ἐνὸς οἴκου, πρὸς ἀλλήλους και πρὸς τὸ περιβάλλον (Haustafeln¹ βλ. Κολ. 3,18 - 4,1. Ἐφ. 5,22 - 6,9. 1 Πετρ. 2,18 - 3,12 κλπ.). Εἰς τὴν αὐτὴν παράδοσιν ἀνήκουν και κείμενα ὅμιλοιντα περὶ τῶν δύο δόδων (Βαργ. 18 - 20. Διδαχὴ 1 - 6). "Ἡ παραίνεστις δὲν εἶναι χριστιανική δημιουργία, ἀλλ' ἔχει παραληφθῆ ἐκ τῆς ιουδαϊκῆς λαϊκῆς σοφιλολογικῆς γραμματείας και ἐκ τῆς παρομοίας Ἑλληνιστικῆς λαϊκῆς φιλοσοφικῆς ήθικολογίας. Βεβαίως αἱ ἡθικαὶ ἐντολαὶ ὑφίσταντο ἐκχριστιανισμόν, ἐντασσόμεναι εἰς τὴν νέαν περὶ ἀνθρώπου ἀντιληψιν.

"Ἐπεμείναμεν εἰς τὴν ἀναλυτικὴν ἐκθεσιν τοῦ τμήματος αὐτοῦ τοῦ ἔργου τοῦ καθ. κ. Vielhauer, διότι συνοψίζει τὰ σήμερον ισχύοντα, ἀλλα και ἀφίγει νά διαφανοῦν τὰ εἰσέτι ἀλλα προβλήματα, ώστε νά ἔχῃ ὁ ἀναγνώστης δρθήν εἰκόνα περὶ τῶν ἐπιτευχμάτων και τῶν δρίων τῆς ἐρεύνης. Αἱ διαπιστώσεις δὲ περὶ τῆς ὑπάρξεως τόσον πλουσίου προφιλολογικοῦ ὑλικοῦ εἰς τὰ κείμενα τῆς Κ. Διαθῆκης δίδει εἰς τὸν δρθόδοξον ἐρμηνευτήν ἀφορμήν τόσον διά μίαν νέαν ἐκτίμηστον τοῦ ρόλου τῆς Παραδόσεως δυον και διά τὰς θεολογικάς συγκείας τῶν ιστορικῶν διαπιστώσεων εἰς τὸ πρόβλημα τῆς θεοπνευστίας.

Τὸ κύριον μέρος τοῦ ἔργου τοῦ καθ. κ. Vielhauer χωρίζεται εἰς 10 κεφάλαια.

Εἰς τὸ πρῶτον ἐξετάζεται τὸ Corpus Paulinum (58 - 251). Μετά ἀπό εἰσαγωγὴν περὶ ἐπιστολῶν κατά τὴν ἀρχαιότητα γενικῶς και τῶν μερῶν αὐτῶν — δ. κ. Vielhauer δέχεται δτι αἱ παύλειοι ἐπιστολαὶ εἶναι ἀληθεῖς ἐπιστολαὶ ὑποκαθιστῶσαι τὴν προσωπικὴν ἐπικοινωνίαν (63) —, γίνεται σύντομος ἀναφορᾶς εἰς τὴν χρονολόγησιν τῶν κυρίων σταθμῶν τῆς ζωῆς τοῦ Ἀποστόλου. Ἐνταῦθον θύ ἡθιλαμεν νά σημειώσωμεν δτι ἡ πράμιος χρονολόγησις τῆς Ἀπ. Συνόδου κατά τὸ ἔτος 44 και δη πρὸ τοῦ διαγμοῦ τοῦ Ἀγρίππα δὲν φαίνεται ὀρθή, δημιουργεῖ δὲ πλείστα προβλήματα ἐκτίνων τὰ ὄποια ἀπλώνει. Κατ' ἀρχὴν ἡ συνήθης χρονολόγησις κατά τὸ 48/49 δὲν ἀποκλείει, ἀλλά προύποθέτει τὴν τοποθέτησιν τῆς πρώτης περιοδείας τοῦ Παύλου πρὸ τῆς Συνόδου. "Οσον διά τὴν δευτέραν περιοδείαν, κάλλιστα δύναται νά ἔγινε εἰς τὸ διν περίπου ἑτος ἀπό τῆς Συνόδου μέχρι τῆς ἀφίξεως εἰς Κόρινθον κατά τὸ 49/50. Κυρίος δημος ἡ πρὸ τῶν περιοδειῶν χρονολόγησις τῆς Ἀπ. Συνόδου στερεὶ ταύτην τῆς μόνης ιστορικῆς τε και πρακτικῆς πιθανῆς αἵτιας, τοῦ προβλήματος δηλ. τῆς συνυπάρξεως ἔθνικῶν και Ἰουδαίων εἰς τὰς μικτὰς κοινότητας τοῦ μικρασιατικοῦ χώρου. Τὸ vaticinium ex eventu Μαρκ. 10,39 παρ., τέλος, και ἀν ἀκόμη δεχθῶμεν δτι προύποθέτει μαρτυρικὸν θάνατον ἀμφοτέρων τῶν οιδην Ζεβδαίου — πράγμα δχι τόσον αὐτονόητον — δέν δηλεῖ κατ' ἀνάγκην περὶ «συγχρόνου θανάτου τῶν ἀδελφῶν», ως δέχεται δ. κ. Vielhauer (77). Διά ταῦτα πάντα νομίζομεν δτι ἡ χρονολόγησις τῆς Ἀπ. Συνόδου κατά τὸ 48/49 ἔξακολουθεῖ νά εἶναι ὀρθοτέρα.

Δὲν εἶναι, βεβαίως, δυνατὸν νά ἀναφερθῶμεν ἐνταῦθε εἰς τὰς ἐπὶ μέρους ἀπόψεις τοῦ κ. Vielhauer διά τὰς ἀπαρτιζόντας τὸ Corpus Paulinum ἐπιστολάς. Σημειούμεν δτι θεωροῦμεν ὑπερβολικάς τὰς ἀντιρρήσεις του διά τὴν γνησιότητα τῆς 2. Θεσ. (95 - 102). "Αλλοτες ἡ δυσχέρεια νά καθορισθοῦν αἱ προκαλέστου τὴν συγγραφήν της συνθῆκαι και δ τόπος και χρόνος καταδεικνύουν πόσον ἐπισφαλεῖς εἶναι και οι λόγοι ἀπορρίψεως τῆς γνησιότητος. Θά ἡθιλαμεν δημος νά σημειώσωμεν ἐνταῦθα ἐν σχέσει πρὸς τὴν γνη-

σιότητα ή μή την βασικώς δρθήν παρατήρησιν τού κ. Vielhauer : «Ο χαρακτηρισμὸς τῆς ἐπιστολῆς ὡς «πλαστογραφία» θὰ ἡτο μὴ ἴστορικὸς καὶ ἐσφαλμένος ἐν δψει τῶν ἀρχαίων φιλολογικῶν συνηθειῶν» (102). Ή δρθή ἀντη ἀποψίς παραθεωρεῖται συνήθως ὑπὸ τῶν συντηρητικῶν, οἱ ὅποιοι ἀναμειγνύουσι «θῆμακά» κριτήριοι εἰς τὴν φιλολογικὴν ἔξετασιν ἀρχαίων ἔργων, λησμονοῦντες τὴν διάφορον ἀντιληψιν καὶ ἀφετησίαν περὶ γνεδεπιγράφων κατὰ τὴν ἀρχαιότητα. Ἐν ἐσχάτῃ ἀναλύσει τὸ δλον θέμα συναρτᾶται πρὸς μίαν ἀποψίν περὶ θεωρευστίας καὶ ἀποστολικότητος τῶν ἱερῶν κειμένων ἡ ὅποια εἶναι τοῦλάχιστον συζητήσιμος. Διὰ τῶν λεχθέντων δὲν ἔκειται δτι δεχόμεθα ἀναντιρρήτως δλα τά συμπεράσματα τῆς φιλελευθέρας κριτικῆς, ἀλλὰ ἀπλῶς περιορίζομεν τὴν σημασίαν των εἰς τὸ ἴστορικὸν - φιλολογικὸν πεδίον, ἐντός τοῦ δποίου καὶ ἔχουν τὴν θέσιν των. Ὄπωσδήποτε δμας δὲν εἶναι ἡ ἴστορια ἐν τῇ συνήθει — περισσότερον ἡ ὁλιγήτερον φυσιοκρατική — ἔννοια τὸ κριτήριον τῆς ἀληθείας...

Ο κ. Vielhauer δέχεται ὡς γνησίας ἐπιτολὰς τοῦ Παύλου τὰς 1. Θεσ., Γαλ., 1 καὶ 2. Κορ., Φιλιπ., Φιλημ., καὶ Ρευμ., τάσσεται κατὰ τῆς γνησιότητος τῶν Κολ. καὶ Ἐφ. μετὸ πολλὴν συζήτησιν τῶν ὑπὲρ καὶ κατά, θεωρεῖ μετὰ τῆς πλειονότητος τῶν συγχρόνων ὡς δευτεροπαλέιους τὰς Ποιμαντικάς, ἐνθ δυματερίλαμβάνει εἰς τὴν ἔξετασιν τοῦ Corpus Paulinum τὴν Ἐβρ. διὰ μόνον τὸν λόγον δτι ἐθεωρήθη ὡς παύλειον ἔργον, παρὰ τὴν Ἑλλειπίν ἐσωτερικῆς μαρτυρίας.

Θὰ ἡτο ἐσφαλμένον νὰ ἀποκομίσῃ τις τὴν ἐντύπωσιν δτι ἡ ἔξετασις τῶν ἐπιστολῶν περιορίζεται εἰς τὴν ἔξετασιν τῆς γνησιότητος. Ο κ. Vielhauer ἀναλύει μετ' ἐπιτυχίας ποικίλα προβλήματα ἀναφέρομενα εἰς τὴν φιλολογικὴν μορφήν, τὸ περιεχόμενον καὶ τὰς ἴστορικὰς συνθήκας γενέσεως τῶν ἐποτολῶν.

Τὸ δεύτερον κεφάλαιον τοῦ ἔργου ἀναφέρεται εἰς τὰ συνοπτικὰ Εὐαγγέλια καὶ τὰς Πράξεις (252 - 409). Κατ' ἄρχην ἔξετάζεται ἡ διαμόρφωσις τῆς δρολογίας: ἀπὸ τῆς συγγραφῆς τοῦ ποώτου Εὐαγγελίου μέχρι τοῦ χαρακτηρισμοῦ τοῦ είδους ὡς «Εὐαγγελίων παρέρχονται περίπου 80 ἔτη, χωρὶς νὰ εἶναι δυνατὸν νὰ ἀκολουθήσωμεν κατὰ πόδας τὴν ἔξελιξιν, ἔνεκα ἀνεπαρκῶν μαρτυριῶν. Ὄπωσδήποτε εἶναι χαρακτηριστικὸν δτι πλήν τοῦ Μαρκ. οὐδεὶς τῶν ἀλλων εὐαγγελιστῶν ἔχρησιμοποίησε τὸν δρον πρὸς δῆλων τοῦ ἔργου του, ἐνθ μετὰ τίνας δεκαετίας σημαίνει τὸ φιλολογικὸν είδος, ἀνεξαρτήτως μάλιστα τῆς κανονικότητός του! Τὸ τελευταίον τούτο σημείον δεικνύει πόσον ἀνιστόρητοι καὶ δογματικαὶ εἶναι σύγχρονοι ἀπόδειποι (ὧς λ.χ. ἡ τοῦ E. Guttgemanns, Offene Fragen zur Formgeschichte des Evangeliums, 1970, 179) νὰ περιορισθῇ ἡ χρήσις τοῦ δρον Εὐαγγέλιον μόνον διὰ τὸ κατὰ Μάρκον, (259· πρβλ. 407 - 9).

Ἐν συνεχείᾳ παρατίθενται τὰ κύρια σημεῖα τῆς ἀρχαίας ἑκκλ. παραδόσεως διὰ τοὺς συνοπτικοὺς καὶ ἔξιστορονται τὰ κατὰ τὸ συνοπτικὸν πρόβλημα καὶ ἔξετάζονται αἱ παλαιότεραι λόσεις (258 - 268). Ἰδιαίτερως ἀναλύεται ἡ κριτοδσα σήμερον περὶ δύο πηγῶν θεωρία, διὰ τὴν δποίαν εἰστόχως λέγεται δτι «δὲν ὑπάρχει ἀξία λόγου ἀποψίς πρὸς ὑποκατάστασίν της, παρ' δτι δὲν ἔλλειπουν ἀντίθετοι θεωρίαι» (269). Ο κ. Vielhauer ὑποστηρίζει δτι δὲν εἶναι δυνατή ἡ ἔξεύρεσις προβαθμίδων τῆς πηγῆς τῶν Λογίων (Q) ἡ τοῦ Μάρκου. Πιθανῶς βάσει θρησκειοϊστορικῶν ἡ ἀλλων κριτηρίων νὰ διαπιστωθοῦν στρώματα εἰς τὴν Q, ἀλλ.' ἡ συνοπτικὴ σύγκρισις δὲν ἀρκεῖ διὰ τὴν διαπιστωσιν «τῶν φιλολογικῶν στρωμάτων» (275).

Η ἀναφορά εἰς τὴν ἴστοριάν τῆς διαμορφώσεως τῶν φιλολογικῶν μορφῶν καὶ εἰς τὴν κατὰ τὴν συγγραφὴν παρέμβασιν τῶν ἱερῶν συγγραφέων (Formgeschichte καὶ Redaktionsgeschichte) δὲν εἶναι ἀπλῆ ἔξιστορησις, ἀλλὰ κριτικὴ ἔξετασις τῶν σχετικῶν προβλημάτων. Εἰς τὴν συνέχειαν ἀναφέρονται αἱ διάφοροι μορφαι ὑπὸ τὰς δποίας ἐσόθη τὸ διλικὸν τῆς συνοπτικῆς παραδόσεως (λόγια τοῦ Κυρίου, μεικταὶ μορφαι καὶ διηγήσεις). Ἀκολούθως ἔξετάζεται διὰ μακρῶν ἡ Q ὡς πρὸς τὴν ἔκτασιν, τὸ περιεχόμενον,

τὸν ἱστορικὸν καὶ θεολογικὸν τόπον καταγωγῆς καὶ ἄλλα συναφῆ προβλήματα. «Ἡ πηγὴ τῶν Λογίων, δοσὸν δυνάμεθα νῦν γνωρίζεμεν προῆλθεν ἐκ μικροτέρων συλλογῶν... Τὰ ἐπὶ μέρους στάδια αὐτῆς τῆς ἀποτελέσεως τῆς ἐν σχέσει πρὸς τὴν ἔκτασιν, χρόνον καὶ τόπον δὲν εἶναι δυνατὸν πλέον νῦν ἐλεγχθοῦν. Βέβαιον εἶναι μόνον ὅτι ἡ πηγὴ τῶν Λογίων ἀνάγεται εἰς τὴν πρώιμον παλαιοτινῆν ἐκκλησίαν, ἥτο ἐν μέρει γεγραμμένη ἦδη εἰς τὴν ἀρματικὴν καὶ οἱ Ματθ. καὶ Λουκ. τὴν είχαν εἰς Ἑλληνικὴν μετάφρασιν διὰ τὰ λοιπὰ εἶναι ὑπόθεσις» (328). Δὲν θ' ἀναφερθεῖμεν εἰς τὴν ἀκολουθούσαν δέξτασιν τῶν τριῶν συνοπτικῶν, διότι θὰ ἀπῆται χώρον περισσότερον τοῦ συνήθους διὰ μίαν παρουσίεσσιν. Επισημαίνομεν τὴν ἀνδιαιφέρουσαν συζήτησιν περὶ τῆς διαμορφώσεως τοῦ φιλολογικοῦ εἰδοῦς τοῦ Εὐαγγελίου (348 - 355) καὶ τὴν διαρκῆ ἀναφοράν τοῦ κ. Vielhauer εἰς τὸ θεολογικὸν περιεχόμενον τῶν ἔξταζομένων ἔργων, ὅστε ὁ ἀναγνώστης νῦν μὴ αἰσθάνεται κόποσιν κατὰ τὴν ἀνάγνωσιν, ὡς συμβαίνει εἰς πολλάς Εἰσαγωγὰς ἐπιμενούσας εἰς φιλολογικά μόνον προβλήματα καὶ δὴ λεπτομερειακά. Ἡ συγνέέτασις δὲ ἀλλοῦ Λουκ. καὶ Πραξ. συντελεῖ εἰς τὴν ὄρθην ἐκτίμησιν τοῦ ἔνιαίου ἔργου, χωρὶς νῦν παραθεωρῆται ἡ συγγένεια τοῦ «πρώτου λόγου» πρὸς τὰ ἔτερα δύο συνοπτικά Εὐαγγέλια.

Τὸ τρίτον κεφάλαιον τοῦ ἔργου ἀναφέρεται εἰς τὸν «εὐέλον τοῦ Ἱεράννου» καὶ δέξτασί τοῦ Δ' Εὐαγγέλιου καὶ τὰς τρεῖς κεθολικάς ἐπιστολάς τοῦ Ἱεράννου (410 - 484). Πρόκειται περὶ ἔργων προερχομένων ἐκ μιᾶς χρ. δόμαδος, διαφόρου διμας μορφῆς ἥτοι ἐνὸς Εὐαγγελίου, μιᾶς διατριβῆς (Traktat) καὶ δύο ἐπιστολῶν, γραφέντων πιθανῶς ὑπὸ τριῶν συγγραφέων καὶ ὑποστάντων τελικὴν ἀναθεώρησιν (βλ. 481 ξ.). Τὰ ἔργα ἔτρά φησαν εἰς Συρίαν κατὰ τὰ τέλη τοῦ Α' καὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ Β' αἰώνος (482). «Υπάρχουν, βεβαίως, κλήθος ἐρωτήματα διὰ τὸν ἀναγνώστην εἰς τὸ τμῆμα αὐτὸν τοῦ ἔργου τόσον φιλολογικά δοσὸν καὶ ιστορικά. Θεωροῦμεν διμας περιττήν τὴν μνείαν των, διότι ἡ δημοσίευσις τῶν πρακτικῶν τοῦ Ἐρμηνευτικοῦ Συνεδρίου τῆς Πάτμου δίδει πλήρη εἰκόνα τῶν συγχρόνων τάσεων καὶ κατὰ συνέπειαν δυνατότητα ἐκτιμήσεως καὶ ἐντάξεως τῶν ἀπόψεων τοῦ καθ. κ. Vielhauer εἰς τὴν σημερινήν συζήτησιν τῶν ισαννείων ἔργων.

Τὸ περὶ Ἀποκάλυψεων τέταρτον κεφάλαιον ἀνήκει εἰς τὰ πλέον ἐνδιαιφέροντα τμῆματα τοῦ ἔργου (485 - 528). «Ἡ ἀνάλυσις τῶν φιλολογικῶν χαρακτηριστικῶν τῶν Ἀποκαλύψεων (ψευδονυμία, δράστεις, εἰκόνες, ἀποκρυπτογράφησις τῶν σημείων, συστηματοποίησις, διήγησης τῆς ιστορίας ὑπὸ μορφῆς μέλλοντος, περιγραφὴ τοῦ ἐπέκεινα, δράματα τοῦ θρόνου τοῦ Θεοῦ, παρανέστεις καὶ προσευχαὶ) καὶ τῶν βασικῶν ἀντιλήψεων αὐτῶν (διαρχία τῶν δύο αἰώνων, παγκοσμιότης καὶ ἀτομικότης, ἀπασιοδοξία καὶ ἀλτίς προσηγυπτωλισμένη εἰς τὸ ἐπέκεινα, determinismus καὶ ἀναμονὴ τοῦ τέλους) ἀποτελοῦν ἀσπαράιτην ἀφετηρίαν διὰ τὴν διακίστωσιν τοῦ κοινοῦ καὶ τοῦ νέου τῶν χριστιανικῶν ἔργων ἐν σχέσει πρὸς τὰ ἀντίστοιχα ιουδαϊκά. Εἰς τὴν συνέχειαν δέξταζονται ἡ Ἀποκάλυψη τοῦ Ἱεράννου, ἡ Ἀποκάλυψη τοῦ Πέτρου, ὁ Ποιμὴν τοῦ Ἐρμᾶ καὶ ἡ Ἀνάληψη τοῦ Ἡσαίου.

Εἰς τὸ πέμπτον κεφάλαιον δέξταζονται ὑπὸ τὸν τίτλον *«κλημέντιον»* μεταγενέστεραι ἐπιστολὴν τοῦ Κλήμεντος, αἱ ἐπιστολαὶ τοῦ Ἱγνατίου καὶ ἡ ἐπιστολὴ τοῦ Πολυκάρπου (529 - 566).

Τὸ ἔκτον κεφάλαιον δέξταζει τὰς κεθολικάς ἐπιστολάς (πλὴν τῶν ισαννείων) καὶ τὴν ἐπιστολὴν τοῦ Βαρνύβᾳ, ὑπὸ τὸν τίτλον *«οἰλαστοῖς (Englerie) ἐπιστολαῖ»* (567 - 612). Τὸ *«οἰλαστοῖς»* ἀναφέρεται δχι τόσον εἰς τὴν γνησιότητα — τὴν διοίαν βεβαίως δὲν δέχεται ὁ κ. Vielhauer —, δοσὸν εἰς τὴν μορφὴν τῶν ἔργων. Πρόκειται περὶ ἀμφιβολίας διὰ τὸν ἐπιστολικὸν χαρακτήρα τῶν ἔργων. «Ἡ ἐπιστολὴ Ἰακώβου εἶναι μορφοιστορικῶς παραπινετικὸν κείμενον, ἡ 1. Πέτρου κήρυγμα συνδεόμενον πρὸς τὸ βάπτισμα, ἡ ἐπιστολὴ Ἰοΐδα ἀντιπινετικὸν φυλλάδιον, ἡ 2. Πέτρου ψευδεπίγραφον περιπλόκου μορφῆς,

ή δ' ἐπιστολὴ Βαρνάβᾳ μελέτῃ περὶ τῆς τελείας γνώσεως, μοναδικὴ εἰς τὴν πρωτοχριστιανικὴν γραμματείαν. Πέραν τῶν καθαρῶν ἱστορικῶν προβλημάτων ὑπάρχουν πολλὰ καθαρῶν φιλολογικά ἔρωτήματα διά τὸν ἀναγνώστην, τὰ ὅποια ἀνακύπτουν ἐκ τῆς ἀναγνώσεως τοῦ τμήματος αὐτοῦ τοῦ βιβλίου. Αἱ φιλολογικαὶ μορφαὶ τῶν Καθολικῶν ἐπιστολῶν λ.χ., καθ' ἐαυτὰς δυσδιάκριτοι, δὲν γίνονται εὔκρινέστεραι διά τῆς ἀποδοχῆς γενικοτήτην συνδεομένων πρὸς τὴν ὑποθετικὴν ἱστορικὴν κατάστασιν τὴν προκαλέσαν τὴν καταγραφὴν εἰς τὴν συγκεκριμένην αὐτῆν μορφήν. 'Η 1. Πέτρου πιθανῆς νῦν παρουσιᾶς ἴδιορρυθμίας, ἢν θεωρηθῇ ως ἐπιστολή· ἐξ Ἰου πολλὰ προβλήματα διφους ἀνακύπτουν δμος και ἢν δεχθῶμεν δτι πρόκειται περὶ βαπτισματικοῦ κηρύγματος. Διερευτάται τις διὰ ποσον λόγον κατέστρεψεν δ συγγραφεὺς τὴν δμαλότητα τοῦ διφους ἐνδικηρύγματος διά νῦν προσδώσθη εἰς τὸ κείμενον μίαν οίονει ἐπιστολικὴν μορφὴν. 'Οπωδήποτε δὲν ἐπιλύνονται διά τῆς ἀποδοχῆς συγχρόνων λόσεων περισσότεραι ἀπορίαι ἀπό δυσα παραμένουν διά τῆς προστηλώσεως εἰς τὰς παραδοσιακὰς ἀπόψεις.

Τὸ ἔβδομον κεφάλαιον ἀφεροῦνται εἰς τὴν ἔξτασιν τῶν Ἀποκρύφων Εὐαγγελίων (613 - 692), τὸ δ' δγδον εἰς τὰς Ἀποκρύφους Πράξεις (693 - 718). Συνεπῆς πρὸς τὰς ἀρχὰς τοῦ διλού ἥργου δ. κ. Vielhauer ἔξετάζει δχι τὰ ἀπόκρυφα τὰ αὐτοαποκαλούμενα «εὐαγγέλια», ἀλλὰ τὰ ἀνήκοντα εἰς τὸ φιλολογικὸν τοῦτο εἶδος. Μετά σύντομον ἀναφοράν εἰς τὰ «ἄγραφα», ἔξετάζονται διαδοχικῶς τὸ κατὰ Θεομάν, ἀπόσπασμα ἀγνώστων Εὐαγγελίων (πάπυρος Egerton 2, πάπυρος 'Οξερύγχου 840), τὸ Εὐαγγέλιον τοῦ Πέτρου, τὸ τῶν Ναζαρηνῶν, τὸ τῶν Ἐβρισανίων, τὸ καθ' Ἐμβραίους, τὸ τῶν Αίγυπτιων καὶ τὰ ἀναφερόμενα εἰς τὴν παιδικὴν ἡλικίαν (Πρωτευαγγέλιον Ἰακώβου καὶ Θωμᾶ). Εἰς τὴν ἰδίαν συνάφειαν ἀνήκουν κείμενα ἀναφερόμενα εἰς συνομιλίας τοῦ Ἀνυστάντος μετά τῶν μαθητῶν, ή Ἐπιστολὴ τῶν Ἀποστόλων, ή ἀπόκρυφος ἐπιστολὴ Ἰακώβου, τὸ βιβλίον τοῦ ἀθλητοῦ Θωμᾶ καὶ ἀλλὰ παρεμφερῇ γνωστικά κείμενα ἐκ τοῦ Nag - Hammadi ή ἐξ ἄλλων συλλογῶν παπύρων. 'Η τελευταία αὗτη κατηγορία κειμένων δὲν ἀνήκει φιλολογικῶς εἰς τὸ εἶδος τοῦ Εὐαγγελίου, βεβαίως, οὐτέ δμος καὶ εἰς τὴν ἀποκάλυψιν (οὗτος δ. H. Köster), ἀλλ' ἀποτελεῖ γνωστικῆς προελεύσεως ἀνάμειξιν θύραθεν φιλολογικῶν εἰδῶν βασιζομένην κυρίως εἰς τὴν ἔρωταπόκρισιν.

'Εκ τῶν ἀποκρύφων Πράξεων ἀναλύονται αἱ Πράξεις Πέτρου, Παύλου, Ἀνδρέου, Ἰωάννου καὶ Θωμᾶ. Φιλολογικῶν συγγενεύουν δχι πρὸς τὰς κανονικὰς Πράξεις, ἀλλὰ πρὸς τὰς μιθιστορηματικὰς «πράξεις» ή «περιόδους» τῶν θείων ἀνδρῶν, αἱ οἵοις εἰχον εὑρεῖαν διάδοσιν κατά τὴν ἐποχὴν ἀπήντη μεταξὺ τῶν λαϊκῶν ιδίᾳ στραμμάτων.

Τὸ ἔνατον κεφάλαιον ἔξετάζει πρωτοχριστιανικά ἔργα ἀναφερόμενα εἰς διατάξεις καθοριζόουσας τὸν βίον τῆς κοινότητος καὶ εἰς τὴν λατρείαν αὐτῆς (719 - 756). Τὰ ἔξεταζομένα ἔργα ἀναφέρονται εἰς τὴν τάξιν καὶ τὴν λατρείαν ή διδουν ἔμφασιν εἰς μίαν τῶν δύο πτυχῶν τῆς ζωῆς τῆς κοινότητος. 'Η Διδαχὴ λ.χ. ἀποτελεῖ ἐγχειρίδιον ἐκκλ. διατάξεων, ἐκ τοῦ διποίου δὲν ἀποστιάδουν παρανέσεις, λειτουργικαὶ διατάξεις — ἀκόμη καὶ ἀποκαλυπτικά στοιχεῖα. Εἰς τὴν αὐτὴν συνάφειαν ἔξετάζονται ἐπίσης η 2. Κλῆμεντος, τὸ λεγόμενον Εὐαγγέλιον τῆς Ἀληθείας καὶ αἱ Όδαι Σολομοντος. Τὰ δύο τελευταία ἔξακολουθοῦν νῦν ἀποτελοῦν τὸ ἐπίκεντρον μακρῶν συζητήσεων, κυρίως ὡς πρὸς τὴν ἔνταξιν των εἰς τὸ εὐρύτερον περιβάλλον τῆς ἐποχῆς ἐξ ἐπόψεως θρησκευτικῆς. Αἱ δμοιοτήτες τῶν δύο κειμένων ἐξ ἄλλου δημιουργούν ἐν εἰσέτι πρόβλημα σχετιζόμενον πρὸς τὴν πορείαν τῶν χριστιανικῶν γνωστικῶν δμάδων τοῦ β' αἰθνος. 'Ως καὶ εἰς ἄλλα σημεῖα, ἀναφερόμενος εἰς τὸ τελευταίον πρόβλημα ὁ καθ. κ. Vielhauer ἔχει τὴν εἰλικρίνειαν καὶ τὴν αδεντρίαν τοῦ πράγματος εἰδίκον νῦν εἰπε «δὲν είναι δυνατόν νῦν ἐπιτευχθῆ ἡ ἔνταξις αὐτῆς τῆς γνώσεως [τῶν Ὡδῶν Σολομοντος] εἰς ἐν τῶν γνωστῶν μεγάλων συστημάτων τοῦ 2ου αἰθνος» (756). 'Η ἀναγνώρισις τῶν δρίων τῆς ἱστορικῆς γνώσεως είναι ἐν μόνον παράδειγμα τοῦ ἐπιστημονικοῦ ήθους τοῦ βιβλίου. 'Ακόμη καὶ

δταν διαφωνή τις πρός τὰ συμπεράσματα τοῦ συγγραφέως, ἐκτιμῷ τὴν διάχυτον ἀντίκειμενικότητα εἰς τὴν παρουσίασιν τῶν κυρίων ἀπόψεων καὶ τὴν νηφαλιότητα τῆς κρίσεώς του, πολλῷ μᾶλλον δταν συγκρίνη τὸ ἔργον πρός ἄλλα σύγχρονα γέμοντα δογματικῶν ἀφορισμῶν — καὶ δὲν εἶναι μόνον συντηρητικοὶ οἱ δογματίζοντες εἰς ἴστορικά θέματα...

Τὸ δέκατον κεφάλαιον ἔχεται δύο ἔργα, ἀποτελοῦντα τὴν μετάβασιν ἀπὸ τὸν χώρον τῆς ἴστοριας τῆς πρωτοχριστιανικῆς φιλολογίας εἰς τὸν χώρον τῆς πατρολογίας : τὰ ἀποσπάσματα τοῦ ἔργου τοῦ Παπιοῦ καὶ τὰ ἐκ τοῦ ἔργου τοῦ Ὕμησίπου διασωθέντα (757 - 774). Τὸ δόλον ἔργον δὲ κατακλείεται δι' ἀναφορᾶς εἰς τὸ πρόβλημα τῆς ἀποτελέσεως τοῦ Κανόνος (774 - 786). 'Ο κ. Vielhauer τάσσεται ὑπὲρ τῆς ἀπόψεως ὅτι μεγαλυτέρας πιθανότητας φαίνεται νά ἔχῃ ὑπὲρ αὐτῆς ἡ ὑπόθεσις ὅτι εἰς τὴν διαμόρφωσιν τοῦ κανόνος συνετέλεσεν ὁ Μαρκίων διά τῆς δημιουργίας τοῦ ἴδιου του.

Οἱ πίνακες χωρίων, ἐλλ. λέξεων καὶ ὀνομάτων καὶ πραγμάτων καθιστοῦν τὸ ἔργον πλέον εὐχρηστον. Δὲν ἀνήκει βεβαίως ἡ εἰδόνη εἰς τὸν συγγραφέα, ἀλλὰ θὰ θέλλαμεν νά σημειώσωμεν δτι ὑπάρχουν ἀρκετά ἀβλεπτήματα εἰς Ἑλληνικάς ίδιες λέξεις. Πρόκειται περὶ γενικωτέρου φαινομένου, ἀλλωστε, παρατηρουμένου ἀκόμη καὶ εἰς ἐκδόσεις κειμένων. 'Η τεχνοκρατία τῆς ἑποχῆς ἐμείωσε, φαίνεται, τὸν ἀριθμὸν τῶν κλασσικῶν φιλολόγων εἰς τὴν 'Εσπερίαν...

'Η σύντομος παρουσίασις τοῦ ἔργου τοῦ καθηγ. κ. Vielhauer ἔδωσεν, ἐλπίζομεν, μικράν γειδούν τοῦ πλούτου τοῦ ἔργου εἰς περιεχόμενον, εἰς κριτικὴν ἀνάλυσιν, εἰς ἐνημέρωσιν, εἰς ἀντικειμενικότητα κατὰ τὴν ἐκθεσιν τῶν ἀπόψεων, εἰς σαφήνειαν καὶ μεθοδικότητα. Παρά τὰς ἀντιρρήσεις του, εἰς τὸ αἱ β σημείον — τὰς δποίας ἀλλωστε καθιστὰ δυνατὰς αὐτὸς οὗτος δ συγγραφεὺς διά τῆς παρουσίασεως τῶν διαφόρων ἀπόψεων — δ ἀναγνώστης αἰσθάνεται κατὰ τὴν μελέτην τὴν χαράν τοῦ ἐπιστήμονος, δ ὅποιος ἀνακαλύπτει δτι «ἔστιν ἀνθρωπος, οὗ μάχθος αὐτοῦ ἐν σοφίᾳ καὶ ἐν γνώσει καὶ ἐν ἀνδρείᾳ», δ ὅποιος ἐφρόντισε νά μεταδώσῃ τὸν κόπον του εἰς τοὺς ἄλλους ('Εκκλ., 2,21)!

Β. ΣΤΟΓΙΑΝΝΟΣ

ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΠΑΠΑΚΥΡΙΑΚΟΠΟΥΛΟΥ, Γυμνασιάρχη, *Tὸ κατὰ Ματθαῖον Εὐαγγέλιον (Θαύματα καὶ παραβολὲς ἀπὸ τοὺς ἄλλους Εὐαγγελιστὲς)*: 'Εμετρητή μετάφραση στὴ δημοτική, (Αθήνα, 1976) σελ. 102.

'Η δουλειά αὐτῆ τοῦ κ. Παπακυριακοπούλου ἦταν μιά ώραια ἐκπληξη. 'Εκαμε μιά μετάφραση - ἀπόδοση, πού, ἐνώ δὲν ξεφέγγει ἀπ' τὸ κείμενο, δίνει στὸν ἀναγνώστη τὴν ἐντύπωση δτι τοῦ δίνει «κάτι ἄλλο». Τὸ περίεργο εἶναι πώς αὐτὸ τὸ «ἄλλο» δὲν εἶναι παρά τὸ ἀρχικὸ κείμενο, δοσμένο μὲ τέτοια μεταφραστικὴ ἐμμετρητή μαεστρία, πού δημιουργεῖ μιά ἀμεσητική πηγαία σχέση μὲ τὸν Εὐαγγελιστή. 'Ο πλούτος τοῦ λεξιλογίου, ή εύκαμψία τῆς γλώσσας κι' ἡ μουσική ἰκανότητα τοῦ κ. Γυμνασιάρχη, συνταιρισμένα δημορφα, δίνουν ἐνα λαμπρὸ ἀποτέλεσμα.

Δὲν ξέρουμε τὸ θεωρητικὸ ἵπταμεθο τῆς ἀπόψεως τοῦ κ. Γυμνασιάρχη. Σήμερα δημος περισσότερο ἀπ' δποτεδήποτε ἄλλοτε στὴν ἐπιστήμη τῆς Κ.Δ. ἐνθυρρύνεται ἡ ἐμμετρητή μετάφραση πολλῶν τμημάτων τοῦ Εὐαγγελίου τοῦ Ματθαίου. 'Αν καὶ δὲν γνωρίζουμε προσωπικά τὸν κ. Παπακυριακοπούλο, τὸν συγχαίρομε γιά τὸ ἔργο του καὶ τοῦ εὐχόμαστε νά συνεχίσει αὐτοῦ τοῦ είδους τὴ δουλειά.

Σ. ΑΓΟΥΡΙΔΗΣ

FELIX CHRIST, *Jesus Sophia: Die sophia-Christologie bei des Synoptikern*, Zwigli Verlang (Zurich, 1970) σελ. 196.

Πρόκειται περὶ ἀνεκτυγμένης μορφῆς τῆς διδακτορικῆς διατριβῆς τοῦ κ. Christ, ποὺ ἐνεκρίθη τὸ 1969 ἀπ' τῇ Θεολογική Σχολὴ τοῦ Παν/μίου τῆς Βασιλείας στὴν Ἑβραϊστία.

Μετά τὸν Πρόλογο καὶ τὴν Εἰσαγωγὴν, τὸ κυρίως ἔργο χωρίζεται σὲ δύο μέρη: Στὸ πρῶτο ἔξετάζεται ἡ ἔννοια «σοφία» στὰ ἔξης ιουδαϊκά κείμενα: Ἰερ. 28, Παροιμ. 1 καὶ 8, Σοφ. Σειρ. 1 καὶ 24, Ψαλμ. 38 (ἀπ' τὸ σπήλαιο 11 τοῦ Qumran), Βαρ. 3 ἔξ., Α' Ἔνω, Δ' Ἐσδρ. 5, Ἀποκ. Βαρούχ 48, Σοφ. Σολ. 6 - 9. Στὸ δεύτερο μέρος δ. σ. ὑποστηρίζεται τὴν θέστη πώς ὁ Ἰησοῦς στοὺς Συνοπτικοὺς δὲν εἶναι ἀπλῶς ὁ μετασινικὸς φορέας καὶ ὁ ἐσχατολογικὸς διδάσκαλος τῆς «σοφίας», εἶναι ἡ Ἰδία ἡ «Σοφία». Αὐτὸς ἐπιχειρεῖ νὰ ἀποδεῖξῃ μὲ τὴν ἀνάλυση τῶν ἔξης λογίων: 1) Περὶ τῆς δικαιώσεως τῆς σοφίας (Ματθ. 11, 16 - 19 = Λουκ. 7, 31 - 35. 2) Περὶ τῆς δικαιώσεως τῆς σοφίας στὰ Ἰδια λόγια, διός ἐμφανίζονται στὴ χριστολογικὴ συνάφεια τοὺς μέσους στὴν πηγὴ τῶν Λογίων (Q). 3) Τῆς δοξολογίας τοῦ Πατρὸς στὸ Ματθ. 11, 25 - 27 = Λουκ. 10, 21 ἔξ. 4) Τῆς προσκλήσεως πρὸς τοὺς κοκιώντες, Ματθ. 11, 28 - 30. 5) Περὶ τῶν ἀποστελλομένων ὑπὸ τοῦ Ἰησοῦν (σοφῶν κλπ.) πρὸς τὴν γενεάν ταῦτην, Ματθ. 23, 34 - 36 = Λουκ. 11, 49 - 51. Τὸ χερίον αὐτὸδ ἔξετάζεται καὶ μέσα στὴν πιθανὴ ἀρχικὴ συνάφεια τοῦ στήν (Q). 6) Τῆς προφητείας περὶ τῆς Ἱερουσαλήμ, Ματθ. 23, 37 - 39 = Λουκ. 13, 34 ἔξ.

Πρόκειται γιὰ μεθοδολογικά ὑποδειγματική, καὶ στὰ συμπεράσματα ἐπαγγειακή μιλέτη. Παραβέτω ἔδω κατ' ἐκλογὴν μερικὲς γραμμὲς ἀπ' τὰ συμπεράσματα τοῦ κ. Christ: «... Ὡπας ἡ προϋπάρχουσα Σοφία τῆς σοφιολογικῆς παραδόσεως, ἀποστέλλει καὶ ὁ Ἰησοῦς - Σοφία προφήτες καὶ ἀπεσταλμένους, ἔρχεται σὰν Υἱὸς Ἀνθράπου, ἐπικοινωνεῖ μὲ δῶ τὸν λαό, τελῶνες καὶ ἀμάρτωλούς, κατοικεῖ στὰ Ἱεροσόλυμα σὰν Shekina, προσκαλεῖ τοὺς ἀνθρώπους δῶς ὁ Νόμος, ἀποκρύβεται ἀπὸ τὴν γενεά ταύτη, ἀποστέρεται ἀπ' τοὺς δικούς της ἀπεσταλμένους, κρύβεται ἀπ' τοὺς Σοφούς καὶ Συνετούς κι' ἀποκαλύπτεται στὰ νήπια, καλεῖ κοπιώντες καὶ πεφορτισμένους, ἀποστέλλει προφῆτες καὶ ἀποστόλους, κρύπτεται τὴν Κρίσιη, φαύγει κι' ἐπανέρχεται σὰν Υἱὸς Ἀνθράπουo... «Καθὼς ὁ Ἰησοῦς μπαίνει στὴ θέση τῆς Σοφίας, αὐτὴ παίρνει νέο νόημα. Ὁ σχέση τῆς πολιάρδης πρὸς τὴν νέα Σοφία παρουσιάζεται σὰν περίπλοκη περίπτωση συνέχειας καὶ διακοπῆς. «Ο Ἰησοῦς εἰναι ἡ Σοφία. Συγχρόνως δύμας ἡ σχέση αὐτῆς διατυπώνεται καὶ ἀντιθετικά. Ἀφοῦ ἡ ἀληθινὴ Σοφία κι' ὁ ἀληθινὸς νόμος «πελροῦνται» ἀπ' τὸν Ἰησοῦ, ἡ παλαιοδιαθητικὴ ιουδαϊκὴ Σοφία ἀντικαθίσταται ἀπ' τὸν Ἰησοῦ...»

Πίσω ἀπὸ τὰ διάφορα χωρία, διόπου ὁ Ἰησοῦς παρουσιάζεται σὰν ἡ Σοφία, ὑπάρχει ἡ πολύπλευρη περὶ Σοφίας παράδοση, ἀνεκτυγμένη ἀπὸ πλήθος ιδιαίτερα μοτίβα ὑπὸ τὴν ἐπίδραση συμπλέγματος ποικιλῶν παραστάσεων. Δὲν μπορεῖ νάναι κανεὶς βέβαιος γιὰ τὴν ἀμεσητὴν ἐνός ἐνιαίου μύθου γιὰ κάθοδο καὶ ἀνοδο τῆς Σοφίας, διόπου ἔξεχθηκε αὐτὸδ τὸν μύθο πρὸ πάντων ὁ Bultmann. Γιὰ γνωστικὸ μύθο περὶ τῆς Σοφίας σὰν ὑπόβαθρο δὲν μπορεῖ νὰ γίνει λόγος σὲ καμμιά περίπτωση...

«Σὲ ποιά ἐκταση ἦταν δεμένες μὲ τὴν Σοφία σὰν χριστολογικὸ τίτλο παραπτάσσεις, ποὺ στὰ χρόνια τοῦ Ἰησοῦ συνέδευαν τὴν Σοφία (Isis) εἶναι δόσκολο τελικά νὰ κή κανεὶς. Καὶ μένει τελείως ἀνοιχτὸ τὸ θέμα τὶ σημαίνει ἡ ταύτιση τοῦ Ἰησοῦ μὲ μιὰ θηλυκὴ κόρια θεότητα, ποὺ τώρα ἐνσαρκώνται σ' ἐναν ἄνδρα» (σελ. 153 - 54).

«Η ἐργασία κλείνει μὲ διαφόρους πίνακες, βιβλιογραφία καὶ εἰρητήρια (σελ. 155 - 196).

J. A. T. ROBINSON, *Redating the New Testament*, London, S.C.M. Press, 1976.

Μὲ τὸν ἐπίσκοπον Robinson μπορεῖ κανεὶς νὰ συμφωνῇ ἡ δχι, δὲν μπορεῖ δμος νὰ μείνῃ ἀδιάφορος. Τὸ νέο βιβλίο του εἶναι βέβαιο πὼς θὰ προκαλέσῃ θόρυβο στὸν κόσμο τῆς βιβλικῆς ἐπιστήμης. 'Ο Dr Robinson ισχυρίζεται πὼς ὀλόκληρη ἡ Καινὴ Διαθήκη γράφτηκε καὶ συμπληρώθηκε πρὶν τὸ 70 μ.Χ. 'Η γνώμη αὐτή, ποὺ ἄλλοτε θὰ θεωρεῖτο ἔξυπονοούσιμην, σήμερα θὰ θεωρηθῇ παράποτη.

'Ο διαβόητος πρώην ἐπίσκοπος τοῦ Woolwich καὶ τῶρα Δεκάνος τοῦ νυνὸν τοῦ Trinity College τοῦ Cambridge μᾶς λέπι στὴν ἀρχὴ πὼς τὸ βιβλίο ἀρχίσει «οάνη ἵστεο». Πράγματι τὴν ἀνοιξην τοῦ 1972, δταν ὁ Dr Robinson ἐπιτηροῦσε τὶς μελέτες μου στὸν Ἰεράνην, μοῦ εἶχε δώσει νὰ διαβάστω μιὰ διάλεξη ποὺ ἐτοίμαζε τότε μὲ τίτλο, ἀκριβῶς : «*Redating the New Testament*. Γνωρίζοντας τὸ συντηρητισμὸν του στὰ θέματα τοῦ Τετάρτου Εὐαγγελίου δὲν ἔξεπλάγην. 'Ημοις δμος περιεργος γιὰ τὶς ἀντιδράσεις τῶν ἄλλων Καινοδιαθηκολόγων τοῦ Πανεπιστημίου. Λίγο μετά τὸ σκάνδαλο ἔσπασε. Πρότοι τὸ ἄκουστα νὰ κρυφοσχολιάζεται σ' ἓνα δεῖπνο τοῦ Selwyn, μιὰ κυριὰ θεολόγος τὸ ἀνέφερε μετά σ' ἓνα σαλόνι, καὶ ὑστερα πιὰ στὴν Θεολογικὴ Σχολὴ, στοὺς διαδρόμους, στοὺς κήπους, στὸ ποτάμι, παντοῦ ἄλλο δὲν σχολίαζαν οἱ Καγταβρυγμανοὶ dīvines παρὰ τὸ συντηρητικὸν volit face τοῦ φιλελεύθερου ἐπισκόπου. 'Ἐπίσημα βέβαια ἐτηρεῖτο ἀδοτηρῶς ἡ Ἀγγλικὴ γραμμῆ, ἀνεκίσημα δμος τὸ odiūm theologicūm δδινει καὶ ἐπαιρετε. Μέχρι ποὺ ἔνας βαθυστέβαστος 'Αγγλικανὸς λεωφόρος διέπεφάνθη δτι : «Συντηρητικὸς ἡ φιλελεύθερος, ὁ Dr Robinson εἶναι ἔκκεντρικός» καὶ τὸ σκάνδαλο ἔχειστηκε. Εἶχαν ἐμφανισθῆ νεαντερα. 'Ο ἐπίσκοπος ἡταν πηγὴ ἀκένετος.

Τὸ νέο βιβλίο δμος δὲν εἶναι «ἔνα ἄστειο». Καὶ ὀλόκληρο νὰ ἀποδειχθῇ ἀβάσιμο (κρῆγμα ἐντελῶς ἀδύνατο), θὰ ἀποτελέσῃ πάντες ἔνα ἀπὸ τὰ πιὸ ἔχυτα πειράγματα τοῦ «μη - συμβατικὸν συμμορφωτισμοῦ μὲ τὰ καθεστῶτα» ποὺ ἐπικρατεῖ σήμερα στὸν ἐπιστήμη τῆς Βίβλου (ἡ φράση ἀνήκει στὸν π. Louis Bouyer). Μόνο ἀπὸ ἔνα «ἀστυμόρφωτο» τύπου Robinson θὰ μποροῦσε ἡ ὅρθοδοξία τῶν «μοντέρνων» νὰ δεχθῇ τέτοια καταγγελία. Εἶναι καιρὸς οἱ ἐπιστήμονες τῆς Καινῆς Διαθῆκης νὰ ἀντιληφθοῦν πὼς ἂν συνεχίσουν νὰ μήν ἀσχολοῦνται μὲ τίποτε ἄλλο παρὰ μὲ τὶς γνῶμες τῶν ἄλλων συναδέλφων - ἐπιστημόνων τῆς Καινῆς Διαθῆκης, κλεισμένοι δλοι σ' ἓνα Γερμανικοῦ τύπου 'Υπερδο - ghetto δποιούνται οἱ μυημένοι γνωρίζουν τὴ γλώσσα ποὺ δημιεῖται, ἀντιλαμβάνονται τί λέγεται καὶ ἀντί - λέγεται, καὶ ἔννοούν τὰ σύμβολα καὶ τὰ σημεῖα, σύντομα ἡ ἐπιστήμη τῆς Καινῆς Διαθῆκης θὰ πάψῃ νὰ θεωρήται ἐπιστήμη, δπως ἡδη κινδυνεύει νὰ πάψῃ νὰ θεωρήται θεολογία. Μέλημα πρότοι τῆς ἐπιστήμης εἶναι ἡ μελέτη τῶν πηγῶν. Εἶναι κοινὸν μυστικὸ πὼς σύτε τὸ πισθ χρόνο ποὺ ἀφιερώνουμε στὰ κείμενα τῶν συναδέλφων δὲν ἀφιερώνουμε στὴν ίδια τὴν Καινὴ Διαθῆκη (καὶ δὴ οἱ νέοι ἐρευνητὲς πού, τῇ ὑποκινήσει τῶν παλαιοτέρων πολλὲς φορές, νομίζουμε πὼς δσες πιὸ πολλὲς παραπομπὲς ἀπαριθμήσουμε, καὶ δσες πιὸ πολλὲς θεωρίες συζητήσουμε, τόσο ποιούδετεροι θὰ φανοῦμε).

"Οπως εἶναι γνωστό, ἡ μόνη ἀπόλυτα βέβαιη ἡμερομηνία σ' ὀλόκληρη τὴν Κ.Δ. εἶναι ἡ τῆς ἀνθυπατείας τοῦ Γαλλιώνος, ποὺ μιὰ ἐπιγραφὴ τὴν τοκοθετεῖ στὶς ἀρχὲς τοῦ καλοκαιριοῦ τοῦ 51 μ.Χ., δινούτας μας ἔτσι ἔνα σταθερὸ σημεῖο στὴν πολιτικὴ ἴστορία γιὰ τὶς Πράξεις 18 : 12 - 17. 'Απὸ ἑκεῖ καὶ πέρα — καὶ αὐτὸ εἶναι ποὺ ξενονοῦν συχνὰ οἱ καινοδιαθηκισταὶ — δλα εἶναι εἰκασίες. Κανένα ἀπολύτως βιβλίο δὲν μπορεῖ νὰ χρονολογηθῇ ἀπὸ ἐστωτερικὴ μαστορία, καὶ ἡ εἰκαστικὴ χρονολόγηση τοῦ ἔνος στηρίζεται στὴν εἰκαστικὴ χρονολόγηση τοῦ ἄλλου. Τὸ ἔνα στηρίζεται δηλαδή τὸ ἄλλο καὶ καλά κανένα δὲν στηρίζεται. Κριτήρια δπως τὰ περὶ ἔξελιγμένης ἡ δχι χριστοτολογίας κτλ.

είναι έξισου άνωσφαλή. «Η χρονολογία της Καινής Διαθήκης», γράφει ο Dr Robinson, «στηρίζεται πολύ περισσότερο από διάνυσμα σε υποθέσεις μάλλον παρά σε γεγονότα. Δέν προσφέρω νέα γεγονότα ή νέες αδιαμφισβήτητες ήμερομηνίες — πράγματα άκομα πολὺ σπάνια. Μερικά έμμονα δμως έρευνατα μὲν έκαναν νά ξανασκεφθεῖ ποιά βάση έπαρχει πράγματι γιά μερικά άξιώματα πού ή έπικρατούσα συμφωνία της κριτικής όρθοδοξίας θεωρεῖ αθέλεις ή άκομα καὶ παρακινόντευμένο νά άμφισβητούνται». Διεγείρεται λοιπόν τό παληὸν πάθος τοῦ John Robinson γιά «άμφισβητηση τοῦ κατεστημένου», εἴτε δραγματισμός είναι αὐτὸν εἴτε ίδεες...

Γιά τὸν Dr Robinson τὰ δυό πρῶτα κεφάλαια τῆς πρὸς Γαλάτας ἀποτελοῦν «τις πιὸ ἀξιόπιστες ιστοσικὲς ἀναφορές σε ὀλόκληρη τὴν Καινὴ Διαθήκην». Δυστυχῶς ή συσχέτιστοι τους μὲ τίς Πράξεις δὲν μπορεῖ νά μᾶς δάσηται ἀσφαλὲς ἔδαφος. Εδόθ δὲν μποροῦμε ἀσφαλῶς νά ἀκολουθήσουμε τὸν συγγραφέα σὲ δόλα τὰ λεπτομερῆ ἐπιχειρήματά του. Θά σημειώσουμε μόνο συνοπτικά διτὶ ὁ συγγραφέας πιστεύει διτὶ ή ἀνακάλυψη τῆς ἀναστάσεως τοῦ Ἰησοῦ συνέβη τὴν 9ῃ Ἀπριλίου τοῦ 30. Τὸ πρῶτο μνημεῖο τῆς Ἐκκλησίας πού ἔχουμε είναι ή ἐπιστολὴ τοῦ Ἰακώβου, γραμμένη πρὶν ἀπὸ τὸ 50 ἀπὸ τὸ νάδελφο τοῦ Ἰησοῦ Ἰακώβου. Σ' ἔναν ἄλλο του ἀδελφό, τὸν Ἰούδα, ἀποδίδει τὴν ἐπιστολὴ τοῦ Ἰούδα, γραμμένη 12 περίπου χρόνια μετά. Ο ἀναγνώστης θὰ θυμάται διτὶ ή πιὸ ἐγκυρη ἐισαγωγὴ τῆς Καινῆς Διαθήκης, ἐκείνη τοῦ Dr Kümmel, χρονολογεῖ καὶ τίς δυὸ αὐτές ἐπιστολὲς γύρω στὸ 100.

Τὰ ἔργα τοῦ Παύλου τοποθετοῦνται πιὸ συμβατικά, ἀρχίζοντας μὲ τίς δύο ἐπιστολὲς πρὸς Θεσσαλονίκες στὰ 50 - 51. Ο Dr Robinson δέχεται ὡς Παυλειανές δλες τὶς ἐπιστολὲς πού φέρονται παραδοσιακά σάν τέτοις (πλὴν τῆς πρὸς Ἐβραίους) καὶ τὶς θέτει μεταξὺ 55 - 58. Η παραγωγὴ ἔντεκα ἀριστορυγμάτων σὲ τρία χρόνια δὲν είναι ἀπίστευτη. Καὶ η δημόσια δράση τοῦ Ἰησοῦ δὲν κράτησε πιὸ πολὺ ἀπὸ τρία χρόνια.

Τὸ τελευταῖο σωζόμενο γράμμα τοῦ Παύλου γράφτηκε τὸ φενόπερο τοῦ 58, ἐνῷ, κατά τὸν Dr Robinson, στὰ ἀμέσως ἐπόμενα χρόνια πήραν τὴν τελική τους μορφὴ τὰ τέσσερα σωζόμενα εἰδαγγέλια. Πρῶτος τέλειωσε ὁ Μάρκος, γύρω στὸ 60, γιά νὰ χρησιμοποιηθῇ ἀμέσως μετά, καὶ σὲ μερικά σημεῖα νά διορθωθῇ ἀπὸ ἄλλες πολαιότερες πηγές, ἀπὸ τοὺς Ματθαῖο καὶ Λουκᾶ. (Χρονολογίες τοῦ Kümmel : Mk περὶ τὸ 70, Ακ 70 - 90, Μθ 80 - 100).

Ο Λουκᾶς είναι ὁ συνυδοιπόρος τοῦ Παύλου καὶ ἔγραψε τὸν δεύτερο τόμο τοῦ Ἐργοῦ του μὲ βάση τὶς ἐρευνες καὶ τὰ ἡμερολόγια του. Ο λόγος ποὺ σταμάτησε τὴ διήγησή του δυὸ χρόνια μετά τὴν ἀφίξη τοῦ Παύλου στὴ Ρώμη είναι ἀπλούστατα διότι σ' αὐτὸν ἀκοιβῶς τὸ σημεῖο συνέγραψε τὸ βιβλίο του. Ο συγγραφέας τὸν συγκρίνει μὲ τὸν James Boswell, τὸν περίφημο βιογράφο τοῦ Dr Johnson — Ισως τῆς πιὸ σπουδαίας βιογραφίας ποὺ γράφτηκε ποτὲ στὴν ἀγγλικῆ.

Τὸ 65 πέθανε ὁ Πέτρος καὶ τὸ 66 - 67 ὁ Παῦλος, θύματα καὶ οἱ δυὸ μεγάλοι ἀπόστολοι τοῦ διωγμοῦ τοῦ Νέρωνος. Προτού πεθάνουν θά μποροῦσαν, κατά τὸν Dr Robinson, νά είχαν διαβάσει τὰ τρία συνοπτικά εἰδαγγέλια καὶ τὴν πρώτη ἐκδοση τοῦ Ἰωάννη, ποὺ ἔγινε στὴν M. Ἀσίᾳ τὸ 50 - 55. Βάση καὶ τῶν τεσσάρων εἰδαγγελίων ήταν Ιστορίες καὶ λόγια ποὺ μάζεύτηκαν ἀπὸ τὸ 30 ὥς τὸ 60.

Ο φοβερὸς διωγμὸς τοῦ Νέρωνος προκάλεσε τρία μεγάλα προσκλητήρια γιά υπομονὴ καὶ πίστη: τὴν A' Πέτρου, τὴν πρὸς Ἐβραίους, καὶ τὴν Ἀποκαλύψη (πλὴν τοῦ προλόγου). Ο Νέρων, διάκονος Θεοῦ στὴ Ρωμ. 13, γίνεται τώρα τὸ θηρίο τῆς Ἀποκαλύψεως.

Απὸ τὸν περίοδο μεταξὺ 68 - 70 ἔρχεται ὁ πρόλογος τῆς Ἀποκαλύψεως, τὰ γράμματα στὶς ἑπτὰ ἐκκλησίες, ἐνῷ ή πάσῃ τῶν Ἱεροσολύμων τὸ 70, δσο σημαντικὴ καὶ ἄν ήταν γιά τὸν μετέπειτα βίο τῆς Ἐκκλησίας, δὲν ἀντικατοπτρίζεται, κατά τὸν Dr Robinson, πουθενά στὴν Καινὴ Διαθήκη. Διότι ή Καινὴ Διαθήκη εἶχε ήδη συμπληρωθῆ

πριν άπό αὐτή. Οι σχετικές προφητείες τῶν εὐαγγελίων είναι ἀληθινὲς προρρήσεις τοῦ Ιστορικοῦ Ἰησοῦ — πρᾶγμα δχι τόσο δύσκολο στὶς δεδομένες συνθῆκες — ἐκφρασμένες στὴν παραδοσιακή γλώσσα τοῦ εἰδους τους στὴν Παλαιὰ Διαθήκη καὶ τὴν ἄποκαλυπτική.

Ἄσφαλμς οἱ γνῶμες τοῦ Dr Robinson γιὰ τὸν Ἱεάννη ἐνδιαφέρουν ίδιατερα. Ὁ ἀναγνώστης θὰ θυμάται τὶς ἐνδιαφέρουστες παλαιότερες μελέτες του γύρω ἀπὸ τὸν Ἱεάννη. Γιὰ τὸν Dr Robinson ὁ Ἱεάννης είναι πράγματι ὁ μαθητὴς τοῦ Ἰησοῦ καὶ γιὸς τοῦ Ζεβεδαίου, δίγλωσσος καὶ αὐτὸς δπως καὶ ὁ Ἰησοῦς καὶ ὁ Ἰάκωβος. Τὸ εὐαγγέλιό του, συμπληρωμένο στὴν δεύτερη ἑκδοσῆ του γύρω στὸ 65, είναι ὀλότελα ιουδαϊκό, τίποτε σ' αὐτῷ δὲν είναι ἔξαρτιβωμένα Γνωστικό, καὶ οἱ μόνοι ἔθνικοι ποὺ ἐμφανίζονται σ' αὐτῷ είναι ὁ Πιλάτος καὶ οἱ στρατιώτες του. Ἀπὸ ἀπόγεως ἀξιοποιτίας καὶ Ιστορικότητος είναι τόσο ἀξιόπιστο δσο καὶ τὰ ἄλλα τρία. Πόσο, ὁ Dr Robinson δὲν λέγει.

Ἄξιοπρόσεκτη ἐπίσης είναι ἡ συζήτηση τοῦ προβλήματος τῆς Α' καὶ Β' Πέτρου ποὺ μᾶς δίνει ὁ συγγραφέας. Ἡ Α' Πέτρου στηρίζεται, ὑποβέτει, σ' ἕνα κήρυγμα ποὺ ἔγινε στὴ Ρώμη τὴν ἀνοιξη τοῦ 65, διαν ὅρχιζε ὁ διωγμὸς τοῦ Νέρωνος, καὶ στάλθηκε ἐσπευσμένα στὴν Μ. Ἀσία μὲ τὸν Σιλουανὸν. Ὁ Πέτρος στέκεται σίγουρα πίσω τῆς Ἡ Β' Πέτρου, στὴν ὅποια ὁ Dr Robinson ἀφιερώνει πολλές σελίδες, δχι μόνο δὲν είναι ἦργο ἐνὸς δευτέρας ποιότητος Ιεροκήρυκος τοῦ 150, ἀλλὰ γράφτηκε 90 τόσα χρόνια πρίν, ἀπὸ τὴν Ἱούδα, τὸν ἀδελφὸ τοῦ Ἰησοῦ, ἐκ μέρους τοῦ Πέτρου, τὴν ἀποστολικὴν αὐθεντία τὸν ὅποιον δὲν ἀπομιμεῖται, ἀλλὰ ἀντιπροσωπεύει.

Τὰ προβλήματα τῆς χρονολογήσεως τῶν διαφόρων βιβλίων τῆς Κ.Δ. ἀσφαλῶς δὲν θὰ σταματήσουν ποτὲ νὰ συζητοῦνται. Γνῶμες θὰ ἐκφέρονται, θεωρίες θὰ παράγονται, διαφωνίες θὰ ἐγέρονται συνεχῶς, δσο ἡ Κ.Δ. θὰ μελετᾶται ἀπὸ τὴν Ἐκκλησία ἥ τὴν ἐπιστήμη. Αὐτὸ ποὺ ἔχει σημασία είναι οἱ ἐρευνητές νὰ ἔχουν κατὰ νοῦν δτι οἱ θεωρίες τους είναι θεωρίες καὶ οἱ ὑποθέσεις ὑποθέσεις. Τὸ βιβλίο τοῦ ἐπισκόπου Robinson καὶ μόνο γι' αὐτὴ τὴν ὑπόμνηση θὰ ἐδικαιολογηθεῖ τὴν ἐμφάνισή του καὶ θὰ ἔξιζε τὴν εὐγνωμοσύνη μας. Προσωπικά νομίζω δτι τρία είναι τὰ ισχυρά του σημεῖα:

1. Λαει τὸ παράδοξο τῆς λήθης τῶν ὀνομάτων ἥ τῆς ψευδωνυμίας μιᾶς στιρᾶς Ἰδιοφυιῶν δπως ὁ συγγραφέας τοῦ κετά Ἱεάννου, ἐκείνος τῆς πρὸς Ἐφεσίους ἥ τον Λουκᾶ - Πράξεων καὶ τῶν ἄλλων ποὺ σὲ διάστημα ἐλάχιστων χρόνων ἀφησαν στὴν ἀνθρωπότητα ἔνα βιβλίο ποὺ τὴν ἐπηρεάζει ἀκόμα πιὸ βαθειά καὶ πιὸ ριζικά ἀπὸ ἄλλο βιβλίο.

2. Λαει τὸ τεράστιο πρόβλημα τῆς ἀγυρτίας ἀνθρώπων ποὺ (δπως οἱ συγγραφεῖς τῶν Ποιμαντικῶν καὶ τῶν ἐπιστολῶν τοῦ Πέτρου) φέρονται δτι ἔγραψαν εἰδικά γιὰ νὰ ὑποστηρίξουν μιὰ θαρραλέα ἀκεραιότητα, ἐνθα προσοικειούνται ἀνήθικα ψευδεῖς ἀποστολικούς γίτλους.

3. Διέπεται ἀπὸ τὴν λογική ἀρχὴ τῆς οἰκονομίας: χρησιμοποίει τὶς ἀπλούστερες ὑποθέσεις: *Entiae non sunt multiplicanda.* "Ἄν είναι κάτι ποὺ χρειάζεται ὁ κῆπος (ἢ ἡ ζούγκλα) τῶν ἀμέτρητων θεωριῶν τῆς συγχρόνου ἐπιστήμης τῆς Βίβλου, είναι, πιστεύω, ὁ ξυρὸς τοῦ Ὀκκαμ. Ἐπὶ τοῦ προκειμένου, συμβαίνει οἱ Ἐκκλησιαστικὲς παραδόσεις τοῦ β' αἰώνα νὰ είναι, στὶς ἀδρές καὶ βασικὲς γραμμές τους, ἀπλούστερες, καὶ ἔτσι πιὸ ἀξιόπιστες — συμφωνῶ μὲ τὸν Dr Robinson — τῶν νεωτέρων εἰκασιῶν.

OSCAR CULLMANN, *The Johannine Circle. Its place in Judaism, among the disciples of Jesus and in early Christianity. A study in the origin of the Gospel of John*, ET by John Bowden, London, S.C.M. Press, 1976.

Πρόκειται γιά την ἄγγλική μετάφραση τοῦ γερμανικοῦ *Die Johanneische Kreis*, Tübingen, 1975. Στὸν πρόλογο ὁ καθηγητὴς Cullmann μᾶς πληροφορεῖ ότι τὸ βιβλίο αὐτὸ τὸ σκόπευε ἀρχικά σὰν «Εἰσαγωγῆ» στὸ ὑπόμνημα τοῦ Ἰωάννη ποὺ σχεδιάζει νὰ ἔκδωσῃ στὸ μέλλον. «Υπέρβη δμος μὲ τὸν καιρὸ τὰ συνηθισμένα δρια τῆς ἀπλῆς εἰσαγωγῆς (ἢ ἄγγλικὴ ἐκδοση φθάνει -ις 124 σελίδες) και ἐπεβλήθη ἔτσι ἡ κυκλοφορία του σὲ ιδιώτερο τεύχος. Οἱ ἐργασίες τοῦ Oscar Cullmann στὸν Ἰωάννη — και κυρίως τὸ Ιστορικο-Θρησκευτικὸ ὑπόστρομά του — ἀρχισαν τὸ 1930 μὲ τὴ διατριβὴ του *Le problème littéraire et historique du roman pseudoclementin. Étude sur le rapport entre le gnosticisme et le judéo-christianisme και συνεχιστηκαν* ἔκτοτε ἀδιάλεκτα μὲ μιὰ ἔξοχη σειρά μελετῶν, ἀρθρων και δοκιμών. Παράλληλα μὲ τὸν C.H. Dodd, ὁ Cullmann διάνοιξε στὴν ἐπιστήμην τῆς Κ.Δ. μιὰ διαφορετικὴ ἐκλογὴ ἐκείνης τοῦ Bultmann στὴν ἐρμηνεία τοῦ Ἰωάννη. Ὁ χρόνος θὰ δειξῃ ποιός ἀπὸ τοὺς τρεῖς δρόμους ήταν ὁ πλησιέστερος πρὸς τὴν ἀληθείαν. Ἀσφαλῶς θὰ πρέπῃ νὰ γίνη μιὰ συνδιασμένη πορεία διαμέσου και τῶν τριῶν. Χωρὶς καμπιά δμος ἐπιθυμία προδικοσίας θὰ ἔλεγα διτὶ ταπεινὰ πιστεύω πὼς ἡ κατεύθυνση τῆς ὁδοῦ (ἄν μὴ ἡ ὁδὸς) τοῦ Cullmann θὰ ἀποδειχθῇ ἡ πιὸ ἀσφαλής και εὐθεία. Ἡ λόση τοῦ Ἰωάννειου αἰνίγματος δὲν κρύβεται, μοῦ φαίνεται, οὐτε στὶς χώρες τῶν Μανδαίων οὔτε στὶς δόλτους τοῦ Τρισμεγίστου, μά στοὺς μυστικοὺς κύκλους τοῦ προ-χριστιανικοῦ ἐσωτερικοῦ ιουδαϊσμοῦ, αὐτὸν ποὺ ὁ Cullmann ἀποκαλεῖ κάποτε, ἀπὸ τὴ σκοπιὰ τοῦ φαρισαϊκοῦ - ραββινικοῦ ιουδαϊσμοῦ, «ἐπερδόδοξο ιουδαϊσμὸ» ἦ, καλύτερα, «le monde ambiant».

Τὸ μετά χειρας δοκίμιο μᾶς δίνει μιὰ γενικὴ σύνθεση τῶν ἰδεῶν τοῦ Cullmann δημος ἀποκρυπτατλλόθηκαν στὰ τελευταῖα πενήντα χρόνια. Δὲν νομίζω διτὶ ἔμαθα κάτι ποὺ ὅλεν τὸ ἡξερα ἥδη ἀπὸ τὶς παλαιότερες μελέτες του, αἰσθάνθηκα δμος πολὺ εὐτυχῆς νὰ τὶς ἔχω διλες συνοψισμένες σ' ἐνα μοναδικὸ τόμο. «Ἄν και κάτι νέο ἔμαθα πράγματι: μέχρι τῶρα πίστευα πὼς γιά τὸν Cullmann ὁ ἀγηαπημένος μαθητῆς» ήταν σίγουρα ὁ Λάζαρος (στὸ Παρίσιοι ο πονηροὶ μιλῶσαν γιά «τὸ μυστικὸ τοῦ Cullmann»). Τῷρα βλέπω μιὰ ἐπιφύλακτικάτερη στάση : «ἡ ὑπόθεσις δὲν δύναται νὰ ἀπορριφθῇ διλοσχερῶς»...

Οἱ θεωρίες τοῦ συγγραφέα γιά τὸ σκοπὸ, τὸν τόπο προελεύσεως, τὸν «κύκλῳ» καταγγήλει, τὴ χρονολογία και τὰ ἀλλα προβλήματα τοῦ Τετάρτου Εὐαγγελίου στηρίζονται στὴν λεπτομερῆ ἔξηγηση τοῦ κειμένου, ποὺ δὲναγνώστης θὰ ἔχῃ βέβαια στὸ προσεχῆς ὑπόμνημα (στὴ σειρά *Commentaires du Nouveau Testament*, ἀπὸ δ.τι ξέρω). Πιστεύω διτὶ ἡ ἐκδοση δὲν θὰ είναι πολὺ μακριά, διότι ἀπὸ τὸ 1969 ἥδη παρακολούθησα ἀπὸ τὸν Cullmann ἔξηγηση τοῦ Ἰωάννη στίχο μὲ στίχο στὴν Ecole Pratique des Hautes Études, στὴ Σορβόννη. Τὸ 1971, δταν είχα φύγει, είχε ἥδη τελειώσει τὸ 12ο κεφάλαιο, και τὸ 1971 - 72 θὰ ἀρχιζε συγκριτικὴ ἔξέταση τῶν διηγήσεων τοῦ Πάθους.

Τὸ διλο σύγγραμμα ἀποτελεῖται ἀπὸ δέκα κεφάλαια ποὺ ἔξετάζουν κατά σειρά : 1) τὴν φιλολογικὴ ἐνότητα, πηγῆς και συντάξεις τοῦ εὐαγγελίου, 2) τὸ σκοπὸ τοῦ εὐαγγελιστοῦ, 3) τὴν ιστορικὴ ἀξία τοῦ Τετάρτου Εὐαγγελίου, 4) τὴ γλώσσα, τὸ άφος, και τὰ λογοτεχνικὰ χαρακτηριστικά. 5) τὸ μῆ χριστιανικὸ περιβάλλον τοῦ εὐαγγελίου και τοῦ Ἰωάννειου κύκλου, 6) τὴ θέση τοῦ Ἰωάννειου κύκλου μέσα στὸν ἀρχέγονο χριστιανισμό, 7) τὴν περαιτέρω ἔξέλιξη τοῦ Ἰωάννειου κύκλου, 8) τὸ συγγραφέα τοῦ εὐαγγε-

λίου και τή σχέση του με τὸν Ἰωάννειο κύκλο, 9) τή σχέση «Ιωαννείου κύκλου» και ιστορικοῦ Ἰησοῦ, και 10) υποθέσεις γιά τὸν χρόνο συγγραφῆς και τόπο προελεύσεως τοῦ ειδαγγελίου.

«Ηδη ἐκανεν ἔνα ὑπαινιγμό ἔστω γιά τή γνώμη τοῦ Cullmanni ὡς πρὸς τὸ «πνευματικὸ περιβάλλον» ἀπε» διποὺ γεννήθηκε τὸ ειδαγγέλιο. «Οὐς πρὸς τὸν τόπο προελεύσεως δο συγγραφέας δὲν ἔκφράζει δριστικὴ γνώμη, μοῦ φαίνεται δμῶς δτι κλίνει πρὸς τὴ Συρία ή τὴν «Υπεριορδανία μᾶλλον, και πολὺ λιγύτερο πρὸς τὴν Αἴγυπτο ή τὴν M. Ἀστία. Γιά τὸ χρόνο συγγραφῆς, ὁ Cullmann δέχεται δύο ἐκδόσεις, τὴν πρώτη σύγχρονη τῶν συνοπτικῶν, και μάλιστα προηγουμένη τοῦ πρώτου συνοπτικοῦ, τή δεύτερη κάπου πρὶν τὸ 100. Η πρώτη ἐκδοση τοῦ Cullmanni συμπίκτει ἀκριβῶς μὲ τὴν πρώτη τοῦ J.A.T. Robinson.

«Ιδιαίτερο ἐνδιαφέρον παρουσιάζουν οἱ γνῶμες τοῦ Cullmanni γιά τή σχέση τοῦ Ἰωαννείου κύκλου με τὸν Βαπτιστὴ και ἀκόμα πιὸ πολὺ, γιά μένα τοῦλάχιστον, οἱ σελίδες ποὺ ἀφιερώνει στὶς σχέσεις τοῦ Τετάρτου Εὐαγγελίου με τὴ Σαμάρεια και τοὺς «Ἐλληνιστές». Γενικά, ἔνα ἔξοχο ἔργο ὑριμῆς σκέψης και ἐπιστήμης, ἔστω και ἄν δὲν μπορεῖ κάποιος νὰ συμφωνήσῃ με τὸν συγγραφέα σε δλα, ή ἀκόμα και στὰ πιὸ πολλά σημεῖα. Ο Cullmann δείχνει πὼς πρωτοτυπία και συβαρότης δὲν ἀλληλουαποκλίεινται, οὔτε ἀκόμα και στὸ πεδίο τῆς Καινῆς Διαθῆκης. Εύχη δλων τῶν καινοδιαθητικῶν ἐπιστημόνων εἶναι ὁ πολιός καθηγητῆς νὰ μᾶς χαρίστη σύντομα τὸ ζεωρὰ ἀναμενόμενο ὑπόμνημά του. Ἀσφαλῶς ἔνα ἔργο ποὺ θὰ μείνη κλασσικό *.

B. ΕΓΓΛΕΖΑΚΗΣ

L. GOPPELT, *Theologie des Neuen Testaments* (Θεολογία τῆς Κ.Δ.).
I. Jesu Wirken in seiner theologischen Bedeutung (Ἡ δρᾶσις τοῦ Ἰησοῦ ἐν τῇ θεολογικῇ αντῆς σημασίᾳ), ἐκδ. ὑπὸ Jürgen Roloff, ἐκδ. οἰκος Vandenhoeck & Ruprecht, Göttingen, 1975.

Μέχρι τοῦ αἰφνιδίου και πρόσφρου θανάτου αὐτοῦ κατὰ τὴν 21ην Δεκεμβρίου 1973 εἰργάσθη πλέον τῆς δεκαετίας ὁ ἀλησμόνητος φύλος Καθηγητῆς τῆς Κ.Δ. ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ τοῦ Μονάχου Leonhard Goppelt εἰς τὸ νέον αὐτοῦ ἔργον «Θεολογία τῆς Κ.Δ.». Εἰς σειράν παραδόσεων ἐν Ἀμβούργῳ και Μονάχῳ ἀνέπτυξε πάντοτε ὑπὸ νέων μορφὴν τὸ γενικὸν διάγραμμα, ἐνώ έθετε ταῦτοχρόνων ὑπὸ συζήτησιν εἰς φροντοστήριο και εἰς τοὺς κύκλους τῶν μαθητῶν του ἐπὶ μέρους τμῆματα. Πάντοτε ἐπέστοεφεν εἰς τὸ ἔργον του τοῦτο, δταν ἐπέτρεπον αἱ πολυσχιδεῖς αὐτοῦ ὑποχρεώσεις, ίνα ἐπιφέρῃ διορθώσεις, ἀκριβολογήσῃ και εἰσηγηθῇ νέα προβλήματα ἀπορρέοντα ἀπὸ τῆς νέας θεολογικῆς ἔξτρειξεως.

Πάθε δ L. Goppelt ἐφαντάζετο τὸν σκοπὸν και τὴν διάρθρωσιν τῆς Θεολογίας αὐτοῦ διατυπωθεῖται εἰς ἐπιστολὴν του, τὴν ὁποὶαν ἀπείθουν δλίγον πρὸ τοῦ θανάτου του πρὸς τὸν ἐμπειπτευμένον τὴν σχεδιαζομένην μετάφρασιν εἰς τὴν ποστογαλλικήν: «Παρ' ήμιν διευρύνεται ἡ ἀντίληψις ἐπὶ τοῦ πυρόντος, δτι ἐν γένει εὑρίσκεται ἐν τῷ

* Γιά μιά ιδιαίτερα ἐνδιαφέρουσα κριτικὴ τῶν θέσεων τοῦ Cullmanni ἀπὸ ἔνα ἄλλο μεγάλο εἰδικό, θὰ ἥθελα νὰ ἀναφέρω τὴν μελέτη τοῦ F. - M. Braun «Le cercle johannique et l' origine du quartième évangile d' après. O. Cullmann», *Revue d' histoire et de philosophie religieuses*, LVI (1976) 203 - 214.

τελειούσθαι ή διαμάχη τής Θεολογίας πρός τὴν ἱστορικό - κριτικήν ἔρευναν τῆς Γραφῆς, ἐν τῇ βιβλικῇ ἐπιστήμῃ κυριαρχεῖ μᾶλλον μόνον ἡ συζήτησις τῶν εἰδικῶν ἐπὶ χωριστῶν προβλήματων, ἀτινα θεολογικῶν τυγχάνουσιν ἀσήμαντα. Τέρα δέον νά ἐπεξεργασθῇ ἡ θεολογία τὰς ἀνθρωπιστικὰς ἐπιστήμας. Κατὰ τὴν γνώμην μου χάνει ἡ θεολογία ἀντιθέτως τὴν οδούσιαν αὐτῆς, ἐάν δὲν ἐπιτύχῃ νά φέρῃ εἰς τὸ προσκήνιον τῶν συζητήσεων τὰς βιβλικάς ρήσεις. Διά τοῦτο αἱ προσπάθειαι μου ἐπὶ τοῦ παρόντος στρέφονται τὰ μέγιστα περὶ ἑνὸς ἀξιόλογον διάλογον μεταξὺ τῆς ἐξηγητικῆς καὶ τῆς συστηματικῆς θεολογίας. Προϋπόθεσις πρός τοῦτο δῆμας εἰναι, δικαὶος ἀκριβῶς τὰ οδοιπόρη ἱστορικά καὶ θεολογικά προβλήματα τῆς Κ.Δ. δι' ἥμας μὴ (θεωρηθῶσιν) ὡς κατὰ τὰ φαινόμενα δι' ἀποτέλεσμάσις τερματισθέντα, ἀλλά διά περαιτέρω διαπραγματεύσεως τῆς προβληματολογίας, διατηρηθῶσιν ὑπὸ συζήτησιν. Τόσου ὑπὲρ τοῦ σκοποῦ τῆς ἐργασίας μου, διστις καθιστᾶ συνειδητὴν καὶ τὴν προσωρινότηταν αὐτῆς. 'Ως πρός τὸ οὖθος συνετόνισιν κάπως τὰς παραδόσεις, δὲν παρεφόρτωσι δῆμας ταύτας τὸσον δι' ἐπὶ μέρους μαρτυριῶν καὶ συζητήσεων, ώστε νά καταστῶσιν αὗται διευπαγγελεῖτος μονογραφία (σ. 5).

Τὸν παρόντα πρῶτον τόμον ἐγκατέλειψεν δ. L. Goppeit ὡς κατὰ πάντα ἔτοιμον χειρόγραφον. Δέν ἡδυνήθη μόνον νά ἐπιφέρῃ τὴν ὑπὸ αὐτοῦ προγραμματισθέσαν γενικὴν ἐπιθεώρησην, καθ' ἣν πιθανῶς εἰς ἀρκετὰ σημεῖα θὰ προσετίθετο νέα ὄντη καὶ νέοι τονισμοί. Οἱ ἔκδιδον τὸ ἔργον Jürgen Roloff περιιστήθη, Ινα μὴ διακυβευθῇ ἡ δομοιμορφοῦ τοῦ ἔργου, εἰς τὴν διόρθωσιν διθαλμοφανῶν παροραμάτων καὶ εἰς ἔξομάλωνσιν τοῦ οὖθος (σ. 5/6). Θά ἐπακολουθήσῃ ἡ ἐκδοσίς τοῦ 2ου τόμου, διστις εἰς τὰ οδοιπόρη αὐτοῦ μέρη ἡτοιμάσθη ὑπὸ αὐτοῦ τοῦ συγγραφέως καὶ πίναξ πραγμάτων συνόλου τοῦ ἔργου.

«Σκοπός, κατὰ τὸν συγγραφέα, μιᾶς Θεολογίας τῆς Κ.Δ. εἶναι ἡ ἀπόκτησις ἐκ τῶν ἐπὶ μέρους ἔργων ἡ δράσεων ἔργων ἐμπραγμάτως ταξινομημένων συναφῶν εἰκόνων τῆς δράσεως τοῦ Ἰησοῦ ἢ τοῦ κηρύγματος καὶ τῆς διαδασκαλίας τῆς πρώτης Ἐκκλησίας. Ἡ δὲ ἐκθεσίς αὐτῆς εἶναι ἡ κορυφή, εἰς ἣν δόδηγον αἱ ἐπίπονοι ὀρειναὶ διαβάσεις τῆς καινοδιαθηκικῆς ἐξηγήσεως καὶ ἀπὸ τῆς ὁποίας ἀναδρομικῶς ἐπισκοπούντες δυνάμεθα νά ἐποπτεύσωμεν ταύτας. 'Η παρομοίωσις αὗτη, καθιστᾶ συνειδητὴν τὴν ὑπαρξίαν ἀμοιβαιότητος μεταξὺ τῆς ἐξηγήσεως καὶ τῆς Θεολογίας τῆς Κ.Δ. 'Η καινοδιαθηκικὴ θεολογία, δὲν συνάγει μόνον τὰ θεολογικὰ πορίσματα τῆς ἐξηγήσεως, ἀλλ' ἀναπτύσσει μίαν ἐπισκόπησιν, κάλλιον μίαν συνολικήν ἐμφάνισιν, ἥτις καὶ ἀπὸ πλευρᾶς τῆς γονιμοποιεῖ τὴν ἐξηγήσιν, μάλιστα κατὰ βάθος καθιστᾶ ταῦτην δυνατήν. 'Η ἔργασία διεξάγεται τόσον θεολογικῶς, δύον καὶ ἱστορικῶς, ἐκ τῶν ἐπὶ μέρους πρός τὸ καθόλον καὶ ἐκ τοῦ καθόλου πρὸς τὰ ἐπὶ μέρους.

Εἰς τὰς ἐκθεσίες τοῦ καθόλου τ.ε. τῆς καινοδιαθηκικῆς θεολογίας κατοπτρίζονται σωφέστερον παρὰ εἰς τὰς ἐπὶ μέρους ἐξηγήσεις αἱ θέσεις τῶν διαφόρων θεολόγων, ἡ γενικὴ αὐτῶν κατανόησις, καὶ αἱ διανοητικαὶ αὐτῶν προύποθέσεις. Διά τοῦτο παρουσιάζονται ίδιαισάντως σαφεῖς ἐν αὐταῖς τὰ μεθοδικό - ἐρμηνευτικά, τὰ ἱστορικά καὶ τὰ θεολογικά προβλήματα, ἀτινα προβλάλλουν τὰ ἔργα τῆς Κ.Δ. Θά παραστήσωμεν δύον τὴν καινοδιαθηκικὴν Θεολογίαν προσηνετολισμένην προβληματολογικῶς. Εἰς τὰ ἐπὶ μέρους θέματα δύος καταστῶσιν δραται αἱ ἐν τῷ ἔρευνη συζητούμεναι πιθανότητες λόσσεως καὶ αἱ προύποθέσεις αὐτῶν, οὐχὶ δὲ μόνον ἡ ίδια ἐκδοχή. Διά τοῦ τρόπου τούτου συμμετέχει ὁ ἀναγνώστης εἰς τὸν διάλογον τῆς ἔρευνης καὶ ίκανονθατεί εἰς ίδιαν κρίσιν.

Τὰ πορίσματα τῆς καινοδιαθηκικῆς ἔρευνης, ἀτινα ἐκάστοτε συνογγίζονται ἐν τῇ Κ. Διαθηκικῇ Θεολογίᾳ, δύονται νά καρποφορήσουν τότε μόνον ἐν τῷ τοῦ παρόντος θεολογικῷ διαλόγῳ τελεσφόρως, δταν αἱ ἱστορικαὶ ἀναλύσεις καὶ αἱ διανοητικαὶ προύποθέσεις, ἐξ ὧν προέρχονται, δύονται νά καταστοῦν διαφανεῖς καὶ ἐπερωτηματικαὶ.

Δέν έπιτρέπεται νά καθυκοτάσσουμεν τήν καταγόησιν τῆς Κ.Δ. ούτε εἰς στατικάς διανοητικάς προύποδέστες τῆς συγχρόνου έποχής (*der moderne*) ούτε άντιθέτως νά θέτουμεν άντιμετώπους τὸν άνθρωπον και τὴν κοινωνίαν τῆς σήμερον ἀπλῶς πρὸς τὸ «γράμμα» καινοδιαθηκικῶν ρήσεων. Ἀμφότεραι αἱ πλευραὶ, ή Κ.Δ. καὶ οἱ ἀνθρώποι τῆς σήμερον, δέοντος διποτέρου μᾶλλον εἰς κριτικὸν πρὸς ἄλληλους διάλογον. Τοιούτος διάλογος δημιεῖται νά διεξαγθῇ ἵδιας μεταξὺ τῆς ἑξηγητικῆς και τῆς συστηματικῆς θεολογίας. Μόνον ούτως δύναται νά προέλθῃ κατανόησις τῶν καινοδιαθηκικῶν ρήσεων, ούτε νά καταστοῦν αὗται ἐπιστηταὶ ὡς ἐσχάτη ἀξίστοις και ἐσχάτη συναίνεσις. Οὕτος νοούμενός, λαμβάνεται ή Καινοδιαθηκή Θεολογία τὴν κρίσιμον θέσιν κλειδός ἐν τῷ συνόλῳ τῆς χριστιανικῆς θεολογίας» (σσ. 17/18). Τὸ ἔργον διαιρεῖται εἰς Εἰσαγωγὴν σσ. 19 - 51, ἐνθα διαπραγματεύεται τὴν ιστορίαν και τὸ τοῦ προβλήματος πεδίον τοῦ κλάδου, και πρότον κύριον μέρος σσ. 52 - 299, ἐνθα διαρευνάται ἡ δρᾶσις τοῦ Ἰησοῦ εἰς τὴν θεολογικὴν αὐτῆς σημασίαν. Πρὸ ἐκάστης παραγράφου παρατίθεται ἡ σχετική βιβλιογραφία και ἐν ἀρχῇ μετὰ τὸν πίνακα περιεχομένων σσ. 7 - 10 και τὸν πίνακα βραχυγραφῶν σσ. 11 - 14 ἀναφέρονται τὰ συχνότερον μηγμονευόμενα ἔργα σσ. 14/15. «Ἐν τῇ Εἰσαγωγῇ ἀναλυτικάτερον θίγονται τὰ ἑξῆς θέματα :

I. 'Η πορεία τῆς ἐρεύνης (βιβλιογραφία). 'Η γένεσις τοῦ κλάδου. 1. 'Η ἀρχαία Ἑκκλησία. 2. 'Ο σύγχρονος Καθολικισμός. 3. 'Η Μεταρρύθμισις. 4. 'Η Διαιρέσις σσ. 19 - 25. II. 'Η ἔξαλιξ τῆς «καθαρῶς ἴστορικῆς» τοποθετήσεως τοῦ προβλήματος και τὰ πορίσματα αὐτῆς. 1. Τὸ πρόβλημα ὡς πρὸς τὸν ιστορικὸν Ἰησοῦν. 2. 'Η ιστορικὴ εἰκὼν τῆς ἀρχεγόνου ιστορίας τῆς 'Ἑκκλησίας. 3. 'Ο τοῦ περιεχομένου σκοπὸς τῆς Κ.Δ. ἢ τοῦ ἀρχεγόνου Χριστιανισμοῦ σσ. 25 - 31. III. 'Η θεολογικὴ ἐπέκτασις τῆς «καθαρῶς ἴστορικῆς» τοποθετήσεως τοῦ προβλήματος. 1. Karl Barth. 2. Rudolf Bultmann. 3. 'Η ἐκβασίς τῆς συλλήψεως τοῦ Bultmann : 'Η διάσπασις τῆς Σχολῆς αὐτοῦ. 4. Νέαι ἔξορμῆσις σσ. 31 - 41. IV. 'Η ιστορικο - θετικὴ κατεύθυνσις. 1. 'Η ἐπερφυσιοκρατία (supranaturalismus). 2. 'Η «σύγχρονος - θετική» («modern - positive») κατεύθυνσις. 3. E. Stauffer. 4. J. Jeremias και W. G. Kümmel σσ. 41 - 45. V. 'Η «σωτηριοϊστορική» κατεύθυνσις ιστορικῆς τῆς Γραφῆς ἐρεύνης. 1. J. Chr. K. Von Hofmann και Th. Zahn. 2. A. Schlatter, G. Kittel και J. Schniewind. 3. O. Cullmann και G. Von Rad. 4. Περαιτέρω καθοδηγούμεντες συλλογισμοὶ σσ. 45 - 51.

Πρώτον κύριον μέρος : 'Η δρᾶσις τοῦ Ἰησοῦ εἰς τὴν θεολογικὴν αὐτῆς σημασίαν. 'Ως πρὸς τὴν βιβλιογραφίαν σσ. 52/53.

Κεφ. I : 'Ιστορικός και θεολογικός καθορισμός τοῦ τόπου.

2. Τὸ πρόβλημα ὡς πρὸς τὴν ἀρχὴν τῆς καινοδιαθηκικῆς θεολογίας. 1. 'Η ἀπάντησις τῆς ἑξηγήσεως. 2. 'Η ιστορικὴ προβληματική. 3. 'Αναλογίαι περὶ τῆς περαιτέρω δράσεως τοῦ Ἰησοῦ σσ. 54 - 62.

3. Αἱ πηγαὶ. 1. Τὰ συνοπτικά Εὐαγγέλια. 2. 'Η Συμβολὴ τοῦ κατά Ἰωάννην Εὐαγγελίου. 3. 'Η χριστιανικὴ περὶ τοῦ Ἰησοῦ παράδοσις ἐκτὸς τῶν καινοδιαθηκικῶν Εὐαγγελίουν. 4. Μή χριστιανικὴ περὶ Ἰησοῦ παράδοσις σσ. 62 - 70.

4. Τὸ ιστορικὸν πλαίσιον. 1. 'Ως πρὸς τὴν περὶ Ἰησοῦ χρονολογίαν. 2. 'Η προέλευσις τοῦ Ἰησοῦ. 3. Πορεία και πλαίσιον τῆς δημοσίας δράσεως σσ. 70 - 83.

5. 'Η σωτηριοϊστορικὴ ἀφετηρία : 'Ιωάννης ὁ Βαπτιστής. 1. 'Ως πρὸς τὸν ιστορικὸν τοπικὸν δρισμόν. 2. Τὸ κήρυγμα τοῦ Βαπτιστοῦ. 3. 'Η σημασία τοῦ Βαπτιστοῦ σσ. 83 - 93.

Κεφ. II : 'Η ἔλευσις τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ.

6. 'Ο δρός «βασιλεία τοῦ Θεοῦ» ἐν τῷ κηρύγματι τοῦ Ἰησοῦ και ἐν τῷ περιβάλλοντι Αὐτοῦ. 1. Τὰ κεφαλαιώδη (summarien). 2. Αἱ δρολογιακαι παραλλαγαί. 3. 'Η προστορία ἐν τῇ Π.Δ. 4. 'Η προϊστορία ἐν τῷ Ιουδαϊσμῷ σσ. 94 - 101.

7. 'Η μέλλουσα και ή παρούσα ἐλευσίς τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ. 1. Ἐρευνοῖστορική σύνοψις. 2. 'Η μέλλουσα ἐλευσίς τῆς βασιλείας. 3. 'Η παρούσα ἐλευσίς τῆς κυριαρχίας τοῦ Θεοῦ σσ. 101 - 118.

8. Τὸ περιεχόμενον τῆς κυριαρχίας τοῦ Θεοῦ και ή σχέσις αὐτῆς πρὸς τὴν διάρκειαν τοῦ κόσμου. 1. 'Η οδσία τοῦ περιεχομένου τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ. 2. 'Η ἐλευσομένη βασιλεία και τὸ παγκόσμιον γεγονός σσ. 118 - 127.

Κεφ. III. 'Η μετάνοια ὡς ἀπαίτησις (Αἱ ἡθικαὶ ἐντολαὶ τοῦ Ἰησοῦ). 'Ορολογιακή προσημειώσις : 'Ως πρὸς τὴν χρήσιν τοῦ ὄρου *μετάνοια* (πρβλ. § 5,2β).

9. 'Η μηνύουσα πρὸς μετάνοιαν κλῆσις. 1. 'Η πρὸς μετάνοιαν κλῆσις ἐναντίον αὐτοαισθαλείας κτηματικῆς. 2. 'Η καταδικάζουσα μετανοίας κλῆσις πρὸς τοὺς δικαιους σσ. 128 - 138.

10. 'Η θέσις τοῦ Ἰησοῦ πρὸς τὸν Νόμον ὡς κανόνα. 'Ορολογιακή προσημειώσις : 'Ως πρὸς τὸν ὄρον *Νόμος*. 1. 'Η θέσις τοῦ Ἰησοῦ πρὸς τὴν Χαλαζά. 2. 'Η θέσις τοῦ Ἰησοῦ πρὸς τὰς παλαιοιδιαθηκικάς ἐντολάς. 3. 'Η θέσις τοῦ Ἰησοῦ πρὸς τὸν Νόμον σσ. 138 - 156.

11. Αἱ ἡθικαὶ ἀξιώσεις τοῦ Ἰησοῦ. 1. Τὸ πρόβλημα τοῦ δυνατοῦ τῆς συστηματοποιήσεως τῶν ἡθικῶν ἀξιώσεων τοῦ Ἰησοῦ. 2. 'Η δομὴ τῶν ἀξιώσεων τοῦ Ἰησοῦ. 3. Οἱ λόγοι τοῦ Ἰησοῦ ὡς θεσμοί τῆς κοινωνίας. 4. 'Η πραγματοποίησις τῶν ἀξιώσεων τοῦ Ἰησοῦ ἐν τῇ κοινωνίᾳ σσ. 156 - 170.

Κεφ. IVον 'Η μετάνοια ὡς δωρεά τῆς βασ. τοῦ Θεοῦ ('Η νέα σωτηριώδης τάξις).

12. 'Η σωτηριώδης τάξις τοῦ Νόμου, ἡ ἔκδοση και κατάργησις αὐτῆς. 1. 'Η ἔκδοση τῆς ἀντεκδικήσεως τάξεως. 2. 'Η κατάργησις τῆς σωτηριώδους τάξεως τοῦ Νόμου σσ. 171 - 177.

13. Σωτηρία διὰ τοὺς ἀμαρτωλούς. 1. Οἱ ἀμαρτωλοί. 2. 'Η στροφὴ πρὸς τοὺς ἀμαρτωλούς. 3. 'Η ἐρμηνεία τῆς στροφῆς πρὸς τοὺς ἀμαρτωλούς. 4. Θεραπεία - ἀφεσίς ἀμαρτιῶν - πίστις. 5. 'Αφεσις - μετάνοια - πίστις. 6. Τὸ τεκμήριον τῆς μετανοίας. 7. 'Αφεσίς και πρὸς τὸν πλησίον ἀγάπη. σσ. 177 ἥως 185.

14. 'Η ὑπὸ τοῦ Ἰησοῦ ἀφεσίς και οἱ δίκαιοι. 1. 'Η μὴ ἐκπλήρωσις (das versagen). 2. 'Η προσφορά τῆς σωτηρίας πρὸς τοὺς δικαιους σσ. 185 - 188.

Κεφ. V. 'Η σωτηριώδης τοῦ Ἰησοῦ ἐνέργεια ὡς ἐκφραστική τῆς ἐσχατολογικῆς ἀντίνοσεως.

15. 'Ως πρὸς τὴν ἱστορικὴν ἀνάλυσιν τῶν θαυμάτων ἀφηγήσεων. 1. Αἱ τῶν θαυμάτων ἀφηγήσεις και ή κριτική αὐτῶν. 2. Τὸ θαῦμα εἰς τὴν περὶ κόσμου κατανόησιν ἐν τῷ περιβάλλοντι τοῦ Ἰησοῦ. 3. 'Ως πρὸς τὴν κριτικὴν τῆς παραδόσεως. 4. 'Ως πρὸς τὴν ἐμπράγματον κριτικὴν. σσ. 189/95.

16. 'Η θεολογικὴ ἐννοια τῶν θαυμάτων τοῦ Ἰησοῦ. 1. 'Ως πρὸς τὴν ὄρολογίαν. 2. Τὰ θαύματα και ή ἐλευσίς τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ. 3. 'Η ἐπὶ τῆς πίστεως σχέσις. 4. Πίστις - θεραπεία διὰ θαυμάτων - ἐλευσίς τῆς βασιλείας. 5. 'Η κηρυγματικὴ ἐννοια τῶν περὶ θαυμάτων ἀφηγήσεων σσ. 195/206.

Κεφ. VI. 'Η αὐτοκατανόησις τοῦ Ἰησοῦ.

17. 'Η αὐτοκατανόησις τοῦ Ἰησοῦ ἐν τῇ ἐρεύνῃ. 1. 'Η σχέσις τοῦ Ἰησοῦ πρὸς τὴν ἐλευσομένην βασιλείαν. 2. 'Ο Ἰησοῦς και αἱ παλαιοιδιαθηκικοῖσινδαικαι Σωτῆρος - Μεσσίου προσδοκίαι σσ. 207 ἥως 210.

18. 'Ο Ἰησοῦς και οἱ εἰς αὐτὸν ἀπονεμηθέντες χαρακτηρισμοί. 1. 'Ο Ραββί. 2. 'Ο Προφήτης. 3. 'Ο Υἱὸς Δαυΐδ. 4. 'Ο Μεσσίας. 5. Τὸ τοῦ Μεσσίου μαστήριον σσ. 210/26.

19. 'Ο Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου. 1. Παρουσία και ἐννοια τοῦ ὄρου. 2. 'Ως πρὸς τὴν παραδοσιοϊστορικὴν προέλευσιν. 3. 'Η συζήτησις ἐπὶ τῆς προελένσεως τῶν κύκλων τῶν ρήσεων (aussagenkreise). 4. 'Ο ἐρχόμενος Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου. 5. 'Ο παρών Υἱὸς τοῦ

άνθρωπου. 6. Τὰ παθήματα τοῦ Υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου. 7. Τὸ τοῦ θανάτου πάθος τοῦ ἐπηγειλμένου. 8. 'Ο θάνατος τοῦ Ἰησοῦ ὡς ἀναπληροῦσα ἔξιλέωσις. 9. 'Ο Υἱός τοῦ Θεοῦ σσ. 226/53.

Κεφ. VII. 'Ο Ἰησοῦς καὶ ἡ Ἔκκλησία.

20. 'Η διαδοχὴ καὶ ὁ λαὸς τῆς κυριαρχίας τοῦ Θεοῦ. 1. Σκοπὸς τοῦ Ἰησοῦ : Οὐχὶ μία ιουδαικὴ κατεύθυνσις, ἀλλ᾽ ἡ μετάνοια πάντων. 2. Σκοπὸς τοῦ Ἰησοῦ : Οὐχὶ μόνον μετάνοια, ἀλλ᾽ ἀκολουθία ἥτοι πίστις. 3. 'Ο προορισμὸς τοῦ κύκλου τῶν μαθητῶν. 4. 'Η ρῆσις τοῦ Πέτρου σσ. 254 ἕως 260.

21. Τὸ ἀποχαιρετιστήριον Δείπνουν ὡς ἐπαγγελία. 1. 'Ως πρὸς τὴν παραδοσιοὶ-στορικὴν ἀνάλυσιν τῶν τοῦ Δείπνου ἀφηγήστων. 2. 'Η ἐσχατολογικὴ ρῆσις. 3. Τὸ πρόβλημα τοῦ ἐνδιαμέσου χρόνου. 4. 'Η νέα αὐτοκροσφορά. 5. 'Ο τρόπος τῆς αὐτοκροσφορᾶς. 6. 'Η ἐντολὴ τῆς ἐπαναλήψεως σσ. 261/70.

Κεφ. VIII. 'Η ἔξοδος (τὸ τέλος ausgang) τοῦ Ἰησοῦ.

22. Τὸ πάθος. 1. Τὸ ἱστορικὸν πρόβλημα. 2. Τὰ βασικὰ χαρακτηριστικά τῆς ἱστορίας τοῦ Πάθους σσ. 271/6.

23. Τὸ γεγονός τῆς Ἀναστάσεως καὶ τὸ τῆς Ἀναστάσεως κήρυγμα. 1. 'Η συζήτησις. 2. 'Η παράδοσις τῶν τύπων. 3. Τὸ περιεχόμενον τῆς μαρτυρίας τῆς Ἀναστάσεως συμφώνων πρὸς τὸ ἀρχέγονον κήρυγμα. 4. Αἱ τῆς Ἀναστάσεως ἀφηγήσεις. 5. 'Η κενὴ εὑρεσίς τοῦ Τάφου. 6. 'Η ἐπαλήθευσις τῆς τῆς Ἀναστάσεως μαρτυρίας. 7. 'Η Ἐλευσίς τοῦ Πνεύματος σσ. 277/99. Πίνιας χωρίων σσ. 300/12. 'Η παρούσα κληρονομία τοῦ ἀειμήνιστου φίλου Καθηγητοῦ L. Gorpelt, πλουσίᾳ εἰς περιεχόμενον καὶ ίδεας, αἵτινες παρορμῶσι πρὸς περαιτέρῳ περίσκεψιν καὶ καρποφόρον μελέτην τῆς προβληματολογίας τῆς Θεολογίας τῆς Κ.Δ., δὲν παριστῇ διεσταμένην σύνοψιν πρὸς μίαν κατὰ τὸ μᾶλλον ἡ ἡττὸν τετελειωμένην ἔξιλιξιν, ἀλλ᾽ Ισχυράν θεολογικὴν προσφοράν καὶ προώθησιν. 'Η ισχυρά προσωπικὴ αὐτοῦ ἐπίδρασις ὡς διδασκάλου, προβάλλει καὶ ἀπὸ τοῦ τελευταίου τοῦ ἔργου. Γοητεύει διά τῆς ἀπολύτου συνταυτίσεως τοῦ Ἐξηγητοῦ πρὸς τὴν ὅλην τοῦ κλάδου του καὶ διά τῆς ἀκριβείας τῆς ἐκφράσεως καὶ διατυπώσεως τῶν ίδεων του. Τὸ ἔργον τοῦτο, ὡς Εἰσαγωγὴ, δύναται νὰ παράσχῃ προοπτικάς εἰς σύνολον τὴν μελέτην τῆς Κ.Δ., ὡς συστηματικὸν ἔγχειριδιον εἰς τὴν προβληματολογίαν τῆς Κ.Δ. ὡς πρὸς τὴν σημασίαν αὐτῆς δύναται νὰ χρησιμεύσῃ ὡς δōηγός αἱ σύμβουλος ὀφέλαιμος καθ' δὲνην τὴν διάρκειαν τῶν σπουδῶν καὶ τοῦ περαιτέρω βίου τῶν Θεολόγων.

'Αναμένομεν μετ' ἀδημονίας τὸν δευτέρον τόμον καὶ εὐχόμεθα εἰς τὸν ζῶντα νῦν τὴν πραγματικήν ζωὴν L. Gorpelt αἰωνίαν τὴν μνήμην.

K. B. ΚΑΛΛΙΝΙΚΟΣ

ΝΕΚΡΟΛΟΓΙΑ

Rudolf Bultmann (1884 - 1976)

Τό περασμένο καλοκαίρι έφυγε από τὸν κόσμο σὲ ἡλικίᾳ 92 ἑτάν μιὰ ἡγετικὴ θεολογικὴ μορφὴ τοῦ αἰώνα μας, ὁ Rudolf Bultmann, γνωστὸς γιὰ τὶς δρεσμοὺς του σχετικὰ μὲ τὴν Μορφοτοποίη (Formgeschichte) τῶν εὐχαγγελίων — ποὺ ἔκανε σχεδόν τὴν ίδια ἐποχὴ μὲ τοὺς M. Dibelius καὶ K. L. Schmidt, ἀμέσως μετὰ τὸν Α' παγκόσμιο πόλεμο — ἀλλὰ κυρίως γιὰ τὴν θεωρία του περὶ «ἀπομυθεύσεως» ή «ὑπαρξιακῆς ἐρμηνείας» τῆς Κ. Διαθήκης.

Ο Bultmann γεννήθηκε στὰ τέλη τοῦ προγονούμενου αἰώνα (20.8.1884) στὸ Wiesfleßtede κοντά στὸ Oldenburg τῆς Βόρειας Γερμανίας. Τὸ 1912 ἦγεν οὐφηγητὴς τῆς ἐδρᾶς τῆς ἐρμηνείας τῆς Κ. Διαθήκης στὸ Marburg, τὸ 1916 τακτικὸς καθηγητὴς στὸ Breslau, τὸ 1920 στὸ Giessen καὶ ἀπὸ τὸ 1921 μέχρι τέλους τῆς ἀκαδημαϊκῆς του σταδιοδρομίας δίδαξε στὸ πανεπιστήμιο τοῦ Marburg, διοπού ἐργάσθηκε καὶ ὡς πάστορας μεταξὺ τῶν φοιτητῶν.

Τὸ συγγραφικὸ ἔργο τοῦ Bultmann, στὸ ὅποιο βλέπει κανεὶς μίᾳ βαθειᾷ γνώση τῆς ἀρχαίας Ἑλληνικῆς φιλολογίας ἀλλὰ καὶ τῆς νεώτερης φιλοσοφίας, διακρίνεται γιὰ τὴν κρυσταλλινὴ σαφήνειά του, τὴν φιλολογικὴ δύναμη καὶ τὸ θεολογικὸ βάθος. Ἀπὸ τὴν διδακτορικὴ του διατριβὴν «Der Stil der paulinischen Predigt und die Kynisch-stoische Diatribe» (1910) μέχρι τὸ ἀποκορύφωμα τῆς θεολογίας του παραγωγῆς, τὸν «Theologie des N. Testaments» (1953) ἔκτείνεται ἓνα πλήθος μικρῶν ἢ μεγαλυτέρων ἐργασιῶν ποὺ ἔχουν γνωρίσει ἐπανειλημμένες ἐκδόσεις καὶ ἔχουν μεταφρασθεῖ σὲ εὐρωπαϊκὲς καὶ ἄλλες γλῶσσες. Ἐκτὸς ἀπὸ τὸ δύο προκανθερθέντα ἔργα ἀξιαὶ ιδιαιτερῆς μνείας εἶναι τὰ διαδόσματα: Die Geschichte der Synoptischen Tradition (1921), Jesus (1926), Glauben und Verstehen τόμ. 1 (1933), 2ος (1952), 3ος (1960), 4ος (1965), Das Evangelium des Johannes (1941), Neues Testament und Mythologie (1941), Das Urchristentum im Rahmen der antiken Religionen (1949), Geschichte und Eschatologie (1957), Marburger Predigten (1956) κ.ἄ.

Συνεργάτης ὁ Bultmann στὴν ἀρχὴ τοῦ γνωστοῦ ἐλβετοῦ θεολόγου Karl Barth, ποὺ μὲ τὴν διαλεκτικὴ του θεολογία τὴς θεολογία τῆς κρίσιεως ἀντιτέθηκε στὴν φιλελεύθερη προτεσταντικὴ θεολογία τοῦ 19ου αἰώνα καὶ στράφηκε πρὸς πνευματικῶτερα ἐπίπεδα κατανοήσεως τῆς Γραφῆς, διαχώρισε ἀργότερα τὴν θέση του ἐκπροσωπώντας μιὰ περισσότερο ἀνθρωπολογικὴ καὶ ὑπαρξιακὴ ἐρμηνεία τῆς Γραφῆς μὲ τὴν βοήθεια τῆς φιλοσοφικῆς καὶ δρολογίας τοῦ M. Heidegger. Ὅποστριξε δηλ. τὴν ἀποφῆ πώς στόχος τῆς ἐρμηνείας εἶναι ἡ διὰ μέσου τοῦ κειμένου αὐτοκατανόηση καὶ αὐτοσυνειδησία τοῦ ἐρμηνευτῆ, ὁ ὅποιος καλεῖται ἔτσι στὴ μεγάλη ἀπόφαση τῆς ζωῆς του. Μ' εὐτὸ τὸ πρότιμα εἶναι γραμμένο τὸ βιβλίο του Jesus (1926), στὸ ὅποιο βασικὰ ὑπογράμμιζε διὰ ἀποκαλυπτόμενος ἀπὸ τὸν Ἰησοῦν λόγος τοῦ Θεοῦ ἀπειμόνεται πρὸς τὸν ἀνθρώπο καὶ τὸν καλεῖ νὰ λάβει τὴν ἀπόφαση ἀπὸ τὴν ὅποια θὰ ἐξαρτηθεῖ ἡ ὑπαρξή του, νὰ πεῖ τὸ ναι ἢ τὸ δρὶς στὴν κλήση τοῦ Θεοῦ ποὺ ἀποκαλύπτεται στὸν Σταυρὸ τοῦ Χριστοῦ καὶ ἀπευθύνεται πρὸς κάθιν ἀνθρώπο κάθιν ἐποχῆς.

Τὸ δύομα τοῦ Bultmann συνδέεται βασικὰ μὲ τὴν περὶ ἀπομυθεύσεως τοῦ κερύγματος τῆς Κ. Διαθήκης θεωρία, τὴν ὅποια παρουσίασε γιὰ πρώτη φορὰ τὸ 1941 στὸ

βιβλίο του «Neues Testament und Mythologie». Η θεωρία αυτή προκάλεσε πολλές συζητήσεις και ζωηρό διάλογο μεταξύ των θεολόγων διών την διμολογίαν. Οι συζητήσεις αύτές διπετέλεσαν τὸ χριστιανικὸ γνῶματα τῆς θεολογίας στὴ Δύση κατά τὶς τελευταῖες δεκαετίες.

Γιὰ νὰ κρίνουμε ἀντικείμενικά σᾶν δρθόδοξοι θεολόγοι μιὰ τόσο πολυσυζητημένη θεωρία πρέπει νὰ λέψουμε ὑπὸ ὅψη τὰ ἔξης : § 1) 'Ο αἰμόθου γιὰ τὸν ὄποιο κάνει λόγο ὁ Bultmann δὲν ἀντιστοιχεῖ πρὸς τὴν νεοελληνικὴ λέξη ἀπαραμέθυιν, ἀλλὰ' ἐκφράζει τὸ ἔξωτερικὸ ἔνδυμα μὲ τὸ ὄποιο εἶναι ντυμένο τὸ μένυμα τῆς Κ. Διαθήκης μὲ βάση τὸ κοσμοειδῶλο καὶ τὶς τρέχουσες ἀντιλήψεις τῆς ἐποχῆς, πράγματα τὰ ὄποια ἀλλάζουν μὲ τὸ πέρασμα τοῦ χρόνου. Οι ἀλλαγές ὅμως αὐτές δὲν πρέπει νὰ συμπαρασύρουν τὸ ἀναλογικό μήνυμα ποὺ περιέχει ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ, ὁ ὄποιος ἀπευθύνεται σὲ κάθε ἀνθρώπο κάθε ἐποχῆς.

2) 'Η ἀπομυθευτικὴ προσπάθεια ξεκίνησε ἀπὸ τὴν ἀγωνία καὶ τὴν εὐθύνη ἐνὸς ἀνθρώπου ποὺ δὲν ἔταν μάρτυρα πανεπιστημιακὸς δάσκαλος ἀλλὰ καὶ πνευματικὸς ὁδηγὸς τῶν φοιτητῶν τοῦ Marburg καὶ ποὺ ἔβλεπε τὸ χάος καὶ τὸν μηδενισμὸν νὰ κυριαρχοῦν στὴν νεολαία τῆς Γερμανίας. Σὲ μᾶλλον τέτοια νεολαία ποὺ ἔβλεπε νὰ ικανοποιήσει τὴν δύψη τῆς ἀντιλόπτων ἀπὸ τὸ μολυσμένα νερά τῶν ὑλιστικῶν θεωριῶν προσπάθησε ὁ Bultmann νὰ μεταφέρει τὸ εὐτυχειλικὸ μήνυμα προσκριμοσμένο στὴν ἀτμόσφαιρα τῆς ἐποχῆς. "Οὐοὶ λοιπὸν σπληγή καὶ δίναικη κριτικὴ κι' ἀν̄ κάνει κανεὶς σὲν δρθόδοξος στὴν θεωρία τοῦ Bultmann, δὲν πρέπει νὰ παρκρυνοφέζει τὰ ἀγωνιώδη ἐρωτήματα ἐνὸς πνευματικοῦ ἡγέτη ποὺ θέλησε νὰ βοηθήσει τὴν σύγχρονη νεολαία. Αξίζει νὰ σημειωθεῖ δτὶ ὁ Bultmann ἀνήκε στὴν 'Ομοιογούσας Ἐκκλησία (Bekenntende Kirche) ποὺ δὲν συμβιβάσθηκε μὲ τὸ κίνημα τοῦ ναζισμοῦ, ἐνὼν πολλοὺς ἀπὸ τοὺς συντηρητικοὺς θεολόγους τῆς Γερμανίας ὑπέκυψαν στὸν πειρασμό.

3) Πρέπει, τέλος, νὰ τονισθεῖ ἕδη δτὶ ἡ ἀπομύθευση τοῦ Bultmann στενεῖς τὸν χριστιανισμὸν ἀπὸ τὴν ἱστορικὴ του βάση καὶ τὸν μεταβάλλει σὲ μιὰ φύλοσοφία τῆς ὑπάρχεως, ἐνῶ ἀπὸ τὴν πατερικὴ παράδοση μας ἔχουμε παραδείγματα ἐκσυγχρονισμοῦ καὶ ἐπανερμηνίας τοῦ χριστιανικοῦ μηνύματος χωρὶς τὴν ἀφάρεση τοῦ ἱστορικοῦ ὑποβάθρου καὶ χωρὶς τὴν διάλυση τοῦ χριστιανισμοῦ σὲ ἓνα εἶδος φύλοσοφίας.

Σάν στεφάνι στὸν τάφο τοῦ Bultmann δὲ δρθόδοξος θεολόγος δὲν εἶναι σωστὸν νὰ καταβέσσεται τὸν ἀναθεματισμὸν καὶ μιὰ ἀνελέτητη κριτικὴ καὶ μάλιστα μὲ κάποια καθυστέρηση, ἀφοῦ πολλὲς ἀπόφεις τοῦ Bultmann ἔχουν ξεπερασθῆ ἀπὸ τοὺς μαθητές του καὶ ἀπὸ τοὺς ὄπαθούς τῆς λεγόμενης «Νέας Ἐρμηνευτικῆς», ἀλλὰ νὰ στεθῇ πιὸ σοβαρά καὶ ὑπεύθυνα δεχόμενος τὴν προβλήση καὶ τὸν διάλογο καὶ συνειδητοτοιόντας τὶς δυνατότητες ποὺ τοῦ παρέχει ἡ δρθόδοξη ἐρμηνευτικὴ παράδοση γιὰ τὴν κριτικὴ ἀντιμετώπιση τοῦ σύγχρονου θεολογικοῦ διελόγου.

"Ἄς εἶναι αἰώνια ἡ μνήμη τοῦ γερμανοῦ θεολόγου ποὺ ἀφήσει τὴν σφραγίδα του στὴ θεολογικὴ σκέψη τῶν χρόνων μας καὶ προκάλεσε δημιουργικὰ τὴν δρθόδοξη συνειδητή μας.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ 4ου ΤΟΜΟΥ 1976

Μελέτες :

	Σελ.
ΑΓΟΥΡΙΔΗ Σ., Σύγχρονες συζητήσεις στήν έρευνα της Ιωαννείου γραμματείας	11 - 22
—, 'Ιοάνν. 2, 1-11 (Βιβλική μελέτη)	86 - 98
ΒΑΣΙΛΕΙΑΔΗ Π., Τὸ πρόβλημα τοῦ Βαπτιστῆ Ἰωάννη στὸ Δ' Εἴναιγγέλιο	99 - 116
ΒΟΥΛΑΓΑΡΗ Χ., Τὸ ιστορικὸν καὶ θεολογικὸν ὑπόβαθρον τοῦ κατὰ Ἰωάννην Εἴναιγγέλιον	23 - 58
ΘΕΟΧΑΡΗ Α., Ἡ ἐμφάνισις τοῦ ἀναστάντος Κυρίου κατά τὸ Ἰο. 20, 19 - 23 ἐν σχέσει πρὸς τὸ Πρᾶξ. κεφ. II	68 - 85
ΚΟΥΤΑΕΜΑΝΗ Π., Ἡ ἐρμηνεία τοῦ χωρίου Α' Ἰοάνν. 2, 16	117 - 132
ΠΑΠΑΙΑΤΖΑΝΑΚΗ Γ., Οἱ Χριστολογικοὶ ὄνοματα τῆς Κ.Δ.	181- 189
ΡΗΓΟΠΟΥΛΟΥ Γ., Ἰησοῦς Χριστός «ἡ Ἀμπελὸς ἡ ἀληθινὴ» (Ἰο. 15, 1 - 17)	111 - 180
ΣΤΟΠΑΝΝΟΣ Β., «Οπου δὲ θρόνος τοῦ Σατανᾶ» (Ἀποκ. 2, 13)	133 - 140
ΧΑΣΤΟΥΠΗ Α., Ἡ ἐν τοῖς χειρογράφοις τῆς Ν.Θ. «Τάξις Ομηγύρεως» .	147 - 160

Χρονικά :

XXXI Studiorum Novi Testamenti Societas (Σ. 'Αγουριδῆς)	191
VI Colloquium Oecumenicum Paulinum (Σ. 'Αγουριδῆς)	192 - 196

Βιβλιογραφίες :

PH. VIELHAUER, Geschichte der urchristlichen Literatur (B. Στογιάννος)	197 - 202
Γ. ΠΑΠΑΚΥΡΙΑΚΟΠΟΥΛΟΥ, Τὸ κατὰ Ματθαίον Εἴναιγγέλιον (Σ. 'Αγουριδῆς)	203
F. CHRIST, Jesus Sophia (Σ. 'Αγουριδῆς)	204
J.A.T. ROBINSON, Redating the N.T. (B. 'Ἐγγλεζάκης)	205 - 207
O. CULLMANN, The Johannine Circle (B. 'Ἐγγλεζάκης)	208
L. GOPPELT, Theologie des N.T. (K. B. Καλλίνικος)	209 - 213

Νεκρολογία :

R. BULTMANN (1884 - 1976) (Ι. Καραβιδόπουλος)	214 - 215
---	-----------

BULLETIN OF BIBLICAL STUDIES

Published twice a year

Administrative Board : S. Agouridis, president, N. Rallis, A. Kalovoulos, Ph. Vitsas, G. Kostaras, A. Kansocephalos, Rev. M. Kardamakis.

General Editor: Prof. Agouridis, Efraportos 12, Athens 502, Greece.

Managing Editor : Angelos Kalovoulos, «Artos Zoes» Kifissias Ave., Stasis Paradosis, Chalandriion, Athens, Greece.

Articles, studies, communications, book reviews, books, changes of address etc. should be sent to Petros Vassiliadis, «Artos Zoes», Kifissias Aven., Stasis Paradisos, Chalandriion, Athens, Greece.

All manuscripts should be written in Greek, English, French or German, but preferably in Greek.

Contributors receive upon request 100 off-prints free of charge. Manuscripts should be typewritten.

Subscription should be sent to the Managing Editor Mr. Angelos Kaloyanopoulos.

Year subscription : in Greece : Drach. 150
abroad : \$ 5

Price per issue : Drach. 75

Translation, reprint, or copy of any text of the Bulletin is prohibited without permission of the Administrative Board.

Copyright (c) «ARTOS ZOES»

BULLETIN OF BIBLICAL STUDIES

VOL. 4

DECEMBER 1976

NUMBER 2

CONTENTS

A. P. HASTOUPIS : The Order of the Congregation (1QSa)	Pp.	147 - 160
G. RIGOPOULOS : Jesus Christ «The True Vine» (Jn. 15, 1-17) ...	»	161 - 180
G. PAPATZANAKIS : The Christological Hymns of the N.T.	»	181 - 189
CHRONICLES : XXXI Studiorum Novi Testamenti Societas (S. Agouridis)	»	190
VI Colloquium Paulinum (S. Agouridis)	»	191 - 196
REVIEWS : Ph. Vielhauer, <i>Geschichte der urchristlichen Literatur</i> (B. Stoyannos). Γ. Παπαχυριάκοπούλου, <i>Tò katà Matθaiov Eἰαγγέλιον</i> (S. Agouridis). F. Christ, <i>Jesus Sophia</i> (S. Agouridis). J.A.T. Robinson, <i>Redating the N.T.</i> (B. Eglezakis). O. Cullmann, <i>The Johannine Circle</i> (B. Eglezakis). L. Gopelt, <i>Theologie des N.T.</i> (K. B. Kallinikos)	»	197 - 213
OBITUARY : Rudolf Bultmann (J. Karavidopoulos)	»	214 - 215
CONTENTS OF THE 4th VOL.	»	216

EDITIONS
"ARTOS ZOES..
ATHENS